Dr. O. I.:

Črni križ pri Hrastovcu

CIRILOVA KNJIŽNICA
XXVI. ZVEZEK

Dr. O. I.:

ČRNI KRIŽ PRI HRASTOVCU

ZGODOVINSKA POVEST

*

MARIBOR, 1928

TISK IN ZALOGA TISKARNE SV. CIRILA V MARIBORU

I.

CVETJE IN SLANA.

Ljubezen bila mi je še neznana,
Dejal sem, da je v njej samo veselje;
Zdaj vem, kakóva nje je grenka hrana.
Levstik.

Slovenske gorice — kako ste vendar lepe! Hribček za hribčekom se dviga iz tal, zgleda kakor bi bili to strnjeni valovi morja, ki je odteklo pred davnimi časi. Oj vinogradne gorice, kako ste mične, ljubke z vašimi belimi hrami po vrhovih, obširnimi vinogradi in bujnimi sadonosniki. Biser ste cele pokrajine, poezija vas obdaja, tako lepa, tako bujna!

In vmes gradovi, veličastni mogočni, žive priče, da so tudi tukaj bili graščaki, ki so gospodarili nad slovenskim ljudstvom, ki je zdihovalo pod težkim jarmom, v katerega je bil vprežen tukajšnji rod.

A minulo je vse!

Glej tam na malem griču tako pričo — grad Hrastovec!

Visoka je stavba, črno je zidovje in temno gleda dol v dolino in tja črez zelene hribe in vinske gorice, kjer veselo prepevajo fantje in dekleta, ko rahljajo zemljo, da trta tem boljše obrodi. —

Bilo je v drugi polovici meseca aprila leta 1599. Nenavadno toplo je sijalo solnce celi dan, da so potihnili po gajih veseli krilatci in čakali, da zapihlja rahel veter od zapada. Tam nad Kozjakom so se začeli zbirati temni oblaki, vedno višje in višje so vzdigovali svoje črne glave, katerih robovi edino so še žareli od žarkov zahajajočega solnca. Neka tajnostna tišina je navdala celo naravo. Od daleč se je čulo zamolklo grmenje. Podložniki, ki so delali na polju, so gledali plaho proti zapadu, so pospravili svoje reči, položili motike na ramo in odhajali hitro vsak proti svojemu domu, hlapci in dekle pa so stopali po složni poti proti gradu Hrastovec, da najdejo zavetje pred bližajočo se nevihto.

Mirno je še bilo vse, a le za trenutek. Tam po cesti, ki vodi po klancu v ravnino proti Sv. Lenartu, se je dvignil gost prah, mogočni hrasti po polju pod gradom so začeli stokati od sile pritiskajočega viharja. Vedno hujše je pihal veter, visoke smreke okoli grada so se ustavljale z orjaško silo vedno bolj naraščajoči burji, veje so se nagibale na vse strani in povzročale bučno šumenje, ki se je slišalo daleč na okrog. Nebo se je stemnilo, svetli bliski so razsvetljevali črno nebo in grom je pretresal zemljo.

Pri glavnih vratih hrastovškega gradu je stal vratar Pankracij. Videti mu je bilo, da bi rad zaprl močna vrata, a čaka in gleda nemirno proti jugu, od koder se vije pot skozi sadonosnike dalje po gozdu proti Sv. Rupertu. Zavija se v suknjo, katero je razgalil veter, tišči si kosmato čepico na glavo in se stiska v kot. Zdajci se močno zabliska, rezek pok — vlije se ploha. V tem trenutku se zasliši peketanje konja, vedno bližje in bližje, vratar pogleda in zapazi jezdeca.

»Hvala Bogu,« vzdihne, »zadnji čas je bil, da je prišel gospod Friderik domu.« Rekši se

postavi pred vrata ter čaka, da sprejme konja, raz katerega je skočil mladi graščak, ki je v najhujšem diru prijezdil v grad.

»Gospod so imeli srečo,« meni dobrodušno že sivolasi Pankracij, »bliža se hudo neurje, bojim se, da ne bo toče.«

»E kaj to,« meni smehljaje graščak, »saj nisem iz soli, toča me pa tudi ne pobije.«

Rekši se strese, da se znebi mokrote in krene po stopnicah v stanovanje.

Mladi graščak baron Ivan Friderik je bil edini sin sedanje lastnice grada baroninje Margarete Herberstein in že rajnega Ivana Herberstein. Bil je visoke, močne postave, temnih las in lepih, rujavih oči. Vsaka njegova kretnja je kazala, da je iz starodavne plemenitaške rodbine.

Nič prevzetnega ni imel na sebi, bil je prijazen z vsakomur in podložniki ga niso mogli prehvaliti. Po očetovi smrti je bil svoji materi edina pomoč, nadzoroval je obširna posestva in pazil, da so oskrbniki natančno izpolnjevali dana povelja. Napram podložnikom je bil pravičen, dobrega srca, zato pa so ga tudi vsi vzljubili.

Baron Friderik je dospel v prvo nadstropje. Pred velikimi vratmi postoji, nato pa jih odpre in stopi v prostorno dvorano.

»Dober večer, draga mama,« pozdravi prijazno mladi graščak svojo mater graščakinjo Margareto, ki je sedela v naslonjaču, ter ji poljubi spoštljivo roko.

Mati mu nalahko pokima, a iz obraza bilo je brati, da ji ni nekaj po volji.

»Vendar enkrat prideš, v velikih skrbeh sem že bila za te.«

»Ah, draga mati,« pravi smehljaje sin Friderik, »nikar se ne vznemirjajte, za me se ni treba bati.«

»Kje pa si bil tako dolgo,« vpraša mati svojega sina, ki je med tem sedel na stol blizu mize, ki je bila že pogrnjena za večerjo.

Friderik si potegne z roko črez čelo, kakor bi nekaj premišljeval, narahlo zarudi, nato pa nagloma reče:

»Pogledal sem vinograde v Zgornji Voličini in Zavrhu, kako se trs razvija, in ali bo treba kmalu zemljo v drugokrat zrahljati.«

»Da, da, v Zgornjo Voličino pač kaj rad greš, mhm — Friderik, le resnico povej, si pa že bil zopet pri oni protestantovki, kaj ne, tisti zapeljivki na Štraleku?«

»Mati,« vzklikne sin, »saj ne tajim, a ne mučite me tako.«

»Svarim te in ne mučim, sin, sin, pazi, da te ne omreži popolnoma ta ničvrednica, ta ni za te.«

»Mati ne govorite tako, ona je vzorno, pošteno dekle, nepokvarjeno.«

»Ali se ti blede,« razvname se graščakinja in strogo pogleda sina, »ali ne veš, da si plemenitega rodu iz hiše slavnih Herbersteinov, in ti se ponižaš do navadnega dekleta, katerega oče ima malo graščinico na tistem bregu pri Rupertu in je samo navadni plemič.«

»Pa ima nad vse plemenito srce in to je več vredno kakor najvišje plemstvo.«

»Tako govoriš ti potomec Herbersteinov s tvojo materjo — neizkušeni sin, ali si že padel tako globoko, da se pomešavaš med to sodrgo.«

»Mati, jaz si ne morem pomagati, vzljubil sem nedolžno dekle Agato in druge ne maram.«

»Kaj tako daleč je že s teboj,« vzrohni baroninja in se dvigne iz naslonjača ter stopi pred sina, ki skloni nekoliko glavo, »nikdar ne privolim v to, da bi poročil to kočarico — za te imam že določeno nevesto iz plemenitejšega rodu.«

»Siliti se ne dam, mati,« vzravna se zdajci

Friderik in gleda mirno svoji materi v oči, »Agata ali pa nobena druga.«

»Nikdar, zapomni si,« sikne mati jezno, »že prihodnji teden je zaroka z Zofijo Stubenberg iz Vurberga, tako sem določila z njenim očetom Jurijem in materjo Heleno.

»Kaj, to delate za mojim hrbtom,« pravi Friderik ves bled, »s kom se jaz poročim, je moja srčna stvar, najmanj da bi se vezal z nevesto izbrano od vas.«

»Pač boš moral ali pa nisi več moj sin,« reče baroninja s povzdignjenim glasom, »potem si izključen iz rodbine Herbersteinov, zapomni si to, moj Friderik.«

»Sila nikdar ni dobra in se tudi prisiliti ne dam, storim to, kar mi srce veleva.«

»Ne spolnim tvoje želje, zato ti jamčim jaz,« zakriči baroninja ter udari z roko ob mizo, »ne jezi me več, sicer moram misliti, da nisi iz rodu Herbersteinov.«

»Mati, jaz vas ne poznam, ali hočete, da sem nesrečen?«

»Spametuj se in pusti tisto copernico — protestantovsko.«

»Nikdar,« odgovori Friderik z odločnim glasom.

»Potem nimam več dosti govoriti, žalil si me dosti, ne maram te videti.«

Rekši se graščakinja obrne in koraka po dvorani proti svoji sobi.

Mladi graščak je ostal pri vratih kakor odrevenel, bil je bled v obrazu, bojeval je hud duševni boj — na eni strani mati, katero ljubi z vso ljubeznijo sina; na drugi strani pa njegova Agata, kateri je obljubil zvestobo.

Graščakinja je odšla v svojo sobo in glasno zaprla dveri, znamenje da noče imeti razgovora s svojim sinom.

Mladi graščak je zapustil obednico, ne da bi se dotaknil jedi, ki so bila postavljena na mizo. Odšel je po hodniku s počasnimi koraki v svojo sobo, ki jo je imel na vzhodni strani gradu proti Sv. Lenartu.

Zleknil se je na dolgi leseni s kožuhovino pokriti stol, ki je bil postavljen ob zidu z razgledom proti jugu.

Podprl si je glavo z obema rokama in gledal proti Sv. Rupertu. Storila se je že noč, tam daleč za hribi so se videli še bliski in slišal votel grom, dež je polagoma ponehaval, rahel vetrič je zapihljal, da so tajnostno zašumele smrekove veje dol ob grajskem zidu.

Zamislil se je v pretekle čase.

Svoje mlade dni je preživel v gradu Hrastovec, šolal se je nato v Mariboru in Gradcu. Ko je bil komaj dvajset let star, umrl mu je oče Ivan baron Herberstein. Mati je ljubila svojega sina z vso močjo materinske ljubezni, a tudi on ji je bil udan iz celega srca. Razmerje med njima je bilo prav prisrčno, posebno, ker se je skazal mladi graščak kot človek resnega in ob enem plemenitega mišljenja.

Prijetno je bilo življenje za mater in sina do tega dne.

Vodstvo uprave obširnih posestev je bilo za že bolj priletno baroninjo težko breme. Zato je bila njena želja, da prevzame sin celo graščino in se oženi. Kot skrbna mati je želela, da si izbere njen sin dobro nevesto, ki bi ugajala tudi njej.

A človeško srce in njegovo čustvovanje ter tuja volja so stvari, ki gredo svoja pota in se prvo ne da lahko drugemu podrediti.

In tako je bilo tudi tukaj.

Približno eno uro od Hrastovca proti jugu stoji na precej visokem hribčeku gradič znan po imenu Štralek.

Mično je poslopje s krasnim pogledom na vinske gorice v Zavrhu in dalje po ravnini proti Sv. Trojici in Antonu. Spodaj pa stoji cerkev Sv. Ruperta in se blesti v odsevu solnca, ki se vpira s svojimi zlatimi žarki v belo steno.

V tem gradu je stanoval Štefan plemeniti Mürnberger, katerega predniki so prišli iz Bavarskega in se naselili v tem kraju. Poročen je bil z Magdaleno Sporer, hčerko tržana Maksa Sporer iz Sv. Lenarta, ki je bila vneta katoličanka. Iz tega zakona se je rodila edina hčerka, ki je dobila pri krstu v cerkvi Sv. Ruperta ime Agata.

Bilo je ljubko dekle, črnih las in kakor srna lepih oči, vitke postave s prijaznim obrazom, ki se je moral vsakomur prikupiti.

Z mladim graščakom Ivanom Friderikom Herbersteinom bila sta v istih letih. Njegov oče Ivan Herberstein se je rad razgovarjal s posestnikom na Štraleku kakor tudi njegovim bratom Caharijem Nürnberger, ki je bil eden najuglednejših tržanov v Sv. Lenartu. Tako je naneslo, da sta se tudi mladi Friderik in Agata večkrat videla. Po očetovi smrti je našel mladi graščak večkrat priložnost, obiskati Štefana Nürnberger, ker oče mu je še na smrtni postelji naročil, naj se obrača na plemiča v Štraleku za nasvet, ker je kot prileten mož izkušen v gospodarstvu in ima obširno znanje.

In tako se je zgodilo, da je prišel mladi graščak večkrat na Štralek vprašat gospodarja za to in ono. Naneslo pa je vedno, da je prišla tudi Agata v sobo in se pomudila dalje, kakor je bilo navadno. In tudi mlademu graščaku se ni nič posebno mudilo domu; pripetilo se je večkrat, da je bila Agata slučajno v vrtu in trgala rožice, ko je šel mladi Herberstein mimo. In da je za-

prosil za cvetko, je razumljivo in ravno tako tudi, da mu jo je Agata rada dala in je pri tem sramežljivo zarudela ter pripomnila, da naj ne da cvetke drugi grajski gospodični. In mladi par, sam podoba najlepše cvetke, podala sta si roke in Agatina desnica je zastala dalje v graščakovi in se malo tresla, iz pogleda obeh pa je bilo povzeti, da se v srcu nekaj vzbuja, kar do sedaj še oba nista spoznala, da jih je prevzel tisti čut, ki se mu reče ljubezen.

Bil je lep pomladanski dan, solnce je razsipalo svoje tople žarke na zeleno naravo, ki se je pokazala v vsej svoji majniški lepoti. Kukavica v zelenem gaju je veselo kukala, naštela je še dolgo vrsto let in drobni ptički po grmičju okrašenim z divno duhtečim cvetjem so žvrgoleli tako mične pesmi, da si moral obstati in občudovati stvarnikovo lepoto.

Iz Sv. Ruperta sem so zapeli zvonovi, veličastno so doneli njih glasovi po dolu in po bujnih vinskih goricah, da si se nehote zamislil in vžival te rajske melodije, zdaj so ti udarjali vsi s polnim glasom na uho, med njimi največji z mogočnim basom, a polagoma so šli dalje in se skoraj zgubili v drugo smer, a kmalu so se zopet oglašali in prihajali vedno bližje in bližje, dokler se ti ni zdelo, kakor bi peli tik pred teboj. Bilo je to ubrano petje, ki mora omehčati srce vsakomur, saj ti glasovi vabijo nas z našimi mislimi tja v sinje višave, kjer je naš nebeški dom.

Po temnem logu je stopal po Zgornji Voličini naš znanec mladi graščak Friredik Herberstein. Veselje mu je bilo brati na obrazu, saj tako je gledal v svet in užival lepoto krasnega pomladanskega dne. A zakaj tudi ne, mlad in zdrav, bodočnost polna lepih upov je bila pred njim; in tam za gozdom je gledal še streho hrama, kjer

prebiva ona, njegova ljubljena Agata. O kako jo je vzljubil, kako jo spoštuje kot najdražje bitje. A vendar ji še tega ni povedal, da je le ona, ki si jo je zbral za družico svojega življenja. Najti se mora prilika, da ji razodene svojo srčno skrivnost.

Tako zamišljen stopa bliže proti gradiču Štralek. Ko že hoče stopiti iz gozda, zagleda pred seboj na potu Agato, ki mu gre naproti.

Zdelo se je mlademu graščaku kakor bi stopila pred njega gorska vila v vsej svoji čarodejni lepoti.

Herberstein je ostrmel, ker ni verjel svojim očem, da sreča Agato.

Ves vzradoščen jo pozdravi in ji spoštljivo poljubi roko.

»Kam pa tako zgodaj,« vpraša mladi graščak ves razvnet.

»V trg grem h gospodu stricu, da jih vabim na očetov rojstni dan, ki ga obhaja prihodnji pondeljek,« odvrne Agata ter zarudi v celem obrazu.

»Ali vas smem malo spremljati?«

»O zakaj ne,« odgovori Agata sramežljivo.

»Srčna hvala, saj tako rad grem z vami,« meni Herberstein s toplimi besedami.

Agata ga veselo pogleda in se nasmehlja.

In kramljala sta in šla dalje, da sta prišla že do zadnjega hribčka, od koder se vidi trg Sv. Lenarta.

»Posloviti se moram,« meni Agata vsa zarudela v obrazu, »moram hiteti, da se vrnem hitro domu.«

»Težko vas pustim, saj sem tako rad v vaši družbi.«

»Ne šalite se, imate druge gospodične, ki vam delajo boljšo družbo.«

»Zame ni nobene, ki bi me tako srčno razveselila kakor vi.«

»Ali naj vam verjamem, saj nisem tako plemenitega rodu.«

»Toda plemeniti ste po srcu in duhu in to mi tako ugaja.«

In mladi graščak je prijel Agato za roko, z drugo je povzdignil njeno glavico, ji pogledal v oči ter rekel:

»Agata, dovolite, da vas tako kličem, vi ste mi najljubša na svetu, ne poznam nobene druge, samo vas ljubim.«

Agata je še bolj zarudela, roka ji je trepetala, sramežljivo je povesila glavo, nato pa se je sklonila na prsi mladega graščaka in zaihtela.

»Agata, saj vem, da se nisem motil, reci, da me ljubiš, osreči me.«

In vitko dekle je pogledalo s svojimi krasnimi očmi mladega Herbersteina dolgo in iskreno, solza veselja je zalesketala v njih, lahen smehljaj je zaigral okoli njenih usten.

»O kako sem srečna, moj dragi Herberstein.«

»Agata, moj biser, ti me ljubiš,« reče graščak ves vzhičen in vzame njeno glavo v svoje roke, jo pogleda zvesto v oči ter jo poljubi na trepeče ustnice.

In mladi graščak je čutil, da mu je vrnila Agata poljub tako iskreno in nedolžno.

Le polagoma se mu je izvila iz njegovega objema in kakor bi se vzdramila iz ljubkih sanj, je spregovorila:

»O, dragi, saj veš, da te ljubim in sem te že davno, toda kaj, ko vem, da uresničenje najnih želj ni mogoče.«

»Ljubezen vse premore in nikdo mi ne more braniti, da postaneš za vedno moja.«

»Verjamem ti, moj vzor, vidim pred seboj trnjevo pot, a iz ljubezni za te trpim vse — upajva, da se izpolnijo nade.«

In še enkrat je podala mlademu Herbersteinu roko, ga ljubko pogledala, nato pa zbežala dol po bregu proti Lenartu.

Tukaj je bila sklenjena vez. Friderik Herberstein bi bil najrajši zavriskal od veselja in vendar mu je bilo nekaj pri srcu, kakor bi mu hotela reči temna slutnja: Tvoje želje ostanejo neizpolnjene.

Odslej je zahajal graščak Friderik pogostoma v graščino Štralek. Razodel je Agatinemu očetu, da ljubi njegovo hčer nad vse, saj je bila le ona, katero je vzljubil z vso močjo mladeniške ljubezni in katero tudi hoče poročiti.

Lastnik Štraleka je bil resen mož, ki je ljubil svojo hčer nad vse, saj mu je bila edino, kar je imel na svetu po zgodnji smrti svoje žene. Vzgojil jo je strogo, ker je vedel, da je to edina močna opora za dekle v njenem daljnem življenju. Pustil ji je tudi prosto voljo glede izpolnjevanja verskih dolžnosti v katoliškem smislu, če tudi se je on sam nagibal bolj k luteranski veri, ki se je začela v tem času razširjati po teh krajih. Da so njegovo versko mišljenje spoznali med ljudstvom, je naravno.

Štefan Nürnberger je vzljubil mladega graščaka kot resnega, značajnega mladeniča, zato mu je bila zveza njegove hčerke po volji, četudi se ni mogel otresti pomislekov, da bo graščakinja temu nasprotovala, ker Nürnbergerji niso tako plemenitega rodu, ampak le navadni plemiči.

Opozoril je svojo hčer na to in izrekel tudi napram mlademu graščaku svoje pomisleke, a

videl je, da tu ne pomaga nič, ker preveč sta bila oba prevzeta od ljubezni, blagi oče pa ni hotel delati obema težkega srca, pustil je, da sta bila v tem razpoloženju srečna in se mogla udati nadi, da pride čas, ko skleneta nerazrušljivo vez.

A ljubezen še tako skrita ne ostane tajna; četudi je prvotno vedel za njo le Agatin oče, tako ni ostala dolgo prikrita tujim ljudem. O njej je zvedela le prekmalu tudi graščakinja Margareta.

Kakor je bilo prej razmerje med materjo in sinom prijetno, tako je nastopila sedaj razdraženost, ki je vedno bolj naraščala. Baroninja Herberstein je bila vsa izven sebe, da si je zbral njen sin tako nevesto; spočetka je še mislila, da je samo navidezno ljubimkovanje; ko pa je spoznala, da misli sin resnico, se je temu odločno uprla. Bila je plemenitašinja skoz in skoz in starodavne rodbine grofov Velmarana iz Vincence v Italiji. Da bi tedaj dobila sinaho, četudi iz poštene hiše, a brez višjega plemstva, to je bilo izključeno. Bila je tudi globoko verna in s celim srcem zavzeta za nauke katoliške cerkve. Vedela pa je, da je Štefan Nürnberger naklonjen luteranstvu in ljudje so napravili iz nepomembnih stvari veliko več in baroninja Herberstein je verjela vse. In mislila si je, sad ne pade daleč od debla — kakor oče tako tudi hči. V njenih očeh je bila tudi Agata luteranka in ker je to zatajevala, je bila po mnenju graščakinje še bolj strastna.

In razmerje mladega graščaka je dalo povod tudi današnjemu nastopu z materjo. —

Temna noč je razprostrla svoja hladna krila nad zemljo in nastopila je tišina. Le tu in tam se je slišalo skovikanje nočne ptice, ki je iskala svoj plen. Hladna sapica je pihljala skoz okno,

zdajci je prisijala luna izza oblakov, ki so se pomikali proti jugu od časa do časa razsvetljeni od daljnjih bliskov.

Mladi graščak se je vzbudil iz svojih premišljevanj, gledal je težki boj, ki ga mora prestati s svojo materjo zaradi njenih predsodkov. A nazaj ne sme, kajti še danes je obljubil Agati, da je poroči v kratkem, vsiljene neveste pa ne mara.

Vsi ti duševni napori so premagali telesne sile mladega moža, zravnal je svoje ude po trdem ležišču in sladko spanje ga je odvedlo v kraljestvo sanj, kjer se je čutil srečnega, ker je videl svoje želje izpolnjene.

II.

ŽUPNIK MORENUS.

Vi hočete mi biti kristjani?
Ne strinja s kristjanstvom se sovraštvo:
Ljubezen Krist učil je — vi sovraštvo;
On luč je ljubil — vi temi ste vdani.

Stritar.

V Šent Lenartu je umrl župnik Urban Žunko. Bil je blag gospod in župljani so ga obče spoštovali. V izpolnjevanju svojih dolžnosti je bil zelo natančen in kot duhoven vzoren, vnet za načela katoliške cerkve. Zato pa tudi tukaj ni bilo polja za nauke lutrove vere, četudi so se že v bližini pojavili njihovi pristaši.

Opat Ivan v Admontu je imenoval za župnika Ivana Morenusa. Prišel je od Sv. Križa na Murskem polju, kjer je bil za župnika.

Bil je mož srednje postave, na širokih plečih mu je sedela debela glava, katero so pokrivali črni lasje, izpod močnega čela je gledalo v svet dvoje temnih oči. Imel je v sebi nekaj, kar je vzbudilo čut, da je mož posebnih misli in zavzet za razširjanje novih nazorov.

To je bilo tudi povod, da ga je imenoval admontski opat župnikom, ker mu je ugajal njegov nastop, ko se mu je predstavil osebno.

Bilo je na dan sv. Filipa in Jakoba, ko se je imelo vršiti umeščenje novoimenovanega župnika.

Iz Jarenine se je pripeljal že na vse zgodaj župnik Andrej Niger, ki je imel izvršiti obred umeščenja, v kar ga je pooblastil admontski opat kot cerkveni patron. Došel je tudi župnik iz Sv. Benedikta Timor Benediks, hitro za njim vikar iz Sv. Ruperta Štefan Putan, istočasno sta prišla župnik Ernest Latano iz Sv. Petra, ki je tedaj oskrboval župnijo Sv. Marjeto in vikar Caharija Rozman od Sv. Antona.

Jareninski župnik je bil mož močne, vitke postave, dvoje prijaznih oči je gledalo tako milo, da si takoj vzljubil blagega moža. Osiveli lasje so kazali, da je že nastopila jesen življenja. Kljub temu pa je bil živahen v razgovoru in poln zdravega veselja. Zato so se njegovega prihoda vsi veselili, posebno župnik Putan iz Sv. Ruperta, ki je imel krasen glas in je lepo prepeval, se tudi rad smejal in zbijal dobre šale, da je spravil celo družbo v najboljše razpoloženje.

Župnik od Sv. Benedikta je bil mož že častitljive starosti, a še vedno bistrega duha in blagega značaja.

Zbrala se je mnogoštevilna množica vernega ljudstva ne samo iz šentlenartske župnije, ampak tudi sosednjih.

Od tržanov so prišli tudi trški sodnik Maks Pernhard ter Caharija Nürnberger, ki je bil obenem cerkveni ključar. Imela sta svoje posebno mesto v klopi blizu altarja.

Prva klop ob altarju je bila pogrnjena z rdečim suknom. Bil je to sedež graščakov iz Hrastovca.

Cerkev je bila že napolnjena z verniki, duhovništvo je bilo zbrano v zakristiji. Čakali so

na prihod baroninje Margarete in njenega sina Ivana Friderika.

Zdajci se sliši ropotanje voza, ki se ustavi pred cerkvijo nasproti malemu lesenemu, s slamo pokritemu poslopju na južni strani. Iz voza je stopila graščakinja Herberstein s svojim sinom. Podala sta se skoz vrata na južni strani, nad katerimi je bil vzidan grb Herbersteinov, znamenje, da imajo ti tukaj svoj poseben vhod kot zaščitniki šentlenartske cerkve. Podaniki so stali ob strani in se globoko priklanjali, ob vhodu jih je pozdravil jareninski župnik kot zastopnik cerkvenega patrona in jih poškropil z blagoslovljeno vodo.

Ko sta zasedla Herbersteina svoje mesto v bližini altarja, se je začel cerkveni obred. Verna množica je gledala z veliko pozornostjo, še bolj pa radovednostjo celo ceremonijo, saj kaj takega se ne vidi vsak dan.

Minula je slavnostna maša, ki jo je bral novo umeščeni župnik Morenus, z izbranim glasom je zapel šentpeterski vikar Štefan Putan ob koncu Ite missa est, da je celo baroninja Herberstein s posebnim zanimanjem pokimala svojemu sinu.

Množica se je vsula iz cerkve, duhovniki pa so se podali v župnišče, kajti danes se bo jedlo z veliko žlico in to je nekaj posebnega. Vabilu novega župnika se je odzval tudi mladi graščak Herberstein, med tem ko se je baroninja Margareta takoj odpeljala v Hrastovec, češ, da se ne počuti posebno dobro, dejansko pa ji ni bilo za družbo, ker ni bilo nobenih plemenitašev.

Da sta bila navzoča tudi trški sodnik Pernhard in cerkveni ključar Caharija Nürnberger, se razume, ker bila bi to velika žalitev. Maks Pernhard je bil sicer protestant, a prezreti se ga ni moglo, kajti bil je trški sodnik in s tem tudi namestnik hrastovške sodnije za trg Sv. Lenart;

in kar je v zvezi z graščino Hrastovec, se ne sme zapostaviti, kajti nje lastniki so gospodje tudi glede trga in cerkve pri Sv. Lenartu.

Pri polno obloženi mizi so se kmalu razvezali jeziki, posebno ker je bil mladi graščak dobre volje, sedel je zraven Caharija Nürnberger, brata njegove neveste in tako je našel priliko se z njim pogovarjati o tem in onem, pri čemer seve ni pozabil, omeniti svoje izvoljenke. Nürnberger si je štel v posebno čast, da se razgovarja z njim mladi graščak.

Že je nazdravil jareninski župnik mlademu graščaku ter novemu župniku, nakar se je zahvalil ta v izbranih besedah vsem. Začelo se je neprisiljeno razgovarjanje med posameznimi gosti.

»Lepo župnijo si dobil,« meni župnik iz Jarenine proti župniku Morenusu, »si lahko zadovoljen.«

»Saj sem tudi,« nasmehlja se ogovorjeni, »upam, da se bom z župljani dobro razumel.«

»Saj so vsi dobri ljudje in verni katoličani,« meni župnik od Sv. Benedikta, »drugovernih ni dosti.«

Pri tem pogleda po strani na trškega sodnika, ki je sicer razumel te besede, a se delal, kakor bi jih preslišal.

Župnik Morenus namigne benediškemu s pogledom na Pernharda, kakor bi mu hotel reči, da naj ne govori o tem.

A ta si ni dal nič reči, bil je v svoji stvari strasten, da skoraj pretiravajoč.

»Ta novodobni duh se povsod razširja,« govori benediški župnik dalje, »pri nas so se pojavili že skakači.«

»Kaj je to,« vzkliknejo nekateri gostje.

»Ali še ne veste,« pravi župnik Timor in pogleda po celem omizju, »to je nevarna družba.«

»Povej no, povej,« vzpodbuja ga jareninski župnik Niger.

Benediški župnik rahlo zakašlja, napravi mal požirek iz kupice ter pripoveduje:

»Skakači so skoraj tisto kakor protestanti, samo da še častijo tudi Marijo. Drugače pa uganjajo take neumnosti, da bi človek mislil, da so znoreli. Tako se bičajo, skačejo, mečejo po tleh, delajo se, kakor bi se zamaknili, nato pa kvasijo, da so videli raznovrstne božje prikazni. Pri nas je tudi taka prismoda, neka Maruša, ki dobi vsak mesec krče, se zvija in kriči, nato pa govori, da se ji je prikazal Kristus in ji ukazal, naj postane štiftarca. In ljudje ji verjamejo in že so se zbrali nekateri, ki pravijo, da se mora pozidati nova cerkev ali vsaj kapela.

»No to je ravno tako kakor pri nas,« seže vmes šentpeterski župnik, »pri nas v Ruperčah je tudi taka klepetulja, ki ne pusti nobenega človeka na miru, ta je Pečnikova Tona, že zarujavela devica, zaradi tega, ker je s svojim hudobnim jezikom odgnala vse snubače. Že na vse zgodaj pride v cerkev in se plazi po kolenih pri vseh altarjih, potem pa gre k sodniji v Hrastovec ter toži ljudi zaradi malenkosti. Sedaj pa govori okoli, da se zamakne in trdi, da se ji je prikazala Devica Marija. In ljudje že norijo in hočejo postaviti na nekem griču cerkev, ker je baje tam videla prikazen.«

»Saj pri nas tudi ni boljše,« zglasi se Cahrija Nürnberger, ki je bil vnet katoličan ter velik sovražnik vseh verskih novotarij.

»Kaj slišimo,« začudi se župnik iz Jarenine, »povejte kaj več, da poročam admontskemu opatu, ki je velik prijatelj škofa Martina Brenner.«

»Ali ne poznate Kolomana Šefa iz Radehove,« povzame besedo Nürnberger.

»Sem slišal nekaj o njem,« oglasi se rupertski župnik, »je baje mal želar v Radehovi na robu ob poti proti Sv. Lenartu, radoveden sem, slišati kaj več o njem.«

»Po ovinkih sem zvedel, da se oni najbolj zavzema za budalosti skakaške sekte. On trdi, da se mu je prikazal Kristus s trnjem kronano glavo in mu rekel, da prenesejo angeljci božji grob iz Jeruzalema k Sv. Lenartu in ga tako rešijo iz oblasti nevernikov.«

»Ali je to mogoče,« se začudi mladi graščak Herberstein.

»Da, gospod baron,« prikloni se mu Nürnberger, »še celo o čudežih govori, ki so se že tukaj zgodili pri ljudeh, ki tem govoricam verjamejo.«

»Pa kateri,« vpraša graščak vidno radoveden.

»Trdi se,« odvrne Nürnberger, »da so bili Matej Murko, potem neki cerkovnik pri Sv. Treh Kraljih na Pohorju, Gregor Šindler, ki je bil slep, Boštjan Ferš v Šombartu, Ivan Sert, Urban Rotman in njegov brat Krištof, Lorenc Švab iz Št. Ilja, Klement Kukmart močno, da skoraj na smrt bolni, a so popolnoma ozdraveli, ko so se zaobljubili pripomagati k zidanju cerkve božjega groba v Radehovi.«

»Gospod graščak,« prosi nazadnje Nürnberger, »ukrenite vse potrebno, da se tega človeka izžene ali pa zapre, da ne bo še dalje vznemirjal ljudi, ki res verjamejo vse te sanjarije.«

»Zadevo dam preiskati, sicer pa je to stvar škofa Martina Brenner, ki potuje ravno v verskih zadevah po Štajerskem in Koroškem,« odvrne mu Friderik Herberstein.

»Gospod graščak, imate popolnoma prav,« pritrdi mu trški sodnik Pernhard, ki je do sedaj bil tih in poslušal vse zbadljive besede, ki so merile na luterance, »on je edini za to pristojen, ker je to njegov delokrog.«

»Sem enakega naziranja,« zglasi se zdajci župnik Morenus, »mislim pa, da se da ta pojav s silo na zunaj navidezno zatreti, vendar ne morete nobenemu videti v srce; kdor je katoličan, po svojem prepričanju, se vidi že iz njegovega neprisiljenega obnašanja, kdor pa ima drugo vero in se mu hoče zatreti, se mogoče hlini, da se je vdal, s tem pa se daje le prilika za hinavstvo in tega bi katoličani ne delali.«

Admontski in benediški župnik sta postala pozorna pri teh besedah in začudeno gledala novoumeščenega župnika.

»To je pa naziranje, ki se da različno razlagati,« meni antonovški vikar Rozman in pomembno zakašlja.

»Naj se razlaga kakor hoče, kdor stvar resno presodi, mi mora pritrditi,« odvrne župnik Morenus z bolj ostrim naglasom.

Nastal je daljši mučen molk, nikdo ni kaj rekel na to, vsak je gledal pred se, le graščak Friderik in trški sodnik sta prikimala z zadovoljnim obrazom župniku Morenusu, ki je samozavestno obračal oči po navzočih.

Prvi je prekinil molk vikar Rozman.

»Moram oditi, solnce se že nagiba proti Pohorju in k Sv. Antonu je še daleč, ker cesta je precej slaba.«

»Tudi meni se mudi,« pravi benediški župnik, ki je bil videti ves bled. Zdelo se je, kakor bi se tresel njegov glas od razburjenja.

Župnik Morenus je čutil, da je on povzročil s svojimi besedami nenadni odhod, vedel je, da se jima je zameril, a bil je tako prepričan o tem, kar je govoril, da ni našel povoda, se opravičiti.

Antonovška in benediška gospoda sta se poslovila, hladno sta podala župniku Morenusu roko, ne da bi spregovorila kako besedo. Le-ta

jih je spremil do vrat, se nemo poklonil in vrnil v dvorano.

Po prvotni tišini se je začel zopet razgovor, mladi graščak se je zanimal za to in ono; župnik iz Sv. Ruperta je menil, sedaj je še le postalo veselo, ko se nikdo ne briga za to tako natančno, kaj se govori.

Že se je nagibalo solnce blizu Kozjaka, ko se je prvi dvignil mladi graščak. Poslovil se je pri obeh gostih, nakar so ga vsi z župnikom Morenusom spremili pred vrata, kjer je stal že pripravljen voz.

Župnik Morenus se je globoko priklonil, Herberstein mu je krepko stisnil roko ter rekel:

»Vaše besede so mi ugajale, odobravam vaše nazore, upam, da se najde prilika za večkratni pomenek.«

Rekši se sede na voz in konji hitro potegnejo in oddrdrajo po trgu navzdol proti Črnemu lesu.

Koj za graščakom sta se peljala jareninski in šentpeterski župnik, za njima sta se poslovila trški sodnik in Caharija Nürnberger. Zadnji je ostal šentrupertski vikar Putan, ki so ga v obče klicali le za župnika.

»No vsedi se še vsaj ti malo, ko me že vse zapušča,« meni župnik Morenus ter nalije tovarišu kupico od najboljšega vina iz Metave.

»Meni se zdi, da si antonovškemu in benediškemu tovarišu pokadil malo preveč pod nos, kajti izginila sta kakor bi jih pičil gad, še toliko nista mogla počakati, da bi odšel graščak Herberstein.«

»Kaj meni za to,« se nasmehlja Morenus, »človek vendar sme govoriti resnico.«

»Prijatelj, tisti, ki govori resnico, ima dosti neprilik, sem tudi tiste vrste človek, a sem postal že previden, ker dosti sem skusil.«

»Tudi cerkveni ključar Nürnberger se je tako posebno držal.«

»Tega moraš poznati, je vse drugo kakor njegov brat Štefan iz Štraleka. Trški Nürnberger je zelo zavzet za katoliško vero, zato je tudi v hudem boju s trškim sodnikom, še s svojim bratom si ni posebno dober, ker je ta bolj prostega naziranja v verskih rečeh, zato pa tudi ljudje mislijo, da je na tihem protestant.«

»Kaj praviš, to mi je novo,« začudi se Morenus.

»Da tako je, in vidiš, mladi Herberstein, ki nam vsem ugaja, vidi rad njegovo hčerko Agato, ki je prav pobožna gospodična ter blagega srca, pa težko, da bi bilo iz te moke kaj kruha, kajti baroninja Margareta se zelo protivi tej zvezi, ker je strogo katoliška in polaga važnost na staro in visoko plemstvo, kar pa Nürnbergerjevi niso.«

»Da bi mogel človek omehčati srce graščakinje.«

»To je toliko mogoče, kakor sto krav za en groš, graščakinja je v tem oziru nedostopna.«

»Meni mladi graščak zelo ugaja in zato bi mu rad pomagal, ker je tudi zaščitnik naše cerkve.«

»In naše tudi,« meni Putan, »zato pa delajva s skupnimi močmi, da greva mlademu Herbersteinu na roke, kajti on to zasluži.«

Rekši trčita in izpraznita kupice.

Solnce je že priplulo čisto blizu vrhovom Črnega lesa, od Pohorja sem so se kopičili črni oblaki in se razširjali že visoko po nebu proti Hrastovcu.

»Še nevihta me dohiti,« meni šentrupertski vikar, »oditi moram. Tedaj hvala, da si bova dobra soseda, imel boš še sitnosti s tem in onim, posebno pa mislim, bodo nastopili skakači s svojimi novotarijami.«

»Se nič ne bojim, se bom že znal prilagoditi.«

»Le previden bodi,« svari Putan, »časi so resni, škoda bi bila za te in tudi župnije ne dobiš kmalu take kakor je šentlenartska.«

»Če imam ljudstvo za seboj, se ničesar ne bojim.«

»Ljudem ni verjeti, v obraz se ti prilizujejo, zadaj pa grizejo, prijatelj.«

»Šentlenarčani so vendar dobri ljudje,« meni Morenus.

»So in tudi ne, zato te še enkrat svarim, imej odprte oči in pazi.«

Rekši seže Putan tovarišu iz Sv. Lenarta v roko in se prijazno poslovi.

Župnik Morenus gleda za njim, ko stopa od župnišča po travniku in dalje po polju.

»To je blaga duša, odkrit značaj, vzljubil sem ga takoj,« govori Morenus pri sebi, »zapomnil si bom njegove besede, saj on pozna razmere dobro.«

Rekši vrne se k vratom, jih zapre ter se poda v svoje stanovanje. —

Cerkveni ključar Caharija Nürnberger, ki je imel svojo zidano, s slamo pokrito hišo na voglu trga ob desni strani, ko se pride po cesti od Hrastovca, pa tisto noč dolgo ni mogel zaspati. Premetaval se je po postelji sedaj na levo, sedaj na desno, tako, da ga je njegova zvesta žena Katarina že trikrat vprašala, kaj mu je ali si ni mogoče pokvaril želodca pri današnji pojedini.

»Saj bi si ga lahko,« odzove se nazadnje Caharija.

»Sem si koj mislila, nova kuharica, debela in široka kakor sod pač ne bo znala pripraviti jedi kakor jaz,« pohvali se Katarina.

»O motiš se ljuba žena, to so vse druge stvari,« odvrne mož in zastoka.

»Kaj pa imaš vendar, prosim te za milega

Boga in Devico Marijo,« vzdihne Katarina, »povej mi vendar, kaj je teži.«

»O tem moram molčati, ne upam si nobenemu kaj takega povedati.«

»A tako, takšne skrivnosti imaš, še svoji ženi nočeš povedati, kar imaš na srcu, kakšen si postal.«

»Ljuba moja žena, to so važne stvari, to ni za ženske.«

»Kaj govoriš, misliš, da smo me ženske tako malovredne in same klepetulje.«

»Saj ne rečem, da bi bile vse klepetulje, pa to je cerkvena stvar in znan je izrek: »Mulier taceat in ecclesia (Ženska naj molči v cerkvi).

»Kaj, tace, me ženske imamo pridne roke pa ne tace,« razjezi se Katarina.

»Kaj vendar govoriš, to je vendar latinsko in pomeni toliko, da se naj ženske v cerkvene zadeve ne vmešavajo.«

»A za to pa smo dobre, da hodimo v cerkev, jo olepšavamo ob nedeljah in praznikih in gledamo na to, da se vzgojujejo otroci v katoliškem duhu, moj mož, sedaj mi je pa preveč, če ne poveš, grem jutri od doma k svojim staršem v Trojico.«

Te grožnje se je Caharija zbal, kajti pri odločnosti, ki jo je kazala njegova Katarina, je mogel pričakovati, da to grožnjo tudi uresniči, da bi pa bil sam doma, si moral sam kuhati in biti kot cerkveni ključar in vzgleden tržan vsem v posmeh, ker mu je šla žena na skuto, tega ne prenese.

Obrne se tedaj proti ženi in pravi:

»Ne zameri, ljuba Katarina, vse ti povem, samo molčati moraš.«

»Ne žali me, jaz še nikdar nisem klepetala.«

»Tedaj poslušaj: Naš župnik je za protestante.«

»Kristusova mati, ali je to mogoče,« vzklikne Nürnbergerca.

»Le mirno, ne tako glasno,« miri mož, »danes je tako govoril, da je moral človek spoznati, da zagovarja njih vero.«

»In to naj bo naš župnik,« vzdihne Katarina.

»To je ravno, kam je vendarle gledal admontski opat, da je imenoval tega luteranca za našo župnijo.«

»Ta župnik mora od nas proč,« reče odločno Katarina, »naj gre gor na Nemško k tistim poganom.«

»To bo moja skrb, opazoval bom natanko vse župnikovo kretanje, potem pa naznanim to opatu, ki naj vse sporoči škofu Brennerju, ki pride tudi v naše kraje.«

»Le tako naredi, ljubi mož, stekel si boš posebne zasluge in postaneš še trški sodnik, saj oni Pernhard tako ne spada med nas, ker je luteranec.«

Lažje je bilo sedaj Cahariju, ko je povedal svoji ženi in hvaležen ji je bil celo, da ga je prisilila, ji razodeti vse, kar je danes opazoval. Po kratkem času ga je objel blagodejni spanec.

Katarina je tudi kmalu zadremala, a prej še sklenila trdno, da gre takoj, ko se zbudi, k sosedinji Tereziji Zirngast in ji zaupa vse to, kar ji je povedal mož, a to samo njej pod obljubo, da sosedinja o tem nikomur nič ne omeni.

III.

TAJNA POROKA.

Trepeče ti venec poročni v laseh,
In srce ti v prsih trepeče;
Krog usten rdečih igra ti nasmeh,
A solza v očeh ti leskeče.

Gregorčič.

Graščakinji Herberstein ni dalo več miru, ker ima njen sin resno misel poročiti Agato iz Štraleka. Kaj takega se ne sme zgoditi, to je bil njen trden sklep in ta se mora izvršiti. Drugega izhoda pa ni, kakor da oženi prej ko mogoče svojega sina. Odlašati ne sme čisto nič. Zaroka in nato v kratkem poroka se mora zgoditi.

Dve uri od Hrastovca proti zapadu stoji na strmem bregu lepi grad Vurberg, nekdaj last ptujskih gospodov, ki je prešel leta 1441 v posest plemenitih Stubenberg. Nepopisno lep je razgled od tega grada po celem Dravskem polju, gor na Pohorje, cele Slovenske gorice in dalje proti Hrvatski, na Donatsko goro, temni Boč in razne druge vrhove, ki tvorijo zadnje obronke Savinjskih planin. Vinogradi obdajajo od vseh strani visoki grad, ki kraljuje na strmem robu gor nad Dravo, ki se zavije tukaj v mirnem toku proti vzhodu, kakor bi ji bilo žal, da se je morala ločiti od visokih gor na Tirolskem in Koroškem

ter ozke senčne soteske med zelenim Pohorjem in strmim Kozjakom.

Lastnik grada je bil tedaj Jurij grof Stubenberg, poročen z Heleno rojeno pl. Zäkl. Iz tega zakona se je narodila hči Zofija. Bila je srednje postave, rumenih las, pegastega obraza, dvoji sivkastih oči je gledalo v svet prezirljivo, češ, jaz sem rojena Štubenberg in sem bogata.

In vendar ni bilo tako. Predniki, posebno oče Baltazar Stubenberg so slabo gospodarili in zabredli v dolgove. Že sta bila Jurij in Helena Stubenberg prisiljena prodati več posestev, da sta mogla poravnati zaostale davke. Skrbelo ju je, kako bosta preskrbela edino hčer — rešitev je bila edinole v bogati možitvi.

Zato jima je prišlo pismo poslano od graščakinje Margarete Herberstein po posebnem selu, da naj se čimpreje pripeljeta k njej v Hrastovec, kakor nalašč, kajti povzela sta že iz prejšnjih ustmenih pogovorov, da želi graščakinja zaroko njenega sina Ivana Friderika z njuno hčerko Zofijo. V pismu je bila tudi izražena želja, da naj starša ne pozabita, vzeti tudi hčerke seboj.

Bilo je nekega dne meseca maja leta 1599, ko je zdrčala iz ne ravno prostornega dvorišča vurberškega gradu kočija, v kateri so sedeli Jurij in Helena Stubenberg ter hči Zofija. Le-ta je bila zavite v lahek plašč, kajti sem od severa je pihala precej hladna sapica, ker je dan poprej močno deževalo. Na glavi je imela širok klobuk okrašen s perjem tujih ptic. Veselo je gledala na Pohorje in doli na ravnino, saj je čutila, da se odloči danes njena usoda. Mladega Herbersteina je poznala že od mladih dni, ugajal ji je posebno, saj je imel razen krasne postave vse lastnosti, ki so morale ugajati ženskam.

Prijazno je sijalo solnce, ko se je pomikal voz ob pobočju strmega hriba proti Sv. Barbari.

Kaj krasen je razgled na veličastno Pohorje in dol na ravnino, pred seboj pa vidiš na najvišjem hribčeku cerkev Sv. Barbare, tako bela se sveti od žarkov jutranjega solnca, ki se vpira s svojimi zlatimi žarki v svetle stene božjega hrama.

V hitrem diru so pripeljali bistri vranci voz do grada Hrastovec.

Graščakinja Herberstein je bila že po brzem selu obveščena o prihodu zaželjenih gostov, poznalo se je to iz mrzličnega pripravljanja v kuhinji, letanja po hodnikih in urejevanja v sprejemnici in obednici.

Graščakinja Margareta je bila že na vse zgodaj po koncu, se pojavila zdaj tu, zdaj tam ter dajala točna povelja. Kljub vsej odločnosti ji je bila brati na obrazu neka razburjenost, saj tudi ne zastonj, kajti danes se ima urediti razmerje med njenim sinom in Zofijo Stubenberg, da prepreči nepremišljen korak, ki ga namerava storiti njen sin Friderik.

Vratar je v tem trenutku zatrobil, znamenje, da prihajajo gostje. Graščakinja je odprla okno svoje sobe ter spoznala, da se bliža gospoda iz Vurberga. Hitro stopi po stopnicah na dvorišče v trenutku, ko se pripelje kočija skoz široka vrata.

Ravnokar je izstopil Jurij Stubenberg ter pomagal svoji soprogi iz voza, koj za njo je skočila urno in gibčno kakor veverica Zofija Stubenberg na tla.

»Bodite mi srčno pozdravljeni,« spregovori graščakinja Herberstein vsa vzradoščena, »veseli me, da ste izpolnili že davno dano besedo, da nas obiščete.«

»O milostljiva gospa baroninja, v čast je nama bilo prijazno vabilo,« meni Jurij Stubenberg ter poljubi graščakinji roko.

Dame so se prijazno pozdravile, mlada Zofija je poljubila graščakinji roko, le-ta pa jo je

rahlo umaknila, kakor bi hotela pokazati, da ne zahteva te časti.

Priskočila sta tudi dva strežaja, da sta sprejela različno prtljago, hlapca sta spravila konje v hlev.

Med živahnim pogovorom so korakali vsi po stopnicah in hodniku do sprejemnice. Stubenbergovi so zavzeli v mehkih naslonjačih vsak svoj prostor.

Pogovor se je sukal prvotno o vsakdanjih stvareh, nato je nanesel na dogodke zadnjih časov, dokler se ni dotaknil tudi družinskih in osebnih razmer; ni bilo težko napeljati vodo na pravi mlin, saj vsak od navzočih strank je vedel, zakaj se je vršil sestanek; kar je že nekako prej bilo na tihem določeno, to se je sedaj začelo jasno razmotrivati. Graščakinja je razložila, da je čas, da se njen sin poroči, ker je potrebno, da ji odvzame težko breme nadzorstva glede oskrbovanja posestev, ker bi že rada živela v miru. In tako je nanesel pogovor na to, da bi graščakinja najrajši videla, da se poroči njen sin Friderik z Zofijo.

In Stubenbergovim je bilo po volji, najbolj pa bodoči nevesti sami, s tem se izpolni njena srčna želja, ki jo goji že tako dolgo v svojem srcu. Določilo se je vse zaradi dote in katera posestva prepustijo Stubenbergovi nevesti. Tako je bilo v največjo zadovoljnost obeh strank urejeno vse, manjkalo je samo še, da pride mladi graščak in se še danes slavi zaroka.

Graščakinja Herberstein je gledala že nekaterikrat nemirno proti vratam in na tihem poslušala, ali se ne bližajo koraki. Naročila je došlemu slugi, da naroči mlademu graščaku takoj, da pride v sprejemnico, ko se vrne domu.

Friderik Herberstein se je vrnilo tisto jutro od nadzorovanja delavcev hitro domu, kajti gra-

ščakinja mu je sporočila, da ima potem važne posle, katere mora on sam izvršiti. Slutil ni nič posebnega v tem, kajti v zadnjem času se je materino vedenje napram njemu znatno spremenilo.

Nič hudega sluteč, se je podal Herberstein vsled slugovega sporočila v sprejemnico. Naglo odpre vrata ter stopi v sprejemnico. Od presenečenja obstoji, niti besede ne more reči v pozdrav. Prebledi in gleda nemo pred se.

»Goste smo dobili, moj dragi sin, prav ljube goste iz Vurberga, stopi vendar bližje,« pravi graščakinja svojemu sinu s prav prijaznim glasom.

Še le zdaj se vzdrami mladi graščak, stopi k Heleni Stubenberg, ji spoštljivo poljubi roko ter pozdravi graščaka Stubenberg, ter se naposled na lahko prikloni njegovi hčerki Zofiji. Rahla rdečica jo oblije, ko vidi pred seboj tistega, ki naj bo njej soprog, a vznemirjenost se polasti obenem njenega srca, ko vidi, kako hladno jo je pozdravil. Ali jo tudi on ljubi kakor ga ljubi ona, ali je vsled tega v zadregi in tako neokreten?

Graščakinji Herberstein je bilo obnašanje njenega sina mučno, zato zamahne nekako nevoljno z roko in kaže sinu, da sede zraven Zofije. A Friderik Herberstein ostane nepremičen na svojem mestu.

»Ne razumem tvojega ravnanja, moj sin,« meni graščakinja Margareta nekako nevoljna.

Friderik Herberstein pogleda mater proseče, a ker se njen obraz ne spremeni, stopi v kot ter se vsede na stol, tako, da Zofije ne gleda v obraz, ampak svoji materi.

»No gospod baron, zakaj ste tako zamišljeni, gotovo nadzorniki niso kaj prav storili, s temi ljudmi je večen križ,« meni prijazno Jurij Stubenberg, da prekine neprijetni molk, ki je nastal po prihodu mladega graščaka.

»Nič takega,« odgovori Herberstein z nekoliko tresočim glasom.

»Moj sin Friderik,« spregovori graščakinja Herberstein že z mehkejšim glasom, »v veliko veselje nam je vsem prijazen obisk mogočnega soseda, posebno, ker je prišel tako nepričakovano.«

In mati pogleda sina z rahlim nasmehom na ustih.

Tudi mladi graščak se nasmehlja, a v tem smehljanju je bila čitati neka grenkoba. Graščakinja je to razumela, zato se obrne proti Stubenbergu in meni:

»Morate že oprostiti mojemu sinu, delo in nadzorovanje ga večkrat razburi, s podložniki je vedno velik križ, ker nagajajo, kjer le morejo.«

»V tem vam popolnoma pritrdim,« odvrne Jurij Stubenberg ter pogleda na mladega graščaka, ki je gledal zamišljeno skozi okno.

»Zato pa smatram za potrebno, moj sin,« obrne se Margareta Herberstein do mladega graščaka, »da se oženiš in ti tako pomaga mlada graščakinja, olajšati težave.«

Te besede so vzbudile veliko pozornost pri Stubenbergovih, kajti sedaj se odloči usoda Zofije.

Ljubko pogleda ta mladega graščaka, ki se je obrnil za trenutek s svojim pogledom na njo in zarudi narahlo.

Graščakinja Herberstein je smatrala to za dobro razpoloženje svojega sina, zato pravi nekako razveseljena:

»Saj veš, dragi sin, da sem imela vedno tvojo srečo pred očmi, zato sem tudi sedaj mislila na to — oženiti se moraš.«

Zofija Stubenberg vstane vsa razburjena in se oprosti, da mora iti v bližnjo sobo, da nekaj naroči slugi. Dejansko pa je storila to, da se za

časa, ko se bo razpravljalo o njeni zaroki, odstrani. Pri dverih sosednje sobe pa je poslušala s trepetajočim srcem, kako se razvija dalnji pogovor.

»Mislim, da si uganil,« povzame zopet graščakinja Herberstein svojemu sinu, »kaj pomeni ta obisk, vidiš, bolj primerne neveste ni za te, kakor je Zofija Stubenberg.«

»Mati, zakaj mi to delate,« vzklikne sedaj mladi graščak, se dvigne iz svojega sedeža ter stopi pred graščakinjo. — »Svojo nevesto sem si jaz že zbral, mučno mi je, da moram to povedati vpričo došlih gostov, a silite me, da povem vse.«

»Sin, ali je to mogoče, da še vedno misliš na ono beračico,« reče graščakinja Herberstein v pritajeni jezi.

»Ne žalite moje neveste, Agata iz Štraleka je najvzornejše dekle in jo hočem poročiti, druge pa nobene.«

Iz sosednje sobe se sliši bolesten krik. Helena Stubenberg sluteč, kaj se je moglo zgoditi, skoči k dverim, jih odpre in pogleda v sobo. Na tleh je ležala Zofija Stubenberg nezavestna. Hitro skoči k svoji hčerki, tudi Jurij Stubenberg pristopi ter se trudi spraviti omedlelo k zavesti.

»Tu vidiš tvojo žrtev,« sikne graščakinja Herberstein proti svojemu sinu, ki stoji bled sredi sobe, težko dihajoč pod vtisom vsega tega, kar se je ravno zgodilo.

»Jaz nisem kriv, čemu delate proti moji volji in brez moje vednosti.«

»Silno raniš moje srce, ker ne ravnaš, kakor moj sin, zato pa vedi, da ne smeš poročiti one nečimurne ženske, dokler sem jaz tukaj.«

»Svojo častno besedo hočem v kratkem uresničiti, mora postati moja žena, da pokažem, kako obsojam vsako prisiljeno stvar.«

»Gorje oni ničvrednici, maščujem se nad njo.«

»Maščujte se, a potem vem, da niste moja mati.«

»Svojo mater hočeš zavreči zaradi take navadne ženske.«

»Vi nimate srce za sina, žrtev ste starih predsodkov — a jaz se jih ne držim, jaz grem in storim to, kar mi srce veli.«

Rekši se prikloni napram Stubenbergovim, ki so med tem časom spravili svojo hčer k zavesti. V trenutku, ko hoče zapustiti Herberstein sobo, se dvigne Zofija in se opotekaje poda k mlademu graščaku, obstoji pred njim in reče s tresočim glasom:

»Bodi srečen Friredik — hudo si me ranil, a odpustim ti.«

»Ne zameri, Zofija,« reče Herberstein ginjen vsled te velike dobrosrčnosti, »zahvalim se ti za ljubezen, ki jo čutiš v tvojem srcu, a jaz ne morem več nazaj, če najdem svojo srečo, je volja božja.«

»Ne boš je«, udari graščakinja Herberstein z nogo jezno ob tla, »zavrgel in osramotil si me, zato se maščujem.«

Mladi Herberstein prebledi, urno odpre vrata in odide. Po hodniku se slišijo težki koraki, dokler se ne zgubijo dol po stopnicah.

V sprejemnici pa je nastal dolgotrajen molk; ni bilo več misliti na kako razpoloženje in na kak razgovor. V kratkem je oddrdrala kočija iz dvorišča po cesti navzdol proti Vurbergu. Stubenberg sta sedela nemo eden poleg drugega, njima nasproti pa hči bridko ihteč.

Komaj so zapustili Stubenbergovi grad Hrastovec, ko se zopet zglasi vratar s trobento v znamenje, da prihaja zopet nekdo. In res, na bistrem konju prijezdi vojak, ki vpraša ves za-

sopljen po mladem graščaku. Sluga takoj odvede vojaka v graščakovo sobo. V tem trenutku pride iz sosednje dvorane Friderik Herberstein ves prepadel v obrazu.

Vojak pozdravi ter izroči graščaku zapečateno pismo deželnega glavarja v Gradcu. Hitro odpre graščak pismo, ga prebere in prebledi, ga položi na mizo in razburjeno hodi po dvorani gor in dol.

Tedaj vojska je in oditi moram takoj, tako mi piše glavar, dol na Ogrsko, ker Turek napada trdnjavo Kanižo, ki je v veliki nevarnosti. Kaj bo z Agato? O grozno — današnji nastop z materjo mu je pokazal, da mu bo delala vsakovrstne ovire, da prepreči poroko; kaj tedaj storiti?

V tem trenutku se spomni župnika Morenusa v Šent Lenartu.

On mi mora pomagati, takoj me mora poročiti in potem ne more nikdo moji ženi kaj storiti, da, to je rešilna misel, hvala Ti Neskončni, da si mi jo dal, sedaj pa na delo, da ne bo prepozno.

Rekši se hitro preobleče, naroči hlapcu, da pripravi konja. V kratkem je ta osedlan, mladi graščak zdirja z dvorišča navzdol po cesti proti Šent Lenartu.

V gradu Hrastovec je bil tedaj za prvega graščinskega oskrbnika in obenem kot krvni sodnik Mihael Trenak. Bil je doma iz Gradca, po dovršenih študijah je bil v službi pri mariborski gospoščini in v Vurbergu, odkoder je prišel v Hrastovec. Bil je v najboljših letih, sivih, lokavih oči, temne polti, rumenih las. Med pogovorom je gledal navadno vstran, bil je redko dostopen za usmiljenje, napram ljudem ni kazal nikdar prijaznega obraza, zato je tudi bil strah za vse, ki

so prišli njemu v pest, le malokdo je odnesel zdrave pete. In moč je imel Trenak veliko.

Odkar je bila v Hrastovem prosta deželska sodnija in to že od leta 1457 je imel graščak pravico, soditi tudi na smrt. V ta namen je imel krvnega sodnika, ki je vodil razprave, izrekal obsodbe in jih dal tudi izvršiti.

Mihael Trenak je bil tedaj krvni sodnik. Že mnogo sodb je izrekel, mnogo jih je stokalo po podzemeljskih ječah, ki so se pregrešili včasih zaradi malenkosti. A tedanje postave so bile stroge in gorje, kdor je prišel v tiste temne zapore, zaduhle, mokre, kamor se je le tu in tam ukradel kak solnčni žarek. Pribit s težkimi verigami ob moker zid, je trpel dneve, tedne, leta, dokler ga ni rešila bleda smrt. In dosti jih je bilo, ki so bili obsojeni na smrt; odpeljani so bili k Sv. Lenartu na morišče blizu potoka Velka; pri sodnem križu izven trga so opravili zadnjo molitev, predno so nastopili usodepolno pot.

Mihael Trenak je prišel kratko pred smrtjo prejšnjega graščaka Ivana Herberstein v Hrastovec. Po graščakovi smrti je bil desna roka graščakinje Margarete, ki je rabila v marsikaterih stvareh njegov nasvet.

Baroninja Herberstein je vedela ceniti njegove izvanredne zmožnosti in je to tudi, kjer je nanesla prilika, povdarjala, oskrbnik Trenak pa ji je bil zato tudi zvesto vdan in je bil pripravljen, storiti za njo vse, kar je bilo v njegovih močeh, če bi bila to njena želja.

Mladi graščak mu je manj ugajal, ker ni hotel poslušati v vsakem oziru njegovih nasvetov, ampak je ravnal po svojem, po prostem prevdarku, kakor je odgovarjalo najbolj položaju in se je ujemalo s pravico.

Grajskemu oskrbniku je postalo kmalu znano, da zahaja mladi graščak večkrat na Štralek

in ljubi Agato iz celega srca ter ima celo namen, jo poročiti, vedel pa je tudi dobro da noče graščakinja ničesar slišati o tej zvezi.

In Trenak si je štel v svojo dolžnost, da pomaga graščakinji, preprečiti to neenako zvezo in doseže, da se poroči mladi baron z Zofijo Stubenbergovo.

Oskrbnik Trenak je imel za to svoje posebne vzroke.

Ko je bil še v gradu Vurberg, je nanesla prilika, da se je sešel z lastnikom gradiča Štralek, ker je imel Štefan Nürnberger tudi v ondotnem kraju svoje podložnike, ki so dajali opraviti tudi deželski sodniji v Vurbergu. Tako je spoznal Štefan Nürnberger oskrbnika Trenaka, katerega je povabil v Štralek. In Trenak se je temu vabilu rad odzval, ker je slišal, da ima gospodar zalo hčerko Agato. Že na prvi trenutek, ko jo je zagledal, mu je ugajala; od tega časa je prihajal pogosto na Štralek in vedno bolj se je ogreval za rajsko lepo gospodično. Sklenil je, da ne odneha prej, dokler je ne imenuje svojo last.

Skušal se ji je na vse mogoče načine približati. Agata je bila napram Trenaku prijazna, kakor je to zahteval njegov stan, a ko je videla, da imajo njegovi obiski druge namene, se mu je vedno previdno umaknila, da bi ne dala prilike do daljnjega razgovarjanja in približevanja. Četudi je bil Trenak ljubezniv in zavzemal lepo mesto, je bilo vendar Agatino srce napram njemu vedno hladno, ni našla ničesar na njem, kar bi ji ugajalo.

A ravno to mu je delalo Agato še bolj poželjivo, še bolj se je vnemala v njem strast, da bi si jo pridobil.

Naneslo je nekega dne, da je bila Agata sama doma, ko je prišel oskrbnik vsled nekih sodnijskih poslov, ki jih je imel opraviti v bližini, tudi

na gradič Štralek. Oče Štefan je odšel ravno ta dan k bratu Cahariju v trg, ker se je moral z njim nujno posvetovati. Agata je sprejela gosta prijazno, ga pogostila in mu delala družbo. Pogovor se je sukal o tem in onem, nazadnje ga je napeljal oskrbnik Trenak tudi na ženitev.

Agata je kar zarudela, kajti kaj takega se v pričo nje še ni govorilo, spoznala je tudi, da meri ta pogovor na njo. Trenak si je razlagal njeno zadrego v svoj prid, domneval si je, da mu Agata vrača njegove čute in ga ljubi. To mu je dalo pogum, da se je ojunačil, prijel Agato za roko in rekel:

»Gospodična, že nekaj časa vas poznam in priznati moram, da mi zelo ugajate.«

Agata ni vedela, kako bi se mu odtegnila, zato pravi:

»Gospod oskrbnik se šalite z menoj, zato imate že drugih gospodičen dosti na izbiro.«

»O motite se, le vi ste edina, katero spoštujem iz celega srca.«

»Pustite rajši to, gospod oskrbnik,« reče Agata vsa zbegana, »kaj bi rekel moj oče, ko bi o tem slišal.«

»O naj reče, kar hoče, imam resne namene, že dolgo časa sem vas vzljubil, ne bodite neusmiljena, dajte mi up, da ste mi naklonjeni.«

»Gospod oskrbnik, za me je še čas,« odvrne Agata s tresočim glasom, »nudi se vam drugod lepša prilika.«

»Ne ponižujte se, samo vi ste, ki vas srčno ljubim, ne zavrzite me, osrečiti vas hočem.«

»Verjamem vam, gospod oskrbnik, da resno mislite, nočem vas varati, saj ste ugleden uradnik, a zato vam tudi odkrito rečem, da rajši ne govorite kaj takega z menoj.«

»Zakaj ne,« vzklikne oskrbnik ves razburjen, »ali vam ne nudim lepe bodočnosti, vse storim za vas, da ste moja.«

»Gospod oskrbnik, predrzni ste in ni lepo, da porabite priliko odsotnosti mojega očeta za take pogovore,« reče Agata vsa razburjena in se izmakne oskrbniku, ki jo je hotel objeti.

Trenak stopi za Agato, ki je hotela oditi ter reče:

»Gospodična, vi tedaj zavržete mojo resno ponudbo?«

»Kako mi je žal, a ne morem drugače, odkrito vam povem, ne morem vam ugoditi, ker ne čutim do vas nobene naklonjenosti.«

»O, ne govorite tako, niste še o tem premišljevali, upam, da spremenite vaše mišljenje napram meni.«

»Nikdar mi ni prišlo na misel, da bi vas mogla ljubiti in se kaj takega tudi ne zgodi, zato prosim, bodite obzirni in ne nadlegujte me s takimi stvarmi.«

»Tedaj me odklonite?«

»Kakor ste rekli, gospod oskrbnik,« odvrne Agata z odločnim glasom.

»Tedaj nimam ničesar več tu iskati, a mogoče vam bo žal, toda prepozno bo.«

»Obžalovala ne bom nikdar, ker vem, da bi bila le nesrečna.«

Oskrbniku so se zasvetile od srda oči, a vendar se je premagal in ni nič rekel, poslovil se je nemo in odšel. Ko je že odhajal po strmem griču domov, je zavihtel roko proti Štraleku in siknil: Zavrgla si me nežna golobičica, zavrgla mene, ko bi si štela druga v čast, če bi napravil to ponudbo, čakaj ti visokoleteča gospodična, postala boš še krotka in moja postaneš, če pa ne, pa je tvoj pogin.

In je gojil od tega časa srd do Agate, ker je bil v svojem ponosu užaljen, še bolj pa do mladega graščaka, ki si je sedaj osvojil Agatino srce.

Zato je bil vedno mlademu baronu za petami, da je mogel znati za vse, kar bi bilo važno, da zve o tem tudi graščakinja.

In tako je bilo tudi danes. Brzi sel mu je na vprašanja povedal, da se zbira vojska proti Turkom in mora mladi baron odriniti.

Čemu je odjezdil Friderik Herberstein v Šent Lenart? In kaj naj dela tam? To so vsekako stvari, ki se morajo pojasniti.

Mladi graščak je med tem že prijezdil v Šent Lenart. Bilo je v prvih popoldanskih urah, ko je stopil pred župniščem raz konja. Ljudje v trgu so gledali, kaj pomeni ta nenadni obisk. Župnik Morenus je videl pri oknu prihajati mladega Herbersteina, zato stopi hitro pred dveri ter po stopnicah in ponižno pozdravi odličnega obiskovalca, hlapcu pa veli, da spravi konja v hlev. Župnik spremi mladega graščaka po stopnicah ter ga odvede v obednico, kjer sta bila najbolj sama.

»Kakšna čast, gospod baron, da me obiščete,« povzame besedo župnik Morenus.

»Ni se treba zahvaliti, gospod župnik,« odvrne baron nekoliko vznemirjen, »prišel sem k vam, da mi svetujete in pomagate.«

»Gospod baron, za vas sem vedno pripravljen.«

Friderik Herberstein je razložil župniku ves položaj, da ljubi Agato iz Štraleka, vendar pa brani mati to poroko in mu hoče vsiliti Zofijo iz Vurberga; sedaj mora v vojsko, Agate pa ne sme pustiti brez varstva, ker se boji, da jo bo njegova mati zasledovala.

»Gospod župnik, vidim, da ostane Agata sama, zato ne smem odlašati dalje, še predno odri-

nem proti Turkom, hočem se z njo poročiti na tihem, da postane moja zakonska žena.«

»Plemenit namen imate, gospod baron,« pritrdi župnik svečano, »vidi se, da ste res plemenitaš po krvi in čustvovanju.«

»Ne hvalite me, sedaj je stvar resna; da dosežem svoj cilj, morate vi naju poročiti še jutri po noči.«

Župnik Morenus pogleda mladega barona, kakor bi ne verjel tem besedam, nato pa prikloni glavo, stegne obe roki proti Herbersteinu in pravi:

»Pripravljen sem za vse; da ostane cela zadeva prav tajna, hočem izvršiti poroko v cerkvi Sv. Jakoba pri Lormanju, in sicer o polnoči, ko vse počiva.«

»Izvrsten je ta načrt,« pravi ves vesel Herbersten, »sporočim vse takoj svoji nevesti, da se pripravi.«

»Samo dve priči rabim pri tem obredu,« meni župnik, »pa že gre, cerkovnik mora biti itak navzoč, za drugo pričo pa vi oskrbite.«

»To se lahko zgodi, spremljal bo Agato njen oče in postavnemu določilu je zadoščeno.«

»Jako dobro, tako bi bilo vse v redu,« meni župnik, »samo eno prosim, o tem naj bo vse tiho, kajti vaša milostljiva gospa mati je kot lastnica graščine Hrastovec in ob enem zaščitnica naše cerkve in njej bi se ne zameril rad, če bi zvedela o tem.«

»Bodite mirni, gospod župnik, to ostane vse tajno, dokler ne postanem jaz graščak, potem se vam ni treba bati ničesar več.«

»Uverjen sem o tem, gospod baron,« se nasmehne župnik, »v čast si bom štel, da sem mogel storiti tako blagemu gospodu uslugo.«

»Moje naklonjenosti ste si lahko svesti, Bog daj, da se vse srečno konča.«

»To je moja stvar, gospod baron, bodite popolnoma mirni.«

Dogovorila sta se natanko o času sestanka in še nekaterih podrobnostih, ki so potrebne za izvršitev obreda.

Mladi baron se srčno poslovi ter zasede konja, ki ga je privedel med tem časom hlapec že pred župnišče. Urno je odjezdil, da radovedni tržani niti niso mogli prav videti, kdaj je mladi gospod izginil iz trga.

Friderik Herberstein je jezdil v divjem skoku proti Štraleku. Bliskoma je bil po strmem klancu pri gradiču. Pod veliko, košato lipo, ki je stala pred poslopjem ter dajala hladno senco pred pripekajočimi žarki južnega solnca, je sedela Agata ter posajala cvetlice v male posode.

Ko zagleda svojega ženina, zarudi, položi cvetlice na stran in gre došlemu nasproti. Friderik Herberstein Agato srčno objame, poljubi na čelo ter jo pelje nazaj na njen sedež, on pa se nasloni na bližnjo kamnato mizo.

»Kaj pa te je privedlo tako nenadoma k nam,« vpraša Agata vsa zarudela od sreče, da vidi svojega izvoljenca.

»Vse ti povem, dragica moja, samo malo potrpi, kajti hitro sem jezdil od Šent Lenarta.«

»Kaj, v Šent Lenartu si bil, pri kom in zakaj,« vpraša Agata nekoliko razburjena, ker je zapazila, da kaže Friderik resen obraz, če tudi se sili, da bi bil vesel.

»Vedi Agata, važne stvari so se dogodile,« začne počasno mladi graščak, kakor bi se bal trenutka, ko bo moral povedati vse.

»Kaj imaš, dragi,« vzklikne Agata vsa preplašena, skoči k ženinu, ga prime za rame ter mu pogleda v vso ljubeznijo v njegove oči.

»Agata, oj moja Agata,« zakliče naenkrat Herberstein z glasom, ki je izrazil vso bol ločitve

ter privije svojo nevesto k sebi in nasloni njeno glavo na svoje prsi.

»Povej vendar dragi, kaj ti teži srce, vem, da mi moraš nekaj razodeti, o ne muči me, vse hočem vedeti, ker vidim, da trpiš.«

In pogledala ga je tako milo in solza je zaigrala v njenih očeh.

»Ljubljena Agata, saj veš, da si mi najdražje bitje na svetu in ker te ljubim, hočem tudi tvojo srečo. A zapreke se nama delajo, zato moram sedaj ravnati, a odločno in hitro.«

Friderik Herberstein je držal Agato za desnico, ki se je tresla od razburjenja, z drugo pa je gladil njene krasne lase, ki so se vsipali v dveh močnih kitah nad tilnikom navzdol.

Povedal ji je vse, kar se je zgodilo med njim in njegovo materjo, ki hoče preprečiti na vsak način njuno zvezo in kaj je določil z župnikom Morenusom.

Agata je zaihtela globoko, ko je zvedela, da se mora njen zaročenec posloviti. Nagnila je svojo glavico na prsi svojega izvoljenca in dolgo ni spregovorila.

»Pomiri se, Agata,« jo tolaži Friderik, »ko sva poročena, ti nikdo nič ne more, dokler se ne vrnem, potem pa greš z menoj na grad Hrastovec kot mlada graščakinja.

»O moj Friderik, drzno je tvoje početje, bojim se, da ne bi imelo to hudih posledic, tvoja mati me ne trpi, bojim se najhujšega.«

»Ne misli na to; dokler sem jaz pri tebi, se ti ne more nič zgoditi, ostali čas pa si pri očetu v mirnem zavetju.«

Agata se je pomirila pri teh besedah, nasmehljala se je in srčno stisnila svojemu ženinu roko, kakor bi se hotela zaupati njegovi zaščiti.

»Čas hiti, dragica moja, pogovoriti se moram še s tvojim očetom zaradi poroke.«

»Ali sanjam, dragi, da se vrši že jutri poroka, čisto nisem pripravljena na to.«

»Ni treba nobenih priprav,« meni Herberstein, »glavno je, da obvestiva tvojega očeta, da se vse izvrši po načrtu.«

»Čisto sem razmišljena, kar misliti ne morem, da je vse to res; da, poglej v hišo, oče je gotovo v sobi, še ravno prej sem ga videla.«

Rekši prime svojega zaročenca za roko in oba stopata proti gradiču. Večerno solnce je ravno pošiljalo svoje zadnje žarke, ki so se odbijali od belih hramov po Zavrhu in cerkvah Sv. Antona in Andraža.

Friderik in Agata sta stopila skoz prostrano vežo v visoko dvorano, ki je služila kot sprejemnica in obednica.

Štefan Nürnberger je sedel pri mizi ter pregledoval spise o vodstvu gospodarstva. Že so se mu začeli beliti prvi lasje na glavi in na obrazu so bile videti gube. A kljub temu je bil videti še čvrst in pri najboljši moči.

»Kaj pa vaju privede sem,« meni Nürnberger prijazno z lahkim nasmehom, zloži spise na kup ter vpre svoj pogled na ravno vstoplo dvojico.

»Morava govoriti z vami, dragi oče,« odgovori Herberstein zelo resno.

»Kaj pa tako važnega,« vpraša Nürnberger, ki ji videl Herbersteina sicer vedno veselo razpoloženega, danes pa naenkrat zamišljenega.

»Oče, moj ljubi oče,« povzame besedo Agata razburjena, »moj Friderik mora v vojsko takoj in jaz ostanem sama.«

»Da, dragi oče, tako vas imenujem odslej, iti moram, a urediti hočem še prej vse in zato sem prišel.«

»Vsedi se vendar,« pozove Nürnberger in primakne stol, »ti pa, Agata, prinesi malo okrepčila,

ker zunaj je velika vročina in grlo je postalo suho.«

Agata je urno vzela ključ ter izginila iz sobe, ne da bi pozabila pogledati še enkrat na svojega zaročenca, ki je sedel med tem poleg svojega bodočega tasta.

»Kdaj tedaj moraš odriniti,« vpraša Nürnberger po daljšem molku.

»Pojutrišnjem zjutraj, pripravljeno je že vse, treba je samo zasesti konja, a urediti hočem še zadevo zaradi Agate.«

»Kako misliš to, saj Agata ostane pri meni in je na varnem.«

»To je ravno njena sreča,« meni nekako veselo Herberstein, »a jaz ji hočem dati tudi svoje ime, mislim se poročiti z njo jutri ponoči.«

»To mi je novo in nepričakovano,« meni Nürnberger, »pa kako misliš to izvesti, ko vendar veš, da ti nasprotuje mati?«

»Ravno to je, kar me sili že zdaj k temu koraku,« odvrne Herberstein ter razloži Štefanu Nürnberger vse, kakor je določil z župnikom Morenusom.

Molče je podal gospod iz Štraleka Herbersteinu roko in jo stisnil iskreno, v očeh pa se mu je zasvetilo, bil je trenutek ginjenosti, izvirajoč iz globoke ljubezni do svoje hčerke in veselja nad tem, da hoče biti graščak mož beseda.

»Velja, moj dragi Friderik, kar si mi razodel, pripravljen sem za jutri ponoči, točno sem z Agato na licu mesta.«

»Hvala ti, dragi oče, sedaj grem mirno domu, saj vem, da za najino srečo ne bo nobene ovire več.«

»Bog daj, da ne,« pritrdi Nürnberger in stisne še enkrat Herbersteinu krepko roko.

V tem vstopi Agata, koj za njo dekla ter postavi na mizo okusno pripravljen prigrizek ter

vrč duhtečega vina, kakor ga je pridelal Nürnberger v vinogradu na Humu.

Gospod iz Štraleka je nalil kipeče vino, dvignil svoj kozarec ter nazdravil mladima zaročencena:

»Bog živi vaju, da bi bila srečna.«

In trčili so, da so zazvenele čaše, ljubko sta se pri tem pogledala zaročenca in nasmehljala v rajski sreči.

Solnce je že zatonilo za gore in od vzhoda nad Sv. Trojico je priplavala polna luna, vedno bolj in bolj je postajala svetla in razlivala čez mirno naravo svojo bajno — lepo luč.

Graščak Herberstein se je poslovil, srčno mu je stisnil Nürnberger roko, kajti določili so vse natanko in bil je z vsem zadovoljen.

Agata je spremila svojega zaročenca pred gradič, oče pa se je umaknil nazaj v sobo, češ, on je sedaj odveč in naj si mlada dvojica pove, kar ima na srcu.

Zaročenca sta stopila ven na prosto. Luna ju je obsevala z vso milobo svoje čarodejne svetlobe, da sta bila kakor bajni princ s svojo ravnokar k življenju zbujeno Trnjulčico.

Nemo sta si gledala nekaj časa iz oči v oči, saj tesno je bilo obema pri srcu in nobeden ni mogel najti pravih besedi.

Tajna tišina je bila vsepovsod, le dol v gaju je pel slavček svojo sladko-otožno melodijo.

»Agata,« ne bodi žalostna, jutri si že moja žena,« povzame Herberstein besedo in skloni njeno glavo na svoje prsi, »ne bodi malosrčna, kmalu se vrnem in nikdo ne moti potem najine sreče.«

»O, da bi bilo res, Friderik, a imam temne slutnje,« pravi Agata bolestno, »najina sreča se konča z jutrišnjim dnevom, potem pa gorje meni.«

»Agata, kaj govoriš, ali nisem še jaz tu in na varnem boš, dokler se ne vrnem.«

»Verjamem ti, da skrbiš za me, a sovražnik je pretkan, oprosti, da tako govorim, a vedi, tvoja mati ima zaveznika, bodi previden.«

»Kdo bi bil to,« vpraša Friderik.

»Ne vem nič gotovega, ali zdi se mi, da grajski oskrbnik ni odkrit, njegovo obnašanje je sumljivo.«

»On, naš uslužbenec, je to mogoče,« vzklikne Herberstein.

In Agata je povedala svojemu ženinu z razburjenim glasom, kako je bilo tistega dne v gradiču Štralek, ko je odklonila Trenakovo snubitev ter je končala:

»Neki tajni glas mi pravi, da ima oskrbnik slabe namene, zato te prosim, bodi previden.«

»O, gotovo bom, sicer pa se Trenaka ne bojim, ko postanem jaz graščak, mora takoj zginiti,« pravi Friderik, objame nežno svojo nevesto ter jo srčno poljubi.

»Do svidenja, moja izvoljenka, jutri ob enajstih v cerkvi sv. Jakoba.«

»Da, moj dragi, srčno čakam trenutka, da sem pred Bogom in ljudmi tvoja — hodi srečno — Bog s teboj.«

Še en srčen objem in Herberstein zasede konja in zdirja z njim po hribu navzdol proti Hrastovcu. Agata je stopila v vežo, zaklenila vrata in šla k očetu.

Tam na visokem hrastu je zaskovikala sova in v temnem gozdu je bil slišati bolesten klic ptice pevke, ki jo je ugrabila v sladkem spanju ptica — roparica.

Tik za vasjo Lormanje na malem griču je stala v tistem času mala cerkvica, posvečena sv. Jakobu. Bila je podružnica šentlenartske cerkve. Pozidali so jo graščaki graščine Hrastovec. Govorica pravi, da je to storila graščakinja, katere soprog je živel precej razuzdano. Zagledal se

je v lepo hčer Leniko nekega podložnika v Zamarkovi. A deklica je bila zvesta svojemu ženinu in se ni udala graščaku. To ga je tako razkačilo, da je dal deklico živo pokopati na bregu, ki se dviga od Zamarkove proti Partinju ob poti. Tam so postavili križ, iz katerega je začelo rasti v poznejših časih borovo drevo, ki je videti še sedaj. To je znamenje, o katerem je govorilo ono dekle, ki se prikaže v dokaz, da je ostala nedolžna in zvesta svojemu ženinu.

Tisti graščak pa od tega časa ni našel miru; pekla ga je vest, taval je po gozdovih in rjul kakor zverina, doma se ga je vse izogibalo, kajti v jezi ni poznal nikogar in graščakinja se je sama zaklepala pred njim.

Nazadnje je znorel, govoril je, kako ga zasledujejo črni duhovi, krilil je z rokami, ker se mu je prikazalo ono nedolžno dekle, ki ga je dal zakopati in mu pretilo, nikjer ni našel miru, spal skoraj nič ni, nazadnje je popolnoma oslabel, da je obležal. V strašnih mukah je umrl, kričal je tako v zadnjih trenutkih, da se je splašila vsa živina v hlevih v Hrastovcu in Zgornjem Hrastovem. Položili so ga na mrtvaški oder, prižgali sveče, a potegnil je neznano odkod veter in nastala je tema. Najpogumnejši možje, ki so bili za čuvaje, so jo popihali. Nastala je temna noč, sem od Kozjaka je bliskalo in grmelo, da je bila groza, vmes je razsajal vihar, da so se lomile najdebelejše smreke okoli grada in je bilo izruvano nekaj hrastov pod gradom. Tulilo in žvižgalo je okoli poslopja, da nikdo ni mogel zatisniti oči. Drugo jutro so prišli v sobo, v kateri je ležal graščak. A glej čudo, trupla ni bilo nikjer, samo stene so bile črne in na stropu je bila videti odprtina, po celi sobi pa je smrdelo po žveplu. Raznesla se je govorica, da je pograbil zlodej graščaka in ga odnesel.

Graščakinja je molila za večni mir svojega soproga, darovala cerkvi v Šent Lenartu več posestev in dala nazadnje sezidati v Lormanju malo cerkev, kjer bi se naj brale vsak teden maše zadušnice za nesrečnega graščaka. Lastniki hrastovške graščine pa so sčasoma začeli zanemarjati to svetišče, okoli in okoli je začelo rasti divje grmovje, cerkvica sama se je začela tu in tam rušiti, kajti graščaki so zahajali rajši v Šent Lenart ali pa Šent Rupert v cerkev.

Kapelica je imela štiri altarje, a v nobenem ni bilo tabernakeljna. Najsvetejše so shranjevali v neki vdolbini, ki je bila napravljena v zidu. Najsvetejše je bilo tudi le v kvaternih časih v tej kapelici.

Bilo je v majnikovi noči ravno pred praznikom Kristusovega Vnebohoda leta 1599. Ker je imela biti prihodnjo nedeljo tukaj služba božja, so osnažili pobožni Lormančani prostor okoli cerkve, kakor so to storili tudi pred Jakobovim, ko se je slavilo tukaj cerkvovanje, ki se je obhajalo vedno prav slavnostno.

Temni oblaki so že zakrili na večer nebo, da polna luna ni prišla do svoje veljave. Od zapada sem se je videlo bliskanje in slišal tudi votel grom.

Neka posebna tišina je vladala v naravi, nobena sapica ni zapihljala.

V Šent Lenartu je odbila ura že tričetrt na enajst. Sem od Lormanja se je slišalo udarjanje konjskih kopit, polagoma, enakomerno. Vedno bolj in bolj so se bližali koraki, zdajci so čisto blizu, za trenutek se razgrnejo oblaki — bili so trije konji, na katerih so sedeli graščak Herberstein, Agata iz Štraleka in njen oče Štefan.

Friderik Herberstein skoči raz konja kot prvi ter pristopi k Agati in ji pomaga raz vranca. V

tem pristopi tudi že oče, ki priveže konje k drevesu tik pri cerkvici.

V tem se zasveti v svetišču luč. Župnik Morenus je prišel s cerkovnikom Ivanom Keren že prej na lice mesta, iz previdnosti pa ni dal prej užgati luči, da ne bi postal kdo pozoren, kajti pri prihodu do kapelice se mu je zdelo, da je zašumelo v grmovju, vendar si je mislil, da je morala biti kaka divjačina.

Župnik Morenus stopi k dverim, jih naglo odpre ter pozdravi došle svate z globokim poklonom.

»Je vse pripravljeno,« vpraša baron Herberstein na pol glasno.

»Vaša milost, vse je v redu, prosim, da stopite z nevesto pred oltar, da se obred lahko kar začne.«

Ženin je spremil svojo nevesto, ki je trepetala od razburjenja rahlo, pred oltar, na katerem sta brleli dve sveči.

Župnik Morenus je stopil pred njiju, ob strani je stal cerkovnik, na drugi pa Štefan Nürnberger, edini priči tajnostnega obreda.

Na pol glasno je molil župnik obredne molitve in gledal resno pred njim klečeča zaročenca.

Prišel je trenutek, da izreče odločilno besedo trdne zveze za celo življenje. Zunaj je potegnil močen piš, zabliskalo se je, da je bilo trenutno svetlo po cerkvi kakor po dnevi, nato pa močen grom.

Glasno je izrekel Herberstein svoj da, nežno je potrdila Agata svojo obljubo pred svečenikom, ki je blagoslovil prstana ter ju izročil novoporočencema.

Luči na oltarju so plapolale v vetru, ki je postajal vedno bolj silen, da se je komaj slišala konečna molitev, ki so jo opravili vsi pred oltarjem.

Obred poroke je bil končan. Župnik in Štefan Nürnberger pristopita in srčno čestitata. Herberstein stisne župniku krepko roko ter pusti v njegovi desnici velik cekin, ki ga sprejme župnik po prvotnem obotavljanju z zatrdilom, da ga hoče hraniti kot dragocen spomin. Istotako obdari starega cerkovnika v zahvalo, da je bil priča. Z veliko hvaležnostjo je sprejel ta obilni dar.

Plemič Štefan Nürnberger je stopil poslovivši se od župnika, h konjem, jih odvezal ter zasedel prvi svojega belca.

Pred cerkvenimi vratmi se poslovijo vsi trije od župnika še enkrat ter krenejo po poti proti Lormanju.

V tem trenutku so se razgrnili temni oblaki, da je pogledala luna na cerkvico in če bi se kdo ugledal, bi videl človeško glavo, ki se je pokazala v tem trenutku izza grmovja — dvoje oči je gledalo sovražno za odhajajočimi svati — bil je Mihael Trenak. —

Ko se je vrnil mladi graščak zvečer pozno domu in imel v svoji sobani še vedno luč, kar ni bila njegova navada, je postal oskrbnik Trenak, ki je sedaj zasledoval barona še z večjo pozornostjo še bolj radoveden. Ravnanje mladega Herbersteina se mu je zdelo vedno bolj sumljivo, slutil je, da se pripravlja nekaj zaradi Agate iz Štraleka.

Ostal je tedaj v svoji sobi, ki jo je imel tik pred izhodom iz grada. Ko je odbila v grajski kapelici ura deset, je zapazil, da se premika v graščakovi sobani luč. Ko naenkrat ugasne in sliši po stopnicah korake, takoj ugane, da hoče mladi graščak oditi.

Zato stopi iz sobe in se stisne pri izhodu v temen kot, da more vse opazovati.

In res, zdajci je prišel Friderik Herberstein pred vrata, kjer je držal njegov hlapec konja, ka-

terega mladi graščak takoj zasede in polagoma odjezdi k vratom, katere vratar takoj odpre; se spoštljivo prikloni svojemu gospodu, ki mu pokaže s prstom, da naj bo tiho.

Grajski vratar še začudeno gleda za odhajajočim gospodom, češ, kam pa sedaj v tako pozni uri. Pri tem pa je prezrl, da je smuknila mimo njega črna postava, ki ni bil nikdo drugi kakor grajski oskrbnik Trenak.

Previdno je le-ta sledil Frideriku Herberstein noter do cerkvice sv. Jakoba, kjer se je previdno skril in opazoval vse, kar se je zgodilo v cerkvi.

Tako tedaj, je jezno siknil Trenak, ko je videl odhajati Herbersteina s svojo nevesto, vzel si svojo golobičico, a čakaj, ne boš se veselil njene posesti dolgo, meni je bila namenjena, a ošabna, kakor je bila, me je zavrgla, sedaj pa ti gorje, še boš krotko jagnje, zadoščenje moram imeti za to, kar si mi storila.

In izginil je v temnem gozdu in se podal proti gradu, kjer je prišel skozi pristranski, tajni vhod, do katerega je imel vedno ključ, v grad, ne da bi ga kdo opazil.

Mladi graščak Herberstein je spremljal nevesto in očeta na njun dom. Nameraval je odriniti že prihodnje jutro, a oče in nevesta sta ga preprosila, da je ostal celi dan; saj ni mogel odreči svoji ženi njene prve želje. In kdo ve, kdaj se vidita zopet, saj daljna je njegova pot in nevarna.

In sedela sta zopet sama v večernem hladu pod košato lipo. Držala sta se za roke ter pogovarjala in nista zapazila, da so že davno priplavale svetle zvezdice na nebo, med njimi pa se je pomikala luna in obsevala srečno dvojico. Bil je trenutek, ko sta se udala sreči in upu, da ostane vedno tako. A človeško življenje je vedno slovo in ločitev, kar vzljubimo, moramo zopet zapustiti,

dalje nas tira usoda in odreči se moramo najljubšemu.

Tudi za novoporočenca je prišla ta ura, prva polna grenkobe. Svetlo solnce je že priplavalo izza vrhov in pregnalo temne sence, po dolini so se vlačile leno zadnje jutranje megle, tam v logu je prepeval kos ob žuborečem potočku svojo veselo-otožno pesem in vsi drobni krilatci so se pridružili s svojimi nežnimi glasovi.

Tam pri gradiču pa sta stala mladi Herberstein in njegova Agata. Jemala sta slovo. Z drhtečimi rokami je izročila svojemu soprogu tanko, zlato verižico, na kateri je visela z zlatim okvirom obrobljena Agatina slika. Krčevito se je oklenila Herbersteina, sklonila svojo glavo na njegove prsi ter zaihtela:

»Friderik, bodi ti to drag spomin, da te zvesto in iskreno ljubim do smrti; in če me več ne bo, vedi, da sem pri tebi in čuvam nad teboj do zadnje tvoje ure. Bog te obvari, moj dobri Friderik.«

Še en objem, še en mil pogled in Herberstein je izginil po poti proti Hrastovcu. Še enkrat se je ozrl in zamahnil z roko Agati v pozdrav, ki je stala na robu griča, bridko ihteč. Še en pozdrav — in nista se videla več.

Tako je ostala Agata sama na Štraleku. Bili so nepozabni dnevi do časa, ko je bil še Herberstein v njeni bližini, uživala je srečo, o kateri je toliko sanjala — a sreča je nestanovitna in to je morala občutiti tudi Agata v polni meri. —

Ivan Friderik Herberstein je prišel z razdvojenim srcem na Hrastovec. Bled in ves zamišljen je stopil na vse zgodaj k svoji materi, da se poslovi. Graščakinja Margatera ga je sprejela navidezno hladno, a tudi njej je trgala žalost srce, ko je videla, da jo zapusti njen sin, ki je bil njen ponos in se poda v daljnje kraje, odkoder se vrne še le po dolgem času, mogoče pa tudi nikdar več.

Pri tej misli je postala otožna, saj je ljubila svojega sina in hotela je le njegovo srečo.

Nemo se je priklonil Herberstein svoji materi, kateri je spoštljivo poljubil roko. Bil je v polni vojaški opremi in kaj krasno se mu je to podalo. Z nekim tajnim ponosom je gledala graščakinja svojega sina, in bilo ji je za trenutek, da bi se ga oklenila ter mu povedala, kako ga ljubi.

A bilo je to le za trenutek. Spomnila se je, kako sramoto ji je napravil sin, ko je odklonil zaroko z Zofijo iz Vurberga, vsled česar je nastalo nesoglasje med obema graščinama tako, da Štubenbergovi ne pridejo več v Hrastovec in so dali tudi čutiti, da jim je vsak obisk od strani Herbersteinov neljub.

»Poslavljam se, spoštovana mati,« povzame besedo mladi baron, »kakor vam je znano, moram na vojsko proti Turkom.«

»Zvedela sem o tem in ni mi vseeno, da moraš oditi,« pravi graščakinja navidezno mirna.

»Upam, da se kmalu vrnem, ta čas se bo že nekako opravilo, saj so zanesljivi ljudje doma in grajskega oskrbnika se tudi ne sme prezreti.«

Graščakinja Margareta je nekoliko prebledela, ker je čutila, kakor bi to merilo na to, da ona bolj upošteva njegove nasvete kakor sinove.

»Mihael Trenak je pošten mož, ki ima veliko skušnjo,« povdarja graščakinja, »njemu je tudi popolnoma zaupati.«

»O tem se da še govoriti,« reče Herberstein z nekim prezirljivim nasmehljajem.

»Nikar ne žali moža, ki je že toliko storil za nas in ki želi tudi tvojo srečo.«

»Mojo srečo, o vem, kaj je on vse nameraval, spoznal sem ga dobro.«

Graščakinja se je čutila prizadeto, ker je sin uganil, kdo je nasvetoval zaroko njenega sina z

Zofijo Stubenberg. Zato se razvname in rezko odgovori:

»O gotovo, gospod Trenak je imel najboljši namen, da se poročiš s plemenitašinjo, ki je enakovredna z našim plemstvom ter prepreči nesmiselno zvezo z ono nepomembno žensko.«

In jezno so se zabliskale njene oči in videti je bilo, da se ji je tresel glas od razburjenja.

»Mati,« vzklikne sin, »ne žalite Agate, ona je dobra, ona je blaga, saj ona je moja . . .«

Hotel je reči — žena — a v trenutku se je spomnil, da bi napravil svoji Agati velike neprilike, ko bi že sedaj izdal to tajnost, ker je vedel, da bi jo graščakinja neusmiljeno preganjala.

»Ali se še nisi spametoval, nesrečni sin,« se razljuti graščakinja, »ali nimaš čuta plemenitosti v sebi, da se ponižaš do tega dekleta, ki te lovi v svoje mreže; ne bi se jezila, ako bi jo imel kakor igračo, katero bi vrgel od sebe, kadar bi se je naveličal, da pa še sedaj misliš na to nečimurno žensko, me silno žalosti.«

»Mati, ne otežkujte mi slovesa, ne morem si pomagati, da ne poznam druge kakor Agate, da pa mi branite mojo srečo, me boli najbolj.«

»Nespametnež si, da se ukvarjaš s to mislijo, upam, da se v vojski spametuješ in me poslušaš, ko se vrneš in izpolniš mojo željo.«

»Ne odneham, mati, prosim vas iskreno, bodite usmiljeni z menoj.«

»Ne privolim nikdar, da se poročiš s to navadno žensko,« reče odločno graščakinja in se vzpne iz stola ter stopi pred svojega sina in ga motri s pogledom, ki je kazal vso gnev in sovraštvo do Agate.

»Mati, potem mi vaša volja ni več merodajna, potem ravnam po svojim.«

»Tako si proklet in ne poznam te kot svojega sina in vedi, one ženske ne boš imel nikdar, zato

ti jamčim jaz, graščakinja Margareta Herberstein, rojena grofinja Valmarana.«

»Vi hočete mojo nesrečo, me pahnete od sebe, a mati, vse ima svoje meje in srečni tudi vi ne boste,« reče mladi Herberstein z zvenečim glasom in povzdignjeno roko; »Bog mi je priča, da vas spoštujem — a vi me črtite zaradi Agate — a vedite, da pride čas, ko boste obžalovali svoje dejanje, a prepozno bo.«

»Nikdar, ne poznam več svojega sina, ki se je sam zavrgel, tisti ženski pa moje maščevanje.«

»Mati,« vzklikne bolestno sin, »ne izzivajte božje kazni, grešite proti človeškim pravicam!«

»Proč izpred mojih oči, bodi proklet sin — smrt zapeljivki Agati!«

Rezko so odmevale te usodepolne besede po prostorni dvorani in bilo je, kakor bi jeknilo od visokih sten bolestno, tajnostno in grozeče, kakor bi hotel reči drugi strašni glas:

— Tvoje prokletstvo odloči tudi tvojo usodo.

Jezno se je obrnila graščakinja, ne da bi se še z enim pogledom obrnila na svojega sina, ki je v največji tugi in bolesti stopil za materjo in jo prosil, da bi preklicala to prokletstvo in grožnjo. A razjarjena graščakinja je zginila že skoz visoka vrata in jih zaprla z močnim treskom.

Mladi Herberstein je ostal sam v dvorani. Bilo mu je, kakor bi se vse sukalo okoli njega, še so zvenele besede — bodi proklet — smrt Agati — v njegovih ušesih!

Prijel se je za prsi in se sesedel na stol, kjer je ostal dalje časa in obupne misli so se porajale v njegovi duši...

»Tako je tedaj slovo od moje matere, s prokletstvom grem v divji boj — sedaj mi bo veselje se meriti s sovražnikom, čuvala me boš pa ti, moja čista Agata — moja žena in tvoja nedolžna molitev mi odvzame vso prokletstvo, vrnem se

zopet v tvoj mili objem, vse pretrpim zaradi tebe — moj angelj, saj ti si moja sreča.«

In kakor na novo poživljen se naglo dvigne, pogleda še enkrat na vrata, za katerimi je zginila njegova mati, nato pa zapusti v naglih korakih sobano in se poda v svoje prostore.

Temni oblaki so se zbirali nad Pohorjem in od daleč se je že slišalo votlo gromenje. Na dvorišču hrastovškega grada so stali trije osedlani konji opremljeni s prtljago. Pri njih sta stala dva hlapca, ki sta krotila bistre vrance, ki so bili že nemirni.

Zdajci se slišijo koraki po stopnicah, na dvorišče je stopil Friderik Herberstein v polni vojaški opremi. Trdno je stopal, a v obrazu je bil bled. Krenil je proti kapelici, v kateri se je pomudil nekaj časa. Resno in tiho je zapustil svetišče ter se podal h konjem. Zasedel je svojega vranca, velel isto svojima hlapcema, se ozrl še enkrat nazaj v smeri, kjer je bivala njegova mati, a okna dotičnih prostorov so bila zastrta. Na dvorišču se je zbralo nekaj služinčadi, kolikor je je bilo ravno doma. Stali so žalostni v dostojni bližini, saj imeli so mladega gospoda radi, ker bil jim je dober in z vsakim pravičen.

Grajski vratar je odprl močna vrata in spustil most za prost odhod. Ponižno je snel svojo čepico in se poklonil mlademu gospodu.

Herberstein se je nasmehljal in stisnil roko zvestemu vratarju, ki se je začudil, ko je začutil v njej srebrnjak.

»O dober gospod so, da bi le kmalu prevzeli povelje čez celo graščino, potem bo mogoče boljše, ker ženske imajo svoje muhe.«

In gledal je za vitkim jezdecem, ki je jezdil navzdol po poti v smeri proti Mariboru, njemu sta sledila oba hlapca. Ko bi se ogledal, bi zapazil v

oknu prikrit obraz, ki se je škodoželjno smejal — bil je grajski oskrbnik Trenak.

Urno je jezdil Herberstein s svojima hlapcema dalje; na bregu, od koder se vidijo še hribčki Spodnje Voličine nad Sv. Rupertom, se je še enkrat ozrl. Gledal je nepremično na eno mesto, kakor bi hotel videti še enkrat svojo Agato, ki jo je tako težko zapustil in to tem bolj, ko je danes pri slovesu svoje matere spoznal, kako jo ta sovraži.

Naglo je zasukal konja in v hitrem diru so zginili grad Hrastovec in domači hribčeki jezdecem izpred oči.

Drugi dan so došli v Gradec, kjer se je zbirala vojska za odhod na Ogrsko. Čakali so še na dohod vojaške pomoči iz Koroške. Ko so ti došli, so odrinili proti Kaniži. —

Po nesrečni bitki pri Nikopolju leta 1396 so udrli Turki prvokrat tudi na Štajersko ter oplenili Ptuj in okolico. Od tega časa pa do leta 1532 so bili potem šestnajstkrat v teh krajih.

Seveda so trgali tudi kos za kosom od Ogrske in Slavonije ter Hrvatske. Prišlo je tako daleč, da je pridrvel sultan Soliman leta 1529 z ogromno armado pred Dunaj. Sklepale so se mirovne pogodbe, ki pa niso bile nobene trajne vrednosti. Krvoločnemu Turku se je skominilo po teh rodovitnih krajih in je delal vedno nove vpade, tako da ni bilo prav za prav nobenega miru.

Ob turški meji je stala močna avstrijska trdnjava Kaniža. Bila je velike važnosti, kajti, ako je ta prišla Turkom v roke, imeli bi prosto pot pohoda daleč na Štajersko. Zato pa so postavili v njo močno posadko in jo tudi preskrbeli z vsem potrebnim, da bi mogli oblegani tudi dalje časa kljubovati Turkom, dokler ne pride pomoč.

Poveljnik trdnjave je bil od leta 1598 koroški rojak Jurij Paradeiser. Bil je hraber častnik, nevpogljiv, železnih živcev, ki se ni ustrašil nobene

nevarnosti. Nadvojvoda je tudi uvaževal te lastnosti in mu poveril poveljništvo tako važne trdnjave.

Turški poveljniki so tudi uvideli važnost zavzetja te trdnjave, zato so poskusili vse, da dobijo čimpreje trdnjavo v svoje roke. Pripravljali so se vestno, da se jim napad ne ponesreči.

Poveljnik Paradeiser že pred prihodom turških čet ni imel sreče. Turški ujetniki so podtaknili na mestu, kjer je bilo največ vojnega blaga, ogenj, kar je povzročilo mnogo škode; nič ni pomagalo, če so zločince spravili na drugi svet, storjena škoda se ni mogla dati tako hitro popraviti. Poveljnik Paradeiser je uvidel, da more le močno obzidje kljubovati sovražniku, zato je obrnil vso pozornost na to, a tudi tu ni imel sreče. Delavci, vznevoljeni vsled slabe hrane, deloma podkupljeni, so zidali tako površno, da se je del obrambnega zidovja podrl, ostali pa je vsled hudih nalivov razpadel.

Poveljnik Paradeiser je sedaj še podvojil svojo skrb za močno obrambo, a bilo je že prepozno, Med vojaki so se že pojavljali upori, deloma, ker se mezda ni redno izplačevala, deloma, ker so vohuni netili razpor.

Tako so bila Turkom tla za napad pripravljena. Po svojih ogleduhih so bili o vsem poučeni, zbirala so se vedno večja krdela za napad. Turki so se že čisto približali trdnjavi.

Brzi seli, odposlani od poveljnika Paradeiserja, so to tudi poročali na merodajnih mestih na Dunaju; z mrzlično naglico so vsled tega zbirali vojaštvo in kar je bilo potrebnega, da se odbije sovražni napad.

Tako je zbral vojvoda Mercoeur, poveljnik cesarskih čet, precejšnje število vojakov in odrinil proti Kaniži, da pride ogroženemu Paradeiserju na pomoč.

Mladi Herberstein je našel dosti znancev iz plemskih krogov, ki so sprejeli drugače veselega in ljubeznivega prijatelja z veseljem. In to mu je prišlo ravno prav. Dospeli so do trdnjave Kaniža. Bil je že skrajni čas. Turške čete so že skoraj od vseh strani obkolile trdnjavo, da je bil hrabri poveljnik skoraj do cela odrezan od cesarskih čet.

Turki so ostrmeli, ko so videli, da je došla pomoč. Vnel se je v kratkem ljut boj. Oblegani so napravili napad na Turke skupno s četami vojvode Mercoeur, da je odnesel sovražnik krvave glave.

Mladi Herberstein se je boril kakor lev, vsa žalost in tuga je našla uteho v divjem boju, ni se zmenil za žvižganje krogel, ne za ljute napade s sulicami in meči. Kjer je bila nevarnost največja, tam je bil v sredini in dostikrat se je posrečilo le njegovemu hrabremu napadu in njegovi vztrajnosti in pogumnosti, da je bil napad odbit.

Poveljnik Mercoeur je bil izvanredno zadovoljen z mladim graščakom in ga je tudi javno pohvalil in odlikoval.

A tudi Mercoeur ni imel sreče. Razdrapane tedanje razmere so povzročile, da poveljnik ni dobil potrebnih sredstev, ne streliva, ne živeža, ne denarja. Zraven tega je nastalo še slabo vreme, tudi bolezni so se pojavile med vojaki.

Poveljnik pomožnih čet je uvidel, da ne more vztrajati dalje, vsled česar se je odločil, da se umakne s svojimi četami proti Dunaju, ker vojaki so postajali vedno bolj predrzni in že ni bilo skoraj nobene pokorščine.

Hrabrega Herbersteina je navdalo z veliko žalostjo, ni se mogel odločiti, nastopiti sramotno pot umika, če tudi bi mu drugače to bilo ljubo. A njegovo duševno razpoloženje je bilo tako, da se še ni maral vrniti prej, dokler si ni pridobil v boju slave in pozabil vse, kar mu je prizadjala mati.

Tako je mislil, da najlažje zaceli rana, mine čas, mine tudi vsa bol. Vedel je, da se nahaja Agata v dobrih rokah svojega očeta in se ji ni treba bati nobene nevarnosti.

Zato se je odločil, da se umakne v trdnjavo in pomaga poveljniku Paradeiser, ki se je prav srčno razveselil hrabrega viteza.

Z Herbersteinom sta šla tudi oba hlapca, ki sta spremljala graščaka.

Ta korak pa je postal za Friderika Herbersteina in njegovo Agato usodepoln.

IV.

VODJA SKAKAČEV.

Oj pridi rešenik, druhal razpodi
Nesvéto nam, ki se rodi in pase,
A ljudstvo po puščavi lačno vodi.

Stritar.

Čitalec je vsekako radoveden, kdo je Koloman Šef, ki je bil na dan umeščenja župnika Morenusa predmet pogovora.

Narodil se je v Radehovi v mali koči. Bilo je dosti otrok, a malo živeža, vsled česar je moral kmalu, ko je bil nekoliko dorastel in sposoben za delo, zapustiti revno domačo hišico in iskati pri tujih ljudeh svoj kruh.

Ker je bil njegov oče doma iz Lučan in je imel tam svoje znance, je dal svojega sina v službo k nekemu premožnemu kmetu pod Ojstrim vrhom, kjer se mu je godilo prav dobro.

V bližini tiste kmetije je stanoval v mali koči krojač Simon Horvat, ki je potoval v mladih letih dosti okrog, tako tudi po Goriškem in Kranjskem. Seznanil se je z nauki, ki so se jih navzeli skakači in postal njih pristaš z dušo in telesom.

Slišal je o dejanjih Gašperja Goleš, posebno pa njegovega sina Lukeža v Moravčah. Ravno trdovratnost zadnje imenovanega, s katero je

kljuboval skoraj deset let duhovski in svetni oblasti, je napravila na Šimona Horvata tak utis, da je bil za vsem prepričan o resnici tega, kar zasleduje sekta skakačev.

Simon Horvat je začel kmalu po svojem okraju razširjati vero skakačev, pravil je o prikaznih, ki so jih ti imeli.

Teh naukov se je navzel tudi mladi Koloman Šef, ki se je sešel s krojačem Horvatom večkrat. Udeležil se je pogosto shodov, katere je priredil Simon ter zvesto poslušal, kaj je vedel ta povedati o novi sekti.

Koloman Šef je kot najstarejši sin prevzel po očetovi smrti malo posestvo. Njegov glavni smoter je bil, da je začel razširjati tudi tukaj sekto skakačev. Njegovi zgovornosti in prikupljivem nastopu se je kmalu posrečilo, da je pridobil mnogo pristašev.

Pravil je, da se mu je prikazal Kristus kakor je bil na križu ves krvav in ga milo gledal ter mu naročil, da postavi v Radehovi kapelico, kamor prenesejo angelci božji grob, da se ga ne polastijo neverniki.

Trdil je, da se večkrat zamakne in vidi Kristusa, Marijo ter svetnike. Našli so ga vaščani nekaterikrat, da se je tresel na celem telesu, se tolkel z rokami, začel zavijati oči.

Ljudi je bilo prvotno strah, a ko se je Šef zavedel, je znal vedno povedati, da je govoril s Kristusom, ki mu je ukazal, da naj postane skakač, bliža se konec sveta in nastali so krivi preroki, a Marija bo rešila ljudi vse pogube. Zato pa je treba pozidati cerkev, v kateri se bo častil božji grob in delala pokora, za katero se je treba mučiti. Lahkoverno ljudstvo, kakor je že bilo tedaj, je poslušalo s slastjo vse to in Šef je imel lahko delo, pridobiti vaščane in okoličane za novo sekto.

Obhodil je vse kraje v okolici, nobene hiše se ni ognil, bil je tudi v graščinah Velika Nedelja, Zgor. Cmurek, Negova, Maribor, Polhaimb, Winterfeld, Biltovž in Borel, ker so imele te graščine v teh krajih svoje podložnike. Posebno v graščini Borel je imel Šef s svojimi nauki srečo. Tam je izbruhnila med živino kuga, ki je uničila že dosti glav. Koloman Šef je svetoval oskrbniku, da naj napravijo procesijo v Radehovo, kjer se bo zidala cerkev. In res, hlapci in dekle graščine Borel so šli s procesijo ter darovali nekaj denarja in težko svečo. Ko so se vrnili, je nehala kakor naenkrat bolezen, nobena živina ni več poginila. Da je s tem Šef silno pridobil za svojo versko družbo je razumevno.

S pomočjo oskrbnikov teh graščin in prebivalcev v šentlenartski okolici se mu je posrečilo dobiti sredstva, da se more pozidati kapelica.

Največ pristašev si je pridobil v Radehovi. To pa zaradi tega, ker se prebivalcem iz tega kraja ni ljubilo dajati vsako leto zbirce ne samo župniku, ampak celo cerkovniku in organistu. Z ustanovitvijo cerkve božjega groba pa bi odpadla vsa zbirca; tako je trdil Šef, češ, da se mu je prikazal Kristus in rekel, kakor je bil on reven, naj bodo tudi služabniki božji, katere naj vzdržujejo cerkveni patroni in graščine, ki imajo zadosti premoženja.

Najbolj pa jih je privabil neki posebni slučaj, ki so ga smatrali vsi za čudež. Ravno tisto spomlad je prišlo naenkrat vse polno belih miši iz zemlje, kakor jih ljudje do tedaj še niso videli. Vsi poskusi pokončavanja so bili zastonj, več ko so jih uničili, tem bolj so se razmnožile, pretila je že nevarnost lakote.

V tem pa pride nekega dne Koloman Šef, se postavi sredi vasi ter skliče vaščane in jim govori s silno resnim naglasom:

»Bog nas opominja, da spolnimo njegove želje, on hoče imeti tu cerkev božjega groba, katerega prenesejo angelci sem, kakor sem to že večkrat omenil; če ne, pa pridejo velike nesreče in bo konec sveta. Glejte, ali nimam prav? Ali ste že videli kdaj take živali hoditi po zemlji in uničevati poljske pridelke, ali ni to božji migljaj, da se zaobljubimo, pozidati kapelico v čast božjega groba.«

Vaščani so bili kakor prevzeti od teh besed; kakor bi jih nekaj navdahnilo, so zaklicali vsi: »Koloman, ti imaš prav, Bog nas kaznuje, ker ne spoštujemo njegovega povelja, povej, Koloman, kaj naj storimo, na vse smo pripravljeni.«

In resni, stari možje kot prvi veljaki so stopili k Šefu, naj jim vse pove, kar želi. In ta je spoznal važnost trenutka ter ga porabil v to, da so mu vsi obljubili, pripraviti potrebni les za zgradbo kapelice.

Le eden ni verjel, bil je to stari Rotman, mož že nad 80 let. Bil je globoko veren, zato pa te novotarije ni trpel in tudi ni nič dal na to, kar je pravil Koloman Šef.

Pa so slučaji, ki ravno vsled svoje posebnosti potrdijo pri večini ljudstva vero v to, kar drugi pripovedujejo, med tem ko oni, ki se bojuje za resnico, trpi.

Nekaj dni potem, ko so sklenili prebivalci vasi Radehova trdno, da pripomorejo k stavbi kapelice, je prišla ponoči sem od Pohorja strašna nevihta s silno ploho. Lilo je celo noč in celi dan, da ste Velka in Bobovnica zapustili svojo strugo in se razlili po polju ter poplavili vse; bilo je sicer nekaj škode, a glej čudo, tudi belih miši ni bilo več, vse je vzela voda, le na majhnem hribčeku, kjer je imel stari Rotman svoje njive, so še ostale. In prišli so možje iz Radehove, a še bolj njih radovedne ženske. Vsi so gledali in

sklepali roke, češ, Bog je napravil čudež, Koloman Šef ima prav, Rotman je že kaznovan na tem svetu, ker se je spakoval in norčeval.

To je bilo za Kolomana Šef kakor voda na mlin.

»Vidite, dragi vaščani,« je pravil Šef ves navdušen, »Bog je storil čudež, sedaj pa takoj na delo, da pokažemo voljo, obljubo tudi spolniti.«

In začela se je stavba kapelice. Eden je dal nekaj dreves, drugi so tesali, tretji so vozili stavbeni les na lice mesta in sicer na mali hribček tik pred trgom Sv. Lenarta, kjer je stal, kakor so pravili ljudje, nekdaj grad. Hitro so napravili luknje za sohe, krepko so prijeli vsi, kmalu so bili postavljeni stebri, v naglici so bile obite stene z deskami. Napravili so tudi streho, katero so pokrili z listjem in mahom, češ, drugo leto se napravi že lepša streha.

V kratkem je stala na griču mala kapelica. Njena notranjost je bila še priprosta. Stene so bile gole, le nasproti vhodu je bil pribit velik križ, na katerem je visel kip Križanega. Ob vsaki strani sta stali dve sveči, kakor tudi spodaj pri nogah.

A Koloman Šef ni miroval, šlo mu je za to, da dobi čimpreje sredstva za pozidanje večje cerkve, ki bi bila veličastno svetišče za božji grob, ki bi naj našel tukaj svoje mesto. Obhodil je še enkrat vse kraje ter prosil za darove. Obrnil se je tudi do oskrbnika v Hrastovcu Mihaela Trenak.

Šefu je bilo znano, da je bil Trenak oskrbnik že pri očetu sedanjega graščaka, ki je bil naklonjen protestantizmu in imel celo nekaj časa predikanta v hrastovškem gradu, ki pa je moral zapustiti ta kraj, ker tega ni trpela graščakinja Margareta.

Oskrbnik Trenak, ki se je napram graščа-

kinji delal vnetega katoličana, je v svojem srcu bil naklonjen krivi veri. Slišal je tudi o skakačih in njih stremljenju in bil vsled tega radoveden, zvedeti kaj natančnejšega o cilju, ki ga zasleduje ta družba.

Zato se je prav razveselil, ko je prišel neki večer k njemu Koloman Šef.

Poznal ga je kot svojega podložnika, ko je prišel v grad na delo; ugajala sta mu njegova resnost in nastop, bilo je videti, da je nekaj posebnega in ima na sebi neko privlačno moč.

»Kaj pa je, Koloman,« nagovori ga Trenak nenavadno prijazno, »kaj te privede še v pozni uri sem, ali je kaj tako nujnega?«

»Spoštovani gospod oskrbnik,« pravi Šef ponižno in se globoko prikloni, »vzeli ste mi besedo iz ust, kako ste mi olajšali pot, ko ste tako milostni.«

»Kaj pa takega, Šef,« praša Trenak, kateremu so te besede očividno ugajale, ter mu celo veli, da sede na klop pri dverih.

»Nisem vreden, da ste tako prijazni,« meni Šef celo udano, »prišel sem k vam, ker vem, da najdem tu pomoč.«

Trenak je uganil, da namigava Šef na zidanje cerkve, zato ga vzpodbuja, češ:

»Le kar naravnost povej, pomagam ti, kolikor je to v mojih močeh.«

»O gospod oskrbnik, vi ste mož, ki ima veliko oblast, posebno sedaj, ko mladega gospoda ni doma, vse je v vaših rokah.«

»Ne govori tako na dolgo, kar povej, kar te teži.«

Šef je posegel globoko po sapo, vzdihnil ter začel praviti, kaj je vse slišal o novi sekti, ki se hoče skazati kot bogoljubna družba. Zato se je navdahnjen od sv. Duha odločil, da pozida še večjo cerkev. Manjkajo pa mu sredstva za to,

vsled česar prosi, da bi ga graščina podpirala. Skliceval se je na različne čudeže, ki so se že zgodili, iz česar je videti, da so vse prikazni, ki jih ima, resnične in da je volja božja, da nastane v Radehovi večje svetišče.«

»Kapelico ste vendar že postavili, saj to zadostuje za enkrat,« pravi oskrbnik, »saj ni toliko pristašev, da ne bi našli prostora.«

»O pač, gospod oskrbnik,« se razvname Šef ter zamahne z desno roko, »vedno več se jih oglaša od vseh strani, da, celo iz trga so prišli in izjavili, da se zanimajo za to družbo.«

»Kaj praviš,« meni oskrbnik in se dela zelo radovednega, »kaj takega ni mogoče, ko vendar velja trg Sv. Lenarta za celo katoliškega.«

»Saj nismo zoper katoliško vero,« reče hlastno Šef, »mi le hočemo, da se svet spokori in tako odvrnemo nesreče, ki bi nas drugače zadele.«

»A tako, tako,« reče mirno oskrbnik, »kaj pa poreče k temu gospod Morenus, ki še ni dolgo v trgu?«

»O gospod oskrbnik,« odvrne Šef ves razvnet, »novi gospod župnik je mož na pravem mestu.«

»To je naravno,« odvrne oskrbnik, »kot katoliški duhovnik mora zastopati z vso vnemo resnice, ki jih uči katoliška vera, posebno v sedanjih časih mora biti previden, da se ne začnejo razširjati krivi nauki po njegovi župniji.«

In oskrbnik pogleda prodirajoče Kolomana Šefa, kakor bi hotel gledati v njegovo dušo, češ, povej mi vso resnico.

Vodja skakačev se je dal pod vplivom teh besed zapeljati, da je pojasnil vse. Povedal je, da ga je dal župnik klicati v župnišče, kjer sta se v čisto posebni sobi pogovarjala o sekti skakačev. Župnik se je zelo zanimal za celo stremljenje

te družbe in izrazil celo svojo zadovoljnost nad tem, da se je postavila kapelica na čast božjemu grobu.

»Tedaj gospod župnik nima nič proti vašemu ravnanju,« praša oskrbnik navidezno malomarno.

»O, nikakor, gospod oskrbnik, on je še celo obljubil, da pride prvo mlado soboto, ko imamo našo službo božjo, pogledat, da se prouči o vsem tem, kar mi počenjamo.«

»Tedaj prvo mlado soboto imate shod, bržkone zvečer, kaj ne?«

»Da, da, kakor se stori mrak, pridite tudi vi, gospod oskrbnik.«

»Bom videl, kako bom shajal s časom, za sedaj ti samo obljubim, da bom preskrbel nekaj za zgradbo cerkve, seve, moraš molčati, ker graščakinja o tem ne sme ničesar vedeti.«

»Bodite prepričani, milostljivi gospod, da molčim, ker vem, da je graščakinja nasprotnica našega gibanja.«

S tem je bil celi pogovor končan, zadovoljna sta bila oba, Šef, ker je dobil zagotovilo pomoči, in oskrbnik Trenak, ker je zvedel za mišljenje župnika Morenusa. In to mu je prišlo prav, kajti sedaj ima sredstvo v rokah, da nastopi proti onemu, ki je omogočil poroko mladega graščaka z Agato, za katero se je on trudil zastonj.

Zadovoljno si je mencal roke, ko je Šef zapustil sobo in še dolgo je hodil po sobi gor in dol ter klepal načrte, kako se maščuje nad župnikom. In svest si je bil, da se mu to posreči, saj je vedel, da mu stoji ob strani graščakinja, ki še o vsem tem nič ne ve, a pride za to čas in mogoče med tem še zve kaj več.

Koloman Šef je v svoji navdušenosti za razširjanje sekte skakačev glede župnika Morenusa povedal res vse, kakor je tudi mislil. —

Župnik Morenus se je kmalu užível v nove

razmere. Ker je bil mož bolj svobodnega mišljenja, tudi ni delal razlike med ljudmi, če so bili drugega verskega mišljenja. Zato ni našel pomislekov, da ne bi obiskal trškega sodnika in njegove žene Elizabete. Mudil se je prvokrat dalje časa v tej hiši in ponavljal svoje obiske vsak teden.

Da to ni ostalo prikrito drugim tržanom, je razumljivo, saj v tako malem trgu so zvedeli kmalu vsi, kaj ta ali oni dela in kam hodi, saj zvečer je že vedela vsaka gospodinja, kaj je njena soseda opoldne skuhala in katerega soseda je popoldne obirala, ko je zbirala zelenjad na svojem vrtu.

Posebno pobožni Katarini Nürnberger se je kadilo to pod nos. Da se upa katoliški župnik sploh v protestantovsko hišo in se tam celo dalje mudi, ji je bilo nekaj popolnoma nerazumljivega.

Imela pa je ženska navado, da si je takoj, ko je prišla iz cerkve, dala prinesti iz kleti v ročki dobrega vina, katerega si je vlivala v mali piskerček, prigriznila kos belega kruha in obirala vse sosedinje in sosede po vrsti. In gorje, če je slišala, da je bil župnik zopet pri trškem sodniku Pernhardu na obisku.

Tedaj se ji je pordečil obraz kakor puranu in posamezne, že malo sive brke pod nosom in na dobro rejeni bradi so se postavile po koncu, še en krepek požirek iz piskerčka, ali celo dva, in nato se je vlila ploha iz širokih ust ter Sodoma in Gomora črez župnika, ki je zgubil v njenih očeh vso spoštovanje, češ, nič ni boljši kakor najslabši protestant.

»K nam ne pride, ta ošabnež, saj bi mu tudi postregla, komaj enkrat je bil, a še tedaj se je držal, kakor bi bila vsaka jed prismojena in vino

prekislo, tam pri tistemu luterancu pa pije tisto kislico iz Porčiča, mojega vina iz Zavrha in Viničke gore pa še ne poskusi, naj ga bes plentaj, to ni naš župnik, naj gre med tiste krivoverce.«

In zopet je dvignila piskerček, napravila krepek požirek ter nadaljevala, obrnivši se k svojemu možu Cahariju, ki je prišel iz druge sobe tér miril svojo ženo:

»Ti si cerkveni ključar, ti moraš napraviti red, kaj takega naša župnija ne more in ne sme trpeti, to je pohujšanje, pri škofu ga zatoži, da odstavi tega predikanta, dugače nisi moj mož, ali si razumel?«

Udarila je z roko po mizi s tako silo, da je piskerček z vinom vred odskočil in se prevrgel, pri čemur se je razlil ostanek vina po tleh.

»Nikar ne bodi tako huda, ljuba Katarina,« jo miri mož, »saj do sedaj še ni storil nič nepravilnega naš župnik; seve, prav ni, da gre večkrat h trškemu sodniku, a drugače še nisem nič hudega zapazil.«

»O vi moški vedno držite skupaj, le zagovarjaj ga, ti tudi nič ne boš videl in čutil, dokler te ne bo kdo s kolom udaril po glavi, potem pa je že prepozno, protestantovsko seme bo šlo sedaj v klasje.«

»Mislim, da še ni tako nevarno,« miri Caharija svojo ženo, »sicer pa bom strogo pazil, če bi bilo župnikovo ravnanje sumljivo.«

S tem se poslovi od svoje žene, češ, da ima nujne posle pri trškem sodniku. V resnici pa mu je bilo na tem, da pride iz območja gibčnega jezika svoje žene, ki je v tem položaju posegala v delokrog, ki je pristojal edino le njemu —

Župnik Morenus je dobil že na dan umeščenja jasno sliko, kakšno je naziranje tržanov v verskem oziru. Na eni strani strogo katoliška stranka, njej na čelu cerkveni ključar Caharija

Nürnberger; na drugi protestanti z Maksom Pernhardom kot vodjem.

Le-ta je bil mož prikupljive osebnosti, prijazen, a ob enem resen. Potoval je dosti po svetu, bil na Francoskem in v Švici ter mnogih drugih krajih, ter videl, kako se tam umno gospodari. Zato je imel doma vzorno gospodarstvo in je dajal tudi sosedom rad nauke ter jim pomagal, kjer je bila potreba. Tako se je zgodilo, da je bil priljubljen pri vseh tržanih in so ga tudi na dan sv. Tomaža leta 1598 izvolili za trškega sodnika.

Ta dan je bil že od tega časa, kar je postal kraj Sv. Lenart trg, in sicer pod cesarjem Friderikom III., določen za izvolitev trškega sodnika ter drugih odbornikov, ki so imeli vsak svoj delokrog. Tako je bil eden določen za pregledovalca mesa, drugi pravilne mere in teže peciva, tretji je nadzoroval, da so bili vsi dimniki osnaženi, četrti je pazil, da je bil po trgu po noči in po dnevu red in se ni razsajalo v pozni uri po trgu, ko so sladko spali mirni vaščani.

Pernhard, ki je bil ob enem bogat, je bil mož na mestu. Vedel je spretno voditi posle trškega sodnika, bil je strog, a ob enem pravičen in tako je dobil ugled in spoštovanje pri vseh in tržani so mu popolnoma zaupali. Četudi je bil po veri protestant, tako ni nasprotoval katoliški veri, da je zahajal celo v cerkev in postal zato priljubljen tudi pri tistih, ki so drugovernike gledali po strani.

Le Caharija Nürnberger ga ni prav maral, to pa le radi tega, ker ga njegova žena ni mogla trpeti. Katarina Nürnberger je bila, kakor smo že slišali, ženska globokega verskega prepričanja, a v drugem oziru nestrpna proti vsakemu, ki ni bil njenega naziranja.

Župnik Morenus ni bil ozkosrčen glede verskih načel, ampak je z bistrim očesom spoznal

vsakega, ali je njegovo mišljenje tudi odkrito, ali je pa njegovo ravnanje samo na zunaj v smislu obstoječih načel, v srcu pa je sovraštvo in zavist.

Prišlo je tedaj samo od sebe, da župnik Morenus ni dostikrat prišel v Nürnbergerjevo hišo, ker ni maral za prazno govoričenje Nürnbergerjeve žene, ki se je hotela povsod vmešavati; tem rajši pa se je mudil pri Pernhardu, ker ta je vedel povedati vedno kaj zanimivega iz svojih večletnih skušenj na polju uprave ali gospodarstva.

Bilo je neki pondeljek popoldne. Bil je prav vroč dan, ko je prišel župnik Morenus k trškemu sodniku. Sedla sta v hladno utico, obraščeno z vinskim trsom. Prijazna žena trškega sodnika je takoj prinesla svežilne pijače. Razvnel se je kmalu živahen razgovor.

»No, kaj rečete, gospod župnik, glede sekte skakačev, ali niste videli nove kapelice, ki so jo postavili Radehovčani,« vpraša Pernhard.

»Sem videl,« odgovori župnik, »čuditi sem se moral, s kakšno naglico so jo postavili, prav čedna stavba je.«

»Popolnoma moram vam pritrditi, gospod župnik, občudujem sam veliko vnemo, vendar se bojim, da se cerkvena oblast ne bo spodtikala nad tem.«

»Zakaj vendar,« se zavzame župnik, »dosedaj nisem našel nič napačnega; vodja sekte, Koloman Šef, je bil pri meni, na moje vprašanje mi je razložil vse in obljubil sem mu, da se udeležim njihovega slavljenja, ki ga imajo vsako mlado soboto zvečer, takrat pa bo še posebno imenitno, ker se slavi ob enem postavitev kapelice.

»Na to sem pa radoveden,« meni Pernhard, »saj še nisem nikdar videl, kaj prav za prav

delajo ti ljudje, pravijo, da uganjajo velike norčije.«

»Ni lepše prilike kakor sedaj,« povdarja župnik, »pa si oglejte vse, da morete soditi.«

»Bi že šel rad, a potem me še bolj črtijo, posebno Nürnberger,« ugovarja Pernhard.

»Kaj ta, naj ne bo tako ozkosrčen, saj njegov brat Štefan na Štraleku tudi na tihem odobrava to gibanje.«

»Vem, vem, gospod župnik, a on je zelo previden in nikdo prav ne ugane, kakšnega mišljenja je.«

»Pa ga povabite, da se še on udeleži te prireditve, mogoče vzame še svojo hčer seboj, ji bode tudi ugajalo, če pride med ljudi, saj vedno čepi doma, odkar je odšel mladi Herberstein.«

»Da, res je,« pritrdi trški sodnik, »bil sem še pred tednom tam, ker sem imel opravka v gradiču, drugače je bila Agata vedno tako vesela, a sedaj je tako otožna, in ko sva sedela skupaj s plemičem in sem omenil mladega graščaka, da ga vsi pogrešamo, se je spustila gospodična v jok, zapustila je nagloma sobo in nisem je videl tisti dan več, ali ji je vendar šel mladi baron tako k srcu, res, smilila se mi je.«

»So težave in tajnosti,» pravi župnik na pol tiho.

»Vi govorite zagonetno,« reče trški sodnik in napeto gleda župnika, »vam bo kot dušnemu pastirju kaj več znanega.«

»Znano in tudi ne, a govoriti se ne da o tem, sedaj še ni čas.«

»Nikakor nočem siliti v vas, saj nisem Nürnbergerjeva žena, oprostite, da sem se tako daleč predrznil, a ostane pri tem, da grem v Štralek in povabim oba, da prideta prihodnjo soboto v Radehovo, ko se slavi stavba kapelice.«

»Dobro, gospod trški sodnik, naj le prideta, bomo vsaj videli, kaj počenja ta družba.«

S tem sta se poslovila. Župnik je odšel pri stranskih vratih skoz sadonosnik in tako prišel v župnišče, ker ni hotel, da bi ga videli Nürnberger ali njegova žena.

A le-tej odhod in prihod župnika ni ostal neopažen, gledala je skoz okno podstrešja, ko je zapustil Morenus svoj dom ter čakala tako dolgo, dokler se ni vrnil.

»Le čakaj, ti protestant, ne boš dolgo v Šent Lenartu,« je zapretila Katarina na pol glasno sama pri sebi, se podala v pritličje ter potolažila sveto ježo s krepkim požirkom iz piskerčka, napolnjenega z vinom.

V.

SKAKAŠKI VEČER.

Nekoliko časa se gospodari
Z lažjo, zvijačami in sleparijo;
Nazadnje vsak lažnik se sam pokvari.

Stritar.

Koloman Šef je imel s svojo sekto srečo. Glas o čudežu hitrega uničenja miši, ki so se pojavile v toliki množini, se je raznesel kmalu po celih Slovenskih goricah in še dalje. Ljudje so res verjeli, potrdilo jih je pa še bolj v tem mnenju, ko so zaporedoma ozdravele osebe, ki so se zaobljubile h kapelici božjega groba.

Tako so ozdraveli Matej Murko, sin Gregorja Grempas v Šombartu in drugi. Gregor Šindler v Partinju se je kot mlad fant rad tepel; neko noč pa je prišel nepravim fantom v roke, nabili so ga pošteno, vsled udarcev po glavi je oslabel vid, tako da je bil skoraj slep in to že nekaj let.

Kakor je bil prej brezbožen, tako je postal sedaj ponižen, zahajal je pridno v cerkev. Poskusil je tudi že marsikaj, da bi ozdravel, a bilo je vse zastonj. Slišal pa je o novi kapelici in o čudežih, ki se tam godijo. Podal se je tedaj v spremstvu svoje matere na pot v Radehovo na

dom Kolomana Šef, ki je bil ravno namenjen iti v kapelico. Ko mu je slepec vse razložil, nasvetoval mu je Šef, naj se zaobljubi k božjemu grobu ter daruje telico. Mati, ki je ljubila sina nad vse, je takoj vse obljubila. Šef je položil roke na slepčeve oči ter mrmral neke besede, nato oba odpustil z navodilom, da naj uporablja gotova sredstva, katera je natančno naštel. V osmih dneh se naj zopet javita. To se je tudi zgodilo in glej čudo, Gregor Šindler je videl vedno bolj in bolj in ko je minulo pol leta, je bil čisto zdrav. Kako veselje je seve imela Šindlerjeva mati, si lahko vsak misli, najboljše pa je imel Šef, ki je sprejel zraven lepo rejene telice še obilo drugih darov.

In glas o čudodelni kapelici božjega groba je šel še dalje. A pravo je šele prišlo.

Sin posestnika Ožbolta Lukašic iz Zamarkove, Martin, se je nekoč pri prekopavanju zemlje močno prehladil. Dobival je živčne napade vedno bolj in bolj, nekaterikrat je obležal kakor mrtev. Nobeno zdravilo ni pomagalo. Po uporabi vseh domačih zdravil in vseh mogočih poskusih z različnimi molitvami, ki so v stanu pregnati bolezen, se starši niso vedeli obrniti že do nikogar več.

Bolezen je postajala vedno hujša. Že nekaj dni so vili silni krči ubogega Martina, stokal je v močnih bolečinah, toda pomoči ni bilo. V obupanosti sta stala starša, ki sta imela sicer obilno premoženje, ob postelji edinega sina. Proti jutru na dan sv. Matevža pa je postal Martin po velikih bolečinah čisto trd, ni pomagalo nobeno drgnjenje, bolnik je ležal v postelji kakor mrtev. Srce ni več bilo in na obrazu je nastala posebna bledoba kakor pri mrliču. Tudi pero, nastavljeno pod nos, se ni ganilo, znamenje, da ni več življenja v telesu. Pripravili so vse, da položijo mrliča

na mrtvaški oder. Oče se je podal na trg, da naznani župniku smrtni slučaj in odredi vse za pogreb.

Ko koraka ves zgubljen in potrt po potu skoz Črni les, sreča ga Ivan Serk iz Navarde. Slišal je, da je Lukašicev sin nevarno zbolel. Zato takoj vpraša, kako mu je. Ko pa stopijo Lukašicu solze v oko in zamahne z roko, kakor bi hotel pokazati, da je sin mrtev, stopi Serk bližnje, prime Lukašica za roko in pravi:

»Ne obupaj, dragi sosed, še je pomoč.«

Lukašic pogleda pozorno Serka, katerega je poznal kot resnega, vernega moža.

»Če je človek mrtev, ni več dosti pomoči,« reče Lukašic z zategnjenim glasom in hoče iti dalje.

»Čakaj no, da ti nekaj povem, hvaležen mi boš.«

Ogovorjeni obstoji in gleda soseda, kokor bi hotel reči: sin je mrtev, obuditi ga ne moreš.

»Vidiš, dragi sosed,« povzame besedo Serk, »jaz sem bil tudi hudo bolan, že dolgo sem imel bolečine v želodcu, pri vseh ljudeh sem bil, ki zdravijo ljudi, a vse skupaj ni pomagalo nič, spil sem toliko zdravil, da bi lahko gnala tri dni mlinsko kolo. Nekega dne, ko sem bil že čisto obupan, pride k meni sosedova Micika, zelo pobožna ženska ter mi pripoveduje, da pomaga Koloman Šef iz Radehove vsakemu, kdor se do njega obrne. Storil sem tako, šel sem takoj drugi dan k njemu, povedal mu vse, nakar mi je rekel, naj se zaobljubim k božjemu grobu ter darujem dve sveči; dal mi je še neko grenko tekočino in naročil, kako moram živeti zmerno. In glej, čudo, po nekaj dneh je bilo že boljše, in zdaj sem zdrav, da bi lahko prebavil žeblje. Poskusi, Koloman Šef zna več kakor hruško peči, on je od Boga poslan, da nam pomaga.«

Lukašic je pazljivo poslušal, zmajal z glavo ter pripomnil:

»Veš sosed, dokler je človek še živ, še vedno upa, da ozdravi, a če ni več življenja, je vse zastonj.«

»Ti si pač pravi neverni Tomaž,« reče Serk skoraj užaljen, »Bog vse more, le zaupaj, saj to nič ne stane, poskusi, boš videl, da mi boš hvaležen.«

Ker je Serk le tako prepričevalno govoril in navedel še več oseb, ki so ozdravile na čudodelen način, reče nazadnje Lukašic:

»Verjamem, da mi želiš dobro, poskusil bom, naj bo, kar hoče.«

»Prav imaš, le ubogaj, še danes boš vriskal od veselja.«

Rekši, se poslovita. Lukašic ni šel takoj v župnišče, ampak spodaj pod trgom ob Bobovnici in zavil naravnost v hišo Kolomana Šefa.

Ta je bil doma. Lukašic vstopi počasno v sobo ter komaj pozdravi. Šef je takoj uganil, da teži došleca velika žalost, zato stopi hitro k njemu, ga prime za roko ter mu veli, naj sede na stol poleg njega.

»No, očka, kaj pa je takega, nekaj težkega morate imeti na srcu,« pravi Šef pomilovalno.

»Kako veste to,« meni Lukašic otožno, »da, da, huda nesreča me je zadela, kar kratko povem, sin, o moj edini sin, mi je danes zjutraj umrl.«

»To je seve hudo,« meni Šef sočutno, »pa kako je to tako nenadno prišlo?«

Lukašic si obriše rosne oči, globoko vzdihne ter začne pripovedovati od začetka celi potek bolezni.

Šef posluša pozorno, si nekaterikrat pogladi z roko čelo, resno pokima, ko pa konča Lukašic

s pripovedovanjem, tleskne z rokami ter pravi svečano:

»Oče, vaš sin ni umrl, zbudil se bo k življenju, a na vas je, da ga takoj rešite, greva takoj v kapelico, tam vam vse povem.«

Vstala sta ter šla naglo čez mali hrib in v kratkem dospela na lice mesta.

Koloman Šef je odprl kapelico, a vrata zopet zaprl. Ko sta vstopila, je prijel Šef Lukašica za roko ter ga peljal h križu, visečem na steni ter mu velel, naj poklekne. Prižgal je nato dve sveči, stopil h klečečemu Lukašicu ter mu rekel:

»Oče Lukašic, poglejte tu sem na križanega Boga, molite iskreno pet očenašev. Kedar ste z molitvijo gotovi, mi pa povejte.«

Šef je stopil k dverim in mirno čakal.

Lukašic je napol glasno molil, kakor mu je bilo ukazano. Šef je pristopil, ne da bi čakal na Lukašicevo poročilo in mu rekel:

»Sedaj pa dvignite obe roki, jih sklenite k molitvi in recite z menoj:

O ti usmiljeni Bog, ki si umrl za naše grehe na križu, tebi zaobljubim svojega sina, reši ga smrti, hočem ti darovati debelega junca ter pomogati pri zidanju cerkve v čast božjemu grobu. Amen.«

Lukašic je ponavljal počasno in z veliko resnostjo zvesto vse te besede, neka tajna groza ga je obšla, ko je končal to obljubo, saj kaj takega še ni doživel.

»Oče Lukašic, vstanite, vaša iskrena molitev je rešila vašega sina,« reče Šef svečano Lukašicu.

»O prevelika bi bila milost,« vzdihne obupani oče ter se dvigne, kakor mu je velel Šef.

»Sedaj pa pojdiva takoj na vaš dom, da vidim sina, prepričali se boste, da vaša zaobljuba ni bila zastonj,« reče skrivnostno Šef ter prime

Lukašica za roko ter zapusti z njim kapelico, katero skrbno zaklene.

Šla sta po isti poti, po kateri je prišel Lukašic, govorila nista nič, vsak je bil zatopljen v svoje misli. Prišla sta že blizu doma, v katerem je bil mrlič. Že od daleč se je slišal jok, znamenje, da vlada v hiši žalost.

Nekako nestrpno se bližata oba hiši, z nekim posebnim čustvom vstopita v veliko sobo. Očeta preleti groza, ko zagleda svojega sina že položenega na mrtvaški oder. Koloman Šef se postavi ob mrliču ter veli domačinom, naj stopijo iz sobe, le oče in mati naj ostaneta.

Počasno se odstranijo vsi ter začudeno gledajo. Zdajci stopi Šef k dozdevnemu mrliču, odkrije mrtvaški prt in pozorno gleda mrtvecu v obraz. Prime ga za obe roki ter jih dviga kvišku in polaga zopet nazaj. Dá si nato prinesti nekaj oceta, v katerega pomoči košček platna in drgne z njim po čelu in prsih, katera je prej razkril.

Nekaj časa dela tako, potem pa veli očetu in materi, naj oba ponovita to obljubo, katero je storil prej oče sam v kapelici. Pokleknila sta oba pred razpelom, postavljenim ob koncu odra, in svečano govorila za Kolomanom Šef, kakor jima je ta narekoval.

Komaj sta spregovorila zadnje besede, se obrne Šef na nju s pogledom, ki je kazal vso napetost in neko posebno tajnost. Velel jima je, da stopita bližje.

Z nekim strahom sta se temu odzvala. Šef je pokazal potrtima staršema na obraz njunega sina ter zašepetal:

»Vajin sin živi, poglejta, kako se mu rdeči lice, še nekaj časa moram tako ravnati in oživel bo.«

Z napetimi očmi sta gledala oba sinu v obraz, nič več se nista bala, zdelo se jima je zdaj, da je

trenil s trepalnicami in zdajci, o čudo, ganile so se ustnice, saj ni zmota, čisto natančno sta to zapazila. Še nekaj časa se trudi Šef in glej, v tem trenutku dvigne mrtvi roko, ob enem počasno spregleda ter reče z rahlim glasom:

»Kje sem?«

»O moj sin,« vzklikneta starša, »pri nama si, o usmiljeni Bog, uslišal si naju, kaka sreča!«

Koloman Šef prime mrtveca za roke ter ga s pomočjo staršev dvigne z odra.

»Takoj v postelj ž njim v drugo sobo, da o vsem nič ne vidi, sicer se prestraši,« veli Šef napol glasno.

Rekši primejo vsi trije dozdevno mrtvega in ga odnesejo v bližnjo sobo, ga slečejo in položijo na postelj in se trudijo, da se je popolnoma zavedel.

Mati je zletela takoj v kuhinjo, da pripravi sinu po Šefovem navodilu toplo pijačo, le-ta pa se je sam trudil, da nudi bolniku vso udobnost, pri čemur mu je zvesto pomagal oče.

Od veselja vsa razbujena mati se ni mogla zdržati, da ne bi takoj začela praviti, kaj se je zgodilo z njenim sinom. Prvotno so domačini mislili, da se materi od žalosti blede; ko pa pogleda sosed Valentin, ki je mrliča oblekel, v sobo ter zapazi, da mrliča ni več na odru, je bil prepričan, da govori gospodinja resnico.

V tem stopi iz male sobe Koloman Šef in veli vstoplim, naj se zadržijo mirno, kajti sin, ki se je prebudil, potrebuje popolen mir.

Strahoma so domačini gledali in se uklonili povelju, četudi težko, saj videli bi radi, ali je res mrtvi vstal.

In bila je resnica, Martin Lukašic se je popolnoma zavedel, z rahlim glasom je pravil, da je zaspal in se mu je zdelo, kakor bi potoval v daljne kraje, pri čemur ga je le mučila silna že-

ja, a naenkrat je začutil nek poseben hlad okoli glave in na prsih in v tem je tudi spregledal.

Martinovo zdravstveno stanje je bilo od dne do dne boljše, ni se nič posebno prestrašil, ko sta mu starša povedala, da so ga imeli že za mrtvega in je oče šel v Št. Lenart, da bi odredil vse potrebno za pogreb.

V Št. Lenartu se je raznesla kot blisk novica, da je vstal Lukašicev sin od mrtvih, ker ga je njegov oče zaobljubil h kapelici božjega groba v Radehovi in dal znatno darilo.

»To je laž,« se razjezi Nürnbergerjeva Katarina, ko ji je to novico povedala Zirngastova žena Terezija, »kaj takega še ni bilo, saj je vendar le naš Zveličar imel to moč, drugače pa nikdo, najmanj pa še kak luteranec, kakor je sprijeni Šef, ki ljudi vara in jim krade denar iz žepa.«

»Nikar se ne razbujaj, ljuba žena,« jo miri njen mož Caharija, ki je ravno prišel iz župnišča domu, »to ni noben čudež, je čisto nekaj naravnega.«

»Ti pa tudi kaj veš, če pa tvoja velja, pa je še večja goljufija, Šef je potemtakem nalašč naročil, da se mora Lukašicev sin napraviti mrtvega, da ga potem obudi, ker drugače bi njegova Antikristova vera nič ne veljala.«

»To ni tako,« meni Nürnberger, »Lukašicev sin je bil že večkrat težko bolan, prijel ga je zopet močan krč in mogoče bi res umrl, če bi Šef ne bil napravil poskusov, da ga zopet oživi, zato ta stvar ni nič posebnega.«

»Le zagovarjaj ga, slepari in bogati se s tem, vidim, da ste možje babe, sedaj pa jaz grem k škofu in mu vse povem, da bo enkrat te sleparije konec, razumeš?«

Rekši dvigne svoj običajii piskerček ter ga nastavi na usta, da je stekla vsa vsebina dobre vinske kapljice po grlu v notranjost života.

Nürnberger je uvidel, da danes ni nič opraviti z ženo, zato se je odstranil in šel skoz trg na polje.

Vsi drugi prebivalci v Št. Lenartu pa so bili prepričani, da se je zgodil čudež in ima Koloman Šef posebno milost božjo, da pokaže ljudem, kje hoče imeti Kristus svojo cerkev. In to mnenje se je razširilo po vsej okolici daleč po Slovenskih goricah.

To je bilo za razširjenje skakaške sekte zopet velikega pomena in za prvo slavnost, ki je bila napovedana za prihodnjo mlado soboto, najboljše priporočilo.

Izvršile so se že vse priprave, dekleta so pletle vence ter jih pribijale na kapelico in okrasile tudi notranji prostor. Moški pa so zasadili mlaje, da je bilo okoli svetišča kakor v smrekovem gozdu.

Bilo je vse veselo razpoloženo, saj ta večer se bo pokazalo, kako se je že razširila ta verska družba.

Maks Pernhard je res šel nekaj dni pred prihodnjo mlado soboto, kakor se je domenil z župnikom Morenusom, v gradič Štralek.

Prihod trškega sodnika je bil za lastnika prav razveseljiv, saj od tega časa, odkar je odšel mladi Herberstein v vojsko, ni bilo več pravega veselja. Mlada žena je žalovala po svojem ljubljencu in če ne bi imela očeta, ki jo je tolažil v tej samoti, bi ji ne bilo mogoče prenašati vso bol. Dosedaj še ni sprejela nobenega poročila, četudi je preteklo že nekaj tednov.

In to je bilo najhujše, kajti ta negotovost je bila nad vse mučna. Pri slovesu ji je obljubil njen Friderik, da ji pošlje prej ko mogoče glas, kako se mu godi. Ali je mrtev, mogoče težko ranjen, ujet — vse te misli so napolnjevale njeno utrujeno glavo in bilo je mnogo noči, da ni za-

tisnila oči. Oče Štefan je opazoval vse to, težko mu je bilo pri srcu, delal je svoji hčeri pogum, kakor je le mogel, ker se je bal, da mu hči resno ne zboli.

Tako je bil prihod trškega sodnika za samotnega plemiča na Štraleku prav razveseljiv.

Srčno sta se pozdravila stara znanca in zapletla v različne pogovore. Tako nista skoraj zapazila, da je stopila v sobo Agata z malim okrepčilom, ki je, ne da bi se prej prikazala dobrodošlemu gostu, vedela, da je tako očetova volja. Trški sodnik jo je srčno pozdravil, Agata je nalahno zarudela in se za trenutek nasmehnila, a bilo je videti, da jo nekaj teži.

»Tako dražestna ste, draga gospodična, da vaš pogled razveseli človeško oko.«

»Nikar se ne šalite, gospod sodnik, sem pač tako, kakor je nebeški Stvarnik hotel.«

Pri tem se je nalahno priklonila ter hotela oditi, češ, da noče motiti stara prijatelja v njunih pogovorih.

»Nimamo nobenih tajnosti,« ugovarja Pernhard ter prime Agato za roko in jo prisili, da je sedla k njima.

Razvnel se je živahen razgovor, k čemur je tudi pripomagala dobra kapljica iz Huma, ki jo je pridelal v preteklem letu Nürnberger.

»No, kaj rečeš k najnovejšemu čudežu, ki je je zgodil v Zamarkovi z mrtvim Lukašicevim sinom,« vpraša Pernhard svojega prijatelja.

»Ravno prav, da napelješ na to pogovor, sem te že itak mislil prašati, kaj je na tem resničnega.«

»Stvar je res zagonetna,« nadaljuje Pernhard ter začne razlagati celi dogodek, kakor mu ga je pripovedoval župnik Morenus, ki je naravnost prašal Kolomana Šefa, ko ga je srečal v trgu.

Pozorno sta poslušala Štefan Nürnberger in Agata.

»Radoveden sem, kaj reče k temu moj brat Caharija,« pripomni ob koncu Nürnberger, »ali on tudi veruje na to?«

»Slišal sem, da se zelo zanima za celo stvar, kaj pa s tem zasleduje, ne vem, njegova Katarina mu vedno toliko trobi na ušesa, da je vse skupaj copernija; nazadnje bo res verjel te čenče in spravil celo stvar še pred škofa in našega presvitlega vladarja, da pride še stroga komisija in bomo imeli vsi sitnosti.«

»Je pač škoda za brata, da ima to žensko,« pripomni Nürnberger, »prej je še rad prišel k meni in tudi jaz sem ga rad obiskal, a zdaj je vse drugače, celo mene krivi, da sem na tihem pristaš Lutrove vere in vsega tega, kar je s tem v zvezi, seve, kar je oče, je tudi hči, si misli in še mojo Agato dolži krivoverstva.«

»Pa kaj rečeš k tej novi verski družbi,« poseže vmes Pernhard, »dosti se govori o različnih čudežih, ki se godijo, skoraj ne more biti vse izmišljeno.«

»Meni se tudi tako zdi, a kaj natančnejšega ne vem, ker nisem bil nikdar zraven in tudi še nisem videl, v čem obstoji te družbe izvrševanje njih nabožne službe, katero obhajajo baje na poseben način.«

»Za to se ti nudi najlepša prilika,« meni Pernhard, »ravno prihodnjo soboto imajo zvečer svojo službo, pride tudi naš župnik, ki mi je še posebej naročil, da naj tudi vaju vzamem seboj.«

»Kaj, mene tudi,« vzklikne Agata. »Kaj naj jaz počnem pri tem?«

»Ravno vas bi radi imeli seboj, sami vendar ne boste radi doma in nekaj novega le vidite ter se razvedrite, saj ste tako malo preveč otožni, le

čakajte, nekaj vam je pri srcu in sprememba je vedno najboljše zdravilo.«

Agata se nasmehlja nasilno ter zarudi, misel, da bi trški sodnik kaj slutil o njeni tajni poroki z Herbersteinom, jo je vznemirila. Zato se skuša izogniti zadregi.

»Če gredo oče, potem res nisem rada sama doma, kajti pri njem se čutim najbolj varno.«

»Vrlo dobro, gospodična Agata,« reče Pernhard in tleskne z rokami, »tako je prav!«

Dogovorili so se, da prideta oče in hči k Pernhardu v trg še po dne, od tam pa odidejo vsi skupno z župnikom v Radehovo.

Hrastovški oskrbnik je tudi z napetostjo pričakoval večer prve mlade sobote; šlo mu je za to, da ugotovi, če se res udeleži župnik Morenus tega večera — če — tako ga ima v pasti; vedel ga bo opisati pri graščakinji kot luteranca in tako se more maščevati nad njim. Vse drugo pa je potem v zvezi, mogoče vidi ta večer še kaj drugega, kar bo ugajalo njegovim naklepom.

Zadovoljno je hodil po sobi gor in dol in si mencal v satanskem veselju roke.

Koloman Šef je imel v teh dneh dosti dela. Bilo je treba pripraviti še to in ono, saj to soboto se vrši opravilo za vso javnost. In bolj ko sijajno se cela stvar obnese, tem boljše je za razširjenje sekte.

Prišel je večer mlade sobote. Bilo je jasno nebo in prav prijetno ter tako toplo že nekaj dni, da so še letali metulji ter cvetele jagode kakor spomladi.

Ko je nastopil mrak, so že začeli prihajati ljudje od vseh strani, najbližji iz Radehove in Šetarjeve, tudi nekaj Šentlenarčanov, tako Filip Zirngast, Jurij Pinterič, Matija Eberl, Matija Frasner, Kašparič Marič, Franz Juršič.

Iz Zamarkove so došli Martin Majhen, Peter

Kupis ter Kašpar Repič: Njim se je pridružil tudi Ožbalt Lukašic, katerega sin je postajal od dne do dne bolj krepak.

Od vseh krajev so prišli, nekateri iz prepričanja, drugi iz radovednosti.

Da voditeljice sekte v Ruperčah in Sv. Benediktu — Pečnikova Tona in Maruša nista manjkali, je razumljivo.

Prišlo je toliko ljudi, da je bila seve kapelica davno premajhna.

Nastopila je že tema, ko se zgane zbrana množica, začelo se je šepetanje:

»Vidiš no, Šef,« pravi mu sosed Repa, »tudi naš gospod župnik so prišli, pa še gospod trški sodnik in iz Štraleka ter njihova hči.«

Šef pozorno pogleda, stopi bližje, došlece dostojno pozdravi ter jim odkaže poseben prostor.

Ura je odbila že pet, ljudje so čakali že z napetostjo, kaj se bo vse zgodilo.

Zdajci stopi Koloman Šef na vzvišen prostor pri oltarju, zavit v črno haljo, zamahne z roko v znamenje, naj bo vse tiho, nato pa začne z močnim glasom:

»Blagoslovljen vaš prihod. Naš Zveličar, katerega grob je še v daljnem Jeruzalemu, gleda z veseljem na danes zbrano množico, ki kaže razumevanje za to, kar se tukaj godi. Kristus se je prikazal meni v sanjah, kakor je bil na križu ter mi velel, da postavim tukaj kapelico, kamor prenesejo angelji božji grob, da ga Turki ne oskrunijo. In glejte, naše dobre roke so pripomogle, da se je v kratkem času postavil božji hram. A sami vidite, da je ta prostor še dosti preozek. Kristus želi veličastno stavbo primerno svetišču, ki nastane tukaj. In na kak način kaže to? Glejte, to so čudeži, ki se godijo skoraj vsak teden, ali niste slišali, koliko jih je ozdravelo, celo slepi sedaj vidijo in zadnji slučaj, ko je vstal Lukaši-

cev sin od mrtvih, ali ni to migljaj božji, da mora stati tukaj cerkev.«

»Da, da, tako je,« pritrdijo okoli stoječi, »Kristusu se ne smemo ustavljati.«

In Koloman Šef nadaljuje:

»Da pa najdemo milost božjo in se je skažemo vredne, moramo delati pokoro. Vsi smo že preveliki grešniki, dosti hudobije je še v nas, zato moramo trpeti muke, kakor jih je trpel naš Zveličar. Naša družba hoče odvrniti vse nesreče, ki pretijo svetu vsled hudobije ljudi. Kdor je z menoj in z našimi nauki, naj stori kakor jaz.«

Rekoč se vrže na tla ter se bije z rokami po glavi in prsih.

Množica to videč, pade na tla, vzdihuje, semeče sem in tja, se tepe z rokami ter zavija oči in se trese po celem telesu, kakor bi jo lomil krč.

»O kristjani,« zakriči sedaj Pečnikova Tona iz Ruperč, »to še ni prava pokora, Bog hoče še več od nas.«

Rekši vzame bič, razgali zgornji del telesa ter se začne bičati tako močno, da ji teče kri v curkih po telesu.

»To je prava spokornica,« šepetajo nekateri, »še mi storimo tako.«

In kakor v trenutku se razgalijo najbolj navdušeni ter tepejo z rokami in praskajo, zopet eden drugega odjemajo, se mečejo na tla, valjajo po trebuhu in po hrbtu.

Zdajci zakriči Maruša od Sv. Benedikta, ki se je tudi razgalila in tepla s šibo polno trnja.

»O kako sem srečna, glejte, lep angel stoji nad kapelico, ves je v svetlobi in kaže proti jutru kakor bi hotel reči: od tam nesejo angelci božji grob, o, hvalite Boga, Kristus nas je uslišal, vstrajajte v trpljenju.«

Navdušeni od teh besed so se vrgli vsi na tla, javkali, se premetavali sem in tja, moški in

ženske, vse križem, so bičali nekateri sami sebe in tudi druge, da je nastal nazadnje takšen polom, da eden drugega niso razumeli.

V najhujšem hrupu se dvigne zopet Koloman Šef, v obrazu je bil videti ves bled, oči so mu žarele na čudovit način in tresel se je po celem životu. S tajnostnim glasom začne:

»Tovariši in tovarišice, Kristus je gledal, kako posnemamo njegovo trpljenje, glejte, zdaj se mi je prikazal njegov obraz, tako je mil in lep, o kako je zadovoljen z nami, kaže mi s prstom na kapelico, kakor bi hotel reči: tu je svetišče, kjer hoče imeti božji grob, bratje in sestre, vrzite se na tla, ki so sveta.«

Kakor zamaknjeni od teh besed, so padli vsi na tla in ostali v tem položaju nekaj časa.

»Zginila je svetla prikazen«, povzame zopet Koloman Šef, »ljudje, ki ste prišli, vstanite, zadostili ste volji božji! Zapomnite si, kar ste danes doživeli, ne dajte se pa zapeljati od skušnjav, ker marsikaj bo prišlo črez vas in hotelo odvračati od prave vere in poti, po kateri pridemo do cilja. V različnih podobah se bo prikazal skušnjavec, a ne vstrašite se ga.«

»Je že tukaj,« zakliče Maruša, »poglejte, sam zlodej je tukaj!«

»Kaj govoriš?« praša vznemirjeno Šef.

»Glej vendar tam pri dverih črnega kozla, to ni nič drugega, kakor hudi duh v živalski podobi.«

»Da, da, zlodej je, ki je prišel sem motit naše sveto opravilo, zarotite ga, drugače še koga obsede!«

Koloman Šef je spoznal, da so se njegove besede le prehitro uresničile, zato se postavi pred razpelo križanega, dvigne roke in reče s svečanim glasom:

»Peklenski duh, ki si se pokazal v podobi

črnega kozla z rogovi, zarotim te pri svetosti tega kraja, ne skušaj nas, ki smo verni ljudje, ne najdeš pri nas takšnih, ki bi tebe poslušali — poberi se in zgini v najtemnejši kot tvojega peklenskega kraljestva, tam razširjaj svoj smrad — v imenu križanega — zapusti svetišče!«

Rekši postavi se pred kozla in dvigne obe roki proti njemu.

A glej, kozel se postavi po koncu na zadnje noge ter se zaleti v Kolomana Šef, da se prevrže in podere ob enem mizo, na kateri so bila različna od udeležencev prinešena jedila, da so se zakotalila po tleh; kozel plane hitro po razpršeni zelenjavi ter hoče hrustati sočno sočivje.

»Poglejte vendar hudobneža, še božje darove hoče požreti, kakor bi ne imel v peklu dosti žerjavice, udarite zlodeja,« kričijo okoli stoječi. A ostalo je le pri kričanju, kajti vsak se je le bal, ker s hudim duhom se ni šaliti. To priliko je kozel izkoristil, da je spravil pod krov svojega života najlepšo zeljnato glavo.

»Kaj pa gledate, ali ste bojazljivci, ali vas ni sram, da ste možje,« kriči Maruša vsa iz sebe, »če se vi ne upate, ga bom pa jaz.«

To je pomagalo. V trenutku, ko se je spravil kozel na daljno sočnato sočivje, je dvignil krepek fant iz Porčiča svojo palico ter udaril kozla po hrbtu, da je odskočil ter se pognal skoz dveri, pri tem pa še podrl nekaj žensk na tla, da so skoraj omedlele samega strahu.

»Pustite mojega kozla pri miru, saj ni zlodej,« sliši se naenkrat jokajoč glas mlade deklice, ki je stala pri oknu.

In tako je tudi bilo. Pinteričeva Nanika iz Št. Lenarta je bila kaj radovedna, kaj se bo vse godilo v kapelici skakačev. Zato se je tihoma ukradla od doma na ta način, da je šla skoz hlev ven na prosto. Imela pa je kozla, ki ga ji je po-

darila teta o Veliki noči in ki ga je tako razvadila, da ji je sledil povsod, kamor je šla. Bil je pohleven, imel je samo razvado, da se je vsakomur, ki mu je nastavil odprte roke, postavil po koncu in ga tudi potrkal.

Tako se je zgodilo tudi danes. Nanika je zapazila svojega tihega spremljevalca, ko je Šef ravno izrekel svojo zarotitev. Hotela je odvesti svojega ljubljenca, a nesreča z voditeljem skakačev se je že zgodila; ujela je rogatca v trenutku, ko je dobil krepek udarec po hrbtu. Hitro je zbežala z njim domu, saj jo je bilo tako sram, da se je moralo pripetiti to ravno njej.

Nekateri poredneži so se smejali, večina navzočih pa je le ostala prepričana, da je bil sam peklenšček.

Koloman Šef je uvidel, da bi lahko trpela cela stvar vsled tega dogodka, zato se postavi ob križ in pravi s povzdignjenim glasom:

»Videli ste črno pošast, nekateri mogoče mislijo, da je to res nekaj naravnega, a hudi duh skuša na vse načine zmotiti ljudi v svojem prepričanju; kdor tega ne verjame, je že obseden in zapisan večni temoti, zatorej spokorite se in delajte na to, da se sezida čimpreje tukaj veličastna cerkev. Veliko darov ste prinesli danes, vidi se vaša požrtvovalnost, a dosti še manjka. Glejte, še sinoči se mi je prikazal Bog Oče s svojim Sinom in Devico Marijo, okoli njih je bila truma angelcev, ki so peli slavo Vsemogočnemu. In nastopili so apostoli pred nebeškim sedežem in Kristus je spregovoril z močnim glasom: Bliža se sodni dan, delajte pokoro, drugače pridejo nesreče, zato se rešite in zidajte cerkev.«

Ljudje so stali kakor zamaknjeni ter poslušali te besede, preletavala jih je groza in kakor na en glas so vzkliknili vsi:

»Zidajmo cerkev, tako je volja božja, drugače pride vesoljni potop.«

Zopet se dvigne Šef in začne razlagati, da se mora vložiti na sekovskega škofa prošnja za dovoljenje zidanja cerkve, kar se bo tem lažje doseglo, ako se naštejejo vsi čudeži, ki so se že zgodili.

»Vidite, naša stvar ni napačna, mi nismo krivoverci in ne luteranci, glejte, celo naš spoštovani gospod župnik in trški sodnik sta navzoča, tudi naš mladi gospod graščak, kakor sem zvedel, temu ne bo nasprotoval; bil sem tudi drugod po graščinah, povsod so mi obljubili pomoč. Zato ne obupajmo, ne dajmo se zapeljati od skušnjav, kdor je tedaj za to, da se spiše prošnja, naj se zglasi:

Mahoma so vsi vzkliknili: »Cerkev se mora zidati, škofu se mora to sporočiti in če on ne dovoli, obrnemo se do papeža!«

Koloman Šef je bil s tem prav zadovoljen in tudi nastop s kozlom je bil kmalu pozabljen. Glavna stvar je, da so ljudje navdušeni za zidanje nove cerkve, za daljne čudeže se bo že skrbelo.

Ko je ljudem še naznanil, da se zopet snidejo prihodnjo mlado soboto, so se začeli zborovalci polagoma razhajati. Živahno so razpravljali o tem, kar so videli in slišali in marsikateri je sklenil, da pristopi tudi k tej verski družbi ter hoče prispevati k zidanju cerkve.

Župnik Morenus, trški sodnik ter Nürnberger s svojo hčerjo so odšli med prvimi proti Šent Lenartu. Vsak je imel svoje misli. Župnik je skoraj obžaloval, da se je udeležil tega shoda, zdelo se mu je vendar, da se stvar le pretirava. Zadeva čudežev le ni natančno pojasnjena, kakor je videti, učinkuje pri tem v veliki meri domišljija.

A kaj more storiti proti ljudem, ki so vsi prepričani ter prepojeni tega duha; vedno je pač tako, da vleče zunanji sijaj in kdor zna porabiti to priliko za svojo korist, je mož dneva, njemu se vse klanja, njemu se vse verjame, slepo drvi za njim, in kdor ima mogoče pomisleke, je prisiljen, da gre tudi tisto pot. Le redki so slučaji, da ohranijo nekateri trezno razsodnost, ki uvidijo, da drvijo vsi za nečim, kar je le od danes do jutri. Njih svarilni glas se sicer ne posluša, vsled tega jih zaslepljenci celo črtijo kot razdiralce, in marsikaj morajo pretrpeti, a stanovitnost najde vedno svoje zadoščenje.

Tako, si je mislil Morenus, je tudi tukaj, pridigoval bi gluhim ušesom, pustimo jih, mine čas, pride tudi treznost mišljenja in spoznanje, da so bili zapeljani.

Nürbergerja in Agato je povabil trški sodnik k sebi, češ, sedaj po noči ne bosta hodila domu.

V trgu so se vsi poslovili in šli vsak na svoj dom.

A še nekdo je šel od današnjega sestanka za omenjenimi domu.

Bil je to Mihael Trenak. Prispel je po skrivnih potih proti Radehovi in došel ravno v trenutku, ko je imel Šef še svoj nagovor. Stisnil se je v kot, da ga ni opazil skoraj nikdo, najmanj pa župnik in spremljevalci iz Štraleka; pač pa je on videl vse in tudi slišal, ko je imenoval Šef župnikovo ime.

Zadovoljen se je vračal, saj to, kar je hotel, je dosegel, sedaj ima župnika in Agato v svoji moči. Prav škodoželjno se je zasmejal, ko je prišel domu, saj davno je že hrepenel po tem, da dobi zadoščenje; sedaj je prišla tudi prilika, da pove graščakinji vse, kar ve o njenem sinu in Agati. —

Koloman Šef je smatral za potrebno, izkoristiti dejanski položaj, kolikor se je dalo. Sestaviti je bilo prošnjo na škofa Martina Brennerja za dovoljenje zidanja nove cerkve. Toda zdelo se mu je bolj umestno, da ne piše on sam te prošnje, ampak kdo drugi, ki je temu tudi bolj všeč.

Pri tem mu je prišel na pomoč trški pisar Mihael Gale. Bil je doma dol nekje pri Ptuju, starši so imeli lepo posestvo, vsled česar so dali brihtnega sina v šole, da bi postal duhovnik. A Mihael, ki se je spočetka pridno učil, je dobival od matere na tihem preveč denarja, zato se je raje potikal po gostilnah in začel zanemarjati uk. Vsa svarila učitelja niso dosti zalegla, nekoč se je celo stepel v neki pivnici in bil nekaj dni zaprt. Ker je bilo videti, da ni misliti na poboljšanje, je bil izključen iz šole. Dokler so starši še živeli, je še shajal, a po njih smrti si je moral iskati sam svoj zaslužek.

Ker je znal dobro pisati in brati, je našel še vedno vire, da je mogel shajati. Poznejša leta so ga izučila, da ni bil več tako lahkomišljen, je bil pisar v tem in onem trgu, nazadnje je prišel v Šent Lenart, kjer se je tudi oženil z Nežo Sporer, hčerjo tržana Tomaža Sporer. Ker s svojo malo plačo ni mogel lahko shajati, je pisal za različne osebe, ki niso bile pismene, zato pa je dobival raznovrstne dajatve, bodisi v denarju, bodisi v živilih.

Do njega se je obrnil tedaj Koloman Šef ter mu razložil vse, kar bi se naj poročalo. Ker je bil Gale s svojo ženo pristaš luteranske vere, je sestavil tem rajši prošnjo in navedel med drugim vseh trinajst čudežev, ki so se že zgodili na tem kraju. Prošnja je bila tedaj sestavljena čisto po želji Kolomana Šefa. Šlo pa je za to, da dobi tudi potrebne podpise od vplivnejših oseb. Zato se je zopet podal k oskrbnikom graščin Velika Ne-

delja, Cmurek, Negova, Maribor, Polhaimb, Winterfeld, Biltovž, Stubenberg in Borel, ki bi se naj podpisali kot priče za resničnost čudežev, ki so se zgodili, kar so ti tudi storili.

Nazadnje je prišel Šef k oskrbniku Mihaelu Trenak v Hrastovec.

Le-temu je prišel prosilec ravno prav. Na ta način je zvedel vse podrobnosti celega večera in kdo se je udeležil shoda od tržanov.

Trenak se dela prav začudenega, ko sliši tudi ime Nürnberger in njegove hčere Agate.

»Meni se zdi,« meni Trenak navidezno malomarno, »da sta prišla ta dva samo iz radovednosti, ko sta vendar prepričana katoličana.«

»O milostljivi gospod, mislim, da sta prišla v prav resnem namenu, kajti prinesla sta večjo svoto denarja, katero sta izročila meni, tudi je obljubil gospod, da bo še tudi drugače podpiral, kedar se začne z zidanjem cerkve.«

»Tako, tako,« mrmra Trenak nekako zadovoljno, srce pa je polno veselja ob tem poročilu, zato se tudi nič dalje ne obotavlja, da podpiše prošnjo, katero predloži Šef. Saj si je mislil, storilo se bo že vse, da se prošnji ne ugodi.

Koloman Šef je odšel ves srečen iz Hrastovca, kajti prepričan je bil, da se mora prošnji ugoditi, ki je podprta s podpisi tako uglednih oseb.

Ker je imel trški pisar ravno opravke v Gradcu, mu je izročil Šef prošnjo, da jo je predložil sekovskemu škofu Martinu Brenner.

To je bilo začetkom meseca novembra leta 1599.

A tudi nasprotniki skakaške sekte niso držali križem rok. Še isti večer se je zvedelo vse, kar se je zgodilo v kapelici. Posebno to, da se je udeležil shoda tudi župnik iz Šent Lenarta, je razburilo vse strogo verne tržane.

Katarina Nürnberger je bila kakor iz sebe in tisto noč ni mogla zatisniti oči.

»Zdaj vidiš,« je rekla svojemu možu, ko se je že spravljala k počitku, »kakšen protestant je naš župnik. To vendar presega vse meje, da se še katoliški župnik udeleži norčije take prismuknjene družbe in trpi, da pridiguje Šef svoje prismodarije in celo roti kozla, meneč, da je sam peklenšček. In tvoj svak, no, saj sem si vedno mislila, da je prikrit luteranec, zdaj je pokazal svojo barvo, le čakaj — in tista bledolična njegova hčerka, kako zavija drugače oči in se dela sveto, tu se pa klati okoli po noči in vmešava med to babjeverno druhal. Kaj je to drugega, kakor nekaj prismojencev, ki izrabljajo lahkovernost ljudi in jim kradejo denar in blago, le poglej ga Šefa, kakšen je bil prej, suh kakor komar, da bi ga lahko veter odnesel, če je šel iz Šent Lenarta po vrhu proti Radehovi, poglej ga sedaj, pitan je kakor kakšen vol. Seve, če je pojedel vse, kar so mu nanosili lahkoverni neumneži od vseh strani, tako je že prijetno biti vodja kake družbe, ko ni treba nič delati, ampak imeti samo ljudi za norce.«

Taka ploha se je vsula naenkrat iz ust svete jeze polne Katarine, mož Caharija pa je mirno poslušal v postelji, kdaj bo konec.

Ko se je blaga zakonska polovica malo oddahnila, je povzela zopet besedo:

»Da mi jutri takoj popišeš vse te norčije ter jih sporočiš admontskemu opatu Janezu, da ukrene vse potrebno pri škofu Martinu, da je teh neumnosti enkrat konec!«

Caharija Nürnberger je uvidel, da se dalje ne more protiviti svoji ženi in je dal popisati celi dogodek, katerega resničnost so potrdili možje, ki so bili iz Šent Lenarta navzoči iz same radovednosti, drugače se pa nikakor niso stri-

njali s početjem skakačev in tedaj tudi obsojali, da se druži s temi zaslepljenci župnik Morenus.

Tako na dolgo in široko popisani in po pričah potrjeni dogodek je zanesel Caharija Nürnberger osebno v Jarenino ter listino izročil župniku Andreju Niger ter mu še vse enkrat ustmeno razložil. Tako mu je namreč naročila pred odhodom njegova žena: Le povej gospodu v Jarenini, kakšno garjevo ovco je umestil v naši župniji, ne bo trajalo dolgo, pa bo napravil naš župnik iz naše cerkve lutrovski tempelj in plesal v njem s vojimi skakači, le nič ne pozabi! pa tudi tega napihnjenega trškega sodnika pošteno okrtači, saj veš zakaj!

Jareninski župnik se ni malo začudil, ko je vse to poslušal ter čital. Sestavil je takoj drugi dan obširno poročilo ter ga poslal patronu šentlenartske cerkve opatu Janezu v Admont s prošnjo, da predloži celi popis višjemu pastirju v Gradcu v presojevanje in odredbo potrebnih ukrepov.

Katarina Nürnberger pa je posebno slavila tisti dan, dekla Uršika je morala stopiti večkrat v klet po okrepčilno pijačo, ker gospodinjo je mučila danes posebna žeja, dokler se ni sklonila pod težo zavžitih dobrot njena glava na mizo in sladko zaspala.

VI.

HUDOBNI NAKLEPI.

Krivice, ki vam se godijo,
V nebo so vpijoče zares.

Aškerc.

V Gradu Hrastovec je postalo po odhodu mladega graščaka tiho, nekako naravnost žalostno. Graščakinja se je dala videti malokdaj in če že, je bila osorna in uslužbenci so se ji rajši umikali. V grad tudi nikdo ni prišel, da bi bilo kaj spremembe.

Od mladega graščaka ni bilo nobenega gotovega poročila. Iz Gradca je prinesel nekdo glas, da je padlo dosti vojakov v boju proti Turkom in so morali bežati, o Ivanu Frideriku Herbersteinu ni vedel ničesar povedati kakor le to, da ga ni bilo videti pri četah, ki so se vrnile iz Ogrskega nazaj proti Dunaju. To je dalo snov za različne govorice. Eni so trdili, da je bil ranjen, drugi, da je bil ujet, tretji so vedeli celo za gotovo povedati, da je padel v boju, to tem bolj, ker so pravili vojaki, ki so se vrnili, da je bil mladi Herberstein vedno v najhujšem boju.

Vse to je bilo grajskemu oskrbniku Trenaku prav všeč. Tem bolje, če se graščak ne vrne, bo

imel še bolj proste roke za izvršitev svojih naklepov.

Z graščakinjo se je oskrbnik le bolj malo sešel. Iz njenega obnašanja je mogel sklepati, da se nista ločila s sinom v sporazumu. Nikdar ni omenila kaj o mladem graščaku in tudi ni kazala zaradi njegove odsotnosti nobene vidne žalosti.

Trenak je iskal priložnosti, kako bi graščakinji vse razodel ter se maščeval nad župnikom in Agato.

Ta prilika se mu je kmalu ponudila. Da poznejše razumemo, posežimo nekoliko v zgodovino nazaj.

Leta 1532 je navalil sultan Soliman z 200.000 vojaki najprej proti Dunaju, a hrabri Nikolaj Jurišič je zadrževal Turke v slabo utrjeni trdnjavi Sisek tako dolgo, da je sultan Soliman opustil svoj prvotni namen ter se obrnil proti Štajerski, hoteč dobiti mesto Gradec v svojo pest. Toda ustrašil se je slovenskih vojskovodij Ivana Kacijanarja ter Jurija Herbersteina, ki sta prihitela takoj obleganemu mestu iz Dunaja na pomoč. Soliman se je obrnil proti Mariboru, kjer pa tudi ni imel sreče. Umaknil se je na Ptujsko polje in nato proti Hrvatskem. Pri tej priliki so prišli Turki tudi v Sv. Lenart, katerega so docela požgali. V cerkvi so postavili konje, svetišče oskrunili, izkopavali mrliče ter njih kosti razmetavali po trgu.

Ker so se turški napadi ponavljali, so morali ljudje misliti na to, da se zavarujejo in najdejo prostore, kjer se morejo braniti pred krvoločnimi Turki.

Da so se tržani že tedaj branili, dokazuje narodna pripovedka, ki pravi, da je šel neki posestnik v zvonik in vsul par panjev čebel na Turke, da bi jih pregnali, kar se je za nekaj časa

tudi doseglo, zato pa so obesili Turki nekega dečka v zvon namesto kembeljna in so z njim zvonili. Ko je bil fant že davno mrtev, je pel zvon še dalje, dokler niso prišli ljudje iz sosednih krajev z vilami, kosami ter nagnali Turke.

Ker je trg Sv. Lenart spadal pod gospoščino Hrastovec, je dala ta graščina napraviti okoli cerkve močen zid skoraj dve klaftri visok.

Zid je bil skoraj že dozidan. V tem je umrl Ivan Herberstein in delo je zaostalo. Ko je prišel župnik Morenus in našel zid še nedovršen, se je obrnil na gospoščino Hrastovec s prošnjo, da se naj delo dokonča. Ker je mladi graščak odšel v vojsko, je izročila graščakinja celo zadevo oskrbniku Trenaku.

Le-ta je z delom tudi začel. Dal je kopati dalje po pokopališču okoli cerkve kakor je bilo to potrebno, tako da so izkopali tudi nesegnita trupla mrličev, katera so potem vlačili psi po pokopališču.

Župnik Morenus je to videl ter delavcem prepovedal tako početje. A ti so mu rekli, da imajo takšno povelje od grajskega oskrbnika. Že je nameraval se obrniti osebno do graščakinje.

Ravno, ko je hotel oditi iz župnišča, pride po trgu oskrbnik Trenak ter se krega nad podložniki graščine, da tako počasno delajo.

Župnik Morenus pristopi ter spoštljivo pozdravi. Oskrbnik ga malomarno pogleda in mu komaj odzdravi. Župnik se je čutil vsled tega neprijetno iznenadenega, a vendar se ojunači ter pravi:

»Gospod oskrbnik, to delo ni povsem dobro, skrunijo se grobovi, da se zgražajo že vsi prebivalci trga.«

»To mora biti tako,« odvrne Trenak neprijazno.

»Pa bi se vendar dalo preprečiti,« meni mirno župnik.

»Zid mora biti napravljen, saj je le v korist vam vsem in zato se mora storiti vse, da je delo tudi tako dovršeno, da je zid za sovražnika res prava ovira.«

»Popolnoma pritrdim, pa vendar moram povdarjati, da sem jaz kot župnik tudi odgovoren za to, kaj se godi na posvečenem kraju.«

»Vi nimate ničesar ugovarjati,« se zareži oskrbnik.

»O pač, in tudi admontski opat kot cerkveni patron kaj takega ne more pripustiti.«

»To bomo videli, zaščitnik cerkve je gospoščina Hrastovec in zaradi tega imamo mi o tem odločevati.«

»Za me je merodajen edino admontski opat kot cerkveni patron in jaz kot župnik sem poklican, da varujem njegove pravice, kaj pa ima gospoščina Hrastovec s cerkvenim patronom samim, je pa vaša stvar.«

»Brigajte se vi rajši za vaše župljane, da ne bodo silili k tistim norcem v Radehovi, katerim se že meša pamet.«

»Vi pa jih ne podpirajte s priporočili, če svoje budalosti predlagajo celo škofu v odobritev.«

»Kdo to pravi, kako se predrznete trditi kaj takega o meni?«

»Dobro vem, da ste se podpisali na oni prošnji, da se dovoli zidanje cerkve. Šef se je sam hvalil s tem po celem trgu.

»Nesramno, ta podlež, a vi mu tudi dajete potuho, ker se udeležujete teh shodov.«

»Jaz storim to kot dušni pastir, da sem o vsem podučen; z ravno isto pravico pa prašam jaz: S kakšnim namenom pa ste vi prišli sem, na eni strani se delate vernega katoličana, na drugi pa škilite tja k protestantom, ker je tam

večja prostost za vašo vest, za katero je potrebno, da je včasih malo manj občutljiva.«

»To očitate meni kot grajskemu oskrbniku, kaj takega še nisem slišal,« zbesni Trenak ter se od jeze ves trese, »zato še prejmete zasluženo kazen.«

»Sem popolnoma miren, ker sem v pravici,« reče župnik mirno in se obrne proti župnišču, oskrbnik Trenak pa zdirja od cerkve proč po cesti naravnost proti Hrastovcu.

»Kaj takega se mi upa reči ta človek, ki je sam v srcu luteranec, in to pred vsemi ljudmi, čakaj, ti črni hinavec, tebi še pokažem, sedaj je prišel čas, da ravnam, kakor mi veli vest.«

Ves razjarjen je prišel črez travnike mimo debelih hrastov, ki so stali pod gradom, hitro stopal po hribu navzgor ter šel takoj v svojo sobo, da se za prvi trenutek nekoliko pomiri in zbere svoje misli, da ve povedati graščakinji vse, s čimur odloči usodo župnika Morenusa in Agate.

Priložnost za to se mu je ponudila še tisti dan.

Graščakinja je imela od tistega časa, odkar je odšel sin Ivan na vojsko, dosti skrbi. Ni bilo več človeka, ki bi nadzoroval obširna posestva. Tudi se je bilo bati, da nastanejo spori s patronom šentlenartske cerkve, admontskim opatom. Že njen rajni soprog je uveljavljal gotove pravice glede desetine napram imenovani cerkvi. Zahteval je, da mu mora dati cerkev gotovi del pridelka iz dveh cerkvenih vinogradov in pristave.

Graščakova rana smrt je prekinila konečno ureditev te pravice. Cela zadeva je sedaj počivala, a graščakinja je spoznala, da se to ne sme pustiti dalje v nemar, ker zapade drugače graščina z uveljavljenjem svojih desetinskih pravic.

Da se spravi ta zadeva v tir, je potrebovala najprej nasveta svojega grajskega oskrbnika Mihaela Trenak.

Drugi dan potem, ko se je vrnil oskrbnik iz Šent Lenarta, ga je dala graščakinja Margareta poklicati v svoje stanovanje. Trenaku se je zdelo to čudno, kajti od tega časa, ko je zapustil mladi graščak Hrastovec, se to še ni zgodilo in je spregovorila graščakinja komaj nekaj besed z njim, ako jo je slučajno srečal.

Zato se je odpravil takoj ter se javil graščakinji, ki ga je sprejela v sprejemni sobi. Sedela je v naslonjaču, na mizi je imela pred seboj več spisov, nanašajočih se na prej omenjene desetinske pravice.

Oskrbnik Trenak se je spoštljivo priklonil ter poljubil graščakinji roko, ki mu je ukazala, da naj sede na stol blizu stene.

Razložila mu je vzrok, da ga je dala klicati. Zadeva mu je bila že od prej znana, kajti rajni graščak Ivan Herberstein se je tudi že ž njim posvetoval o tem vprašanju. Zato mu ni bilo težko odgovoriti. Pogladil se je po čelu, pogledal na spise ter rekel:

»Premilostljiva gospa, ravno v pravem času ste sprožili to vprašanje, skrajno nujno je, da se zopet uveljavijo te pravice, kajti župnik Morenus se obnaša že tako, kakor bi gospoščina Hrastovec kot zaščitnica šentlenartske cerkve sploh ne prišla več v poštev.«

Pripovedoval ji je celi dogodek preteklega dne, kakor se je vršil v Šent Lenartu pred župniščem. Da je povedal pri tem glede župnika vse, je umevno, previdno pa je zamolčal, kar mu je očital župnik zaradi njegove naklonjenosti napram novi veri skakačev.

Trenak je končal ves razburjen ter bled v obrazu svoje poročilo. Graščakinja ga je resno

gledala in mu tudi popolnoma verjela, kar ji je povedal.

»Tako je tedaj cela zadeva,« prekine graščakinja molk, ki je nastal po oskrbnikovem poročilu, »in to naj bi bil župnik, kateremu je na dan umestitve skazal moj sin čast, da se je udeležil slavnostnega obeda.

»Da, da, premilostljiva gospa, človek se lahko moti,« meni Trenak nekako prezirljivo, »tudi jaz sem vse nekaj drugega mislil o njem, a sedaj ga docela poznam.«

»Kako to, kaj veste, le povejte,« reče razburjeno graščakinja.

»Premilostljiva gospa, nočem vas razburjati, a vedeti morate tudi to.«

Oskrbnik Trenak se je naslonil nekoliko nazaj ter začel praviti, na kakšnem glasu je župnik Morenus glede svojega mišljenja napram protestantom in skakačem.

»Kaj je — skakači,« vpraša hlastno graščakinja, »ali ni to neka krivoverska družba, ki se peča s čarovništvom, nekaj sem slišala, razložite mi več.«

»Kolikor mi je znano, povem vse,« odvrne urno Trenak, na tihem pa se je veselil, da mu je dana prilika govoriti o tem, kar je hotel že davno sporočiti.

Trenak je povedal vse, kar mu je bilo znano o tej verski družbi, o nje vodju Kolomanu Šefu, o shodih in kaj se je zgodilo na pretekle male sobote zvečer. Pri tem je priznal, da si je zaradi tega ogledal početje skakačev, da bi mogel poročati oblastim celo resnico; nazadnje je še omenil, da so se udeležili shoda tudi Štefan Nürnberger iz Štraleka, njegova hči Agata ter župnik Morenus.

»Tedaj vendar resnica,« vzklikne graščakinja, »nisem se motila, župnika sem že takoj

imela na sumu, da ni nenaklonjen krivi veri, oni na Štraleku pa je bil to že od nekdaj in sad ne pade daleč od drevesa, da je tista copernica tudi očetovega mišljenja, je pač jasno.«

»Da, premilostljiva gospa graščakinja, pravi izraz ste rabili,« pritrdi oskrbnik, »copernica je ta nečimurna ženska v pravem pomenu besede.«

»Ali še kaj posebnega veste o njej, potem se jo naj zasleduje.«

»Če mi velite, da govorim, tako moram, če se tudi tiče zadeva vašega milostljivega gospoda sina,« reče Trenak bolj počasno s posebnim povdarkom zadnjih besed.

»Kaj, mojega sina Ivana, v kakšni zvezi bi to bilo, govorite vendar,« vpraša graščakinja skoraj vznevoljena.

»Ta ženska iz Štraleka je morala z nekim posebnim sredstvom omamiti mladega gospoda graščaka, kajti drugače ni mogoče, da bi se tako trdovratno ustavljal vašim modrim ukrepom in se branil poročiti z blago Zofijo iz Vurberga.«

»Tudi jaz sem tega mnenja,« poseže vmes graščakinja.

»Da, in sredstvo je moralo biti prav posebne vrste,« nadaljuje Trenak, »da ji je obljubil mladi graščak v tej omamljenosti celo zakon.«

»Da, da, vse to vem in verjamem,« reče naglo graščakinja, »a ta obljuba se nikoli ne izpolni, za to bom že skrbela.«

»Premilostljiva gospa, težko mi je, a kot zvest služabnik ne smem dalje molčati.«

»Kaj veste, govorite, ne mučite me dalje,« vzklikne graščakinja, se dvigne razburjena iz stola ter stopi pred oskrbnika.

»Hotel sem vam prizanesti s tem poročilom, a moram biti pokoren.«

»Kaj tedaj še veste?«

»Mladi gospod graščak se je že poročil z

Agato,« reče počasno Trenak ter opazuje, kakšen učinek bodo napravile te besede na graščakinjo.

Margareta Herberstein je bila prvotno kakor kip nepremična, nato je postala v obrazu bleda kakor stena, polagoma so ji padle roke ob telo, začela se je tresti in zgrudila bi se na tla, če je ne bi v tem trenutku prijel oskrbnik in položil v njen naslonjač.

Še le po nekaj časa je prišla k sebi. Ustnice so se ji gibale krčevito in iz oči je odsevala blazna jeza.

»Ali je to res,« bile so njene prve besede, »to vendar ni mogoče.«

»Žal res,« potrdi oskrbnik nekako boječe, ker je bil v strahu, da napade graščakinjo zopet slabost.

»Vi govorite tako zagonetno, gospod oskrbnik, hočem vedeti celo resnico.«

»Smilite se mi, vidim, da vas to razburi.«

»Le govorite, sedaj je že minulo, ko sem slišala enkrat to novico, katere res skoraj ne morem verjeti.«

»Dolžnost je dolžnost, če mi velite, tako moram povedati vse.«

In razložil je vse, kar je videl v oni noči, ko je šel za mladim graščakom noter do kapelice Sv. Jakoba v Lormanju in gledal skozi okno celi obred poroke.

Polagoma je pripovedoval Trenak in do pičice natanko, kakor bi se naslajal na tem, da more sedaj olajšati svoje srce in pridobiti pomočnico za osveto.

Graščakinja je poslušala navidezno mirno, kar ji je pripovedoval oskrbnik, a srce se ji je krčilo od jeze in ob enem od bolesti. Videla je, da jo je sin le prevaril, da se je uprl njenim namenom s tem, da se je poročil z ono žensko, ki jo je toliko sovražila. In pri tem tajnem ravnanju

je bil pomagač župnik Morenus, župnik one cerkve, kateri je hrastovška gospoščina zaščitna oblast. Kaj takega je morala tedaj doživeti!

»In vse to mi poveste še le sedaj, gospod oskrbnik,« prekine daljši molk graščakinja, ki se bolestno dvigne iz naslonjača ter stopa sem in tja po sobi, da prikrije vse svoje čute, ki so napolnjevali njeno srce.

»Premilostljiva gospa graščakinja, vem, da zaslužim grajo, ravnal sem edino iz usmiljenja do vas, da vam prihranim dalje kot mogoče to razburjenje.«

»Verjamem vam, saj vem, da ste mi zvesto udani, sedaj vem vse in prenesla bom tudi to, a nemaščevano ne sme ostati to ravnanje. Glede župnika Morenusa sestavite še danes obširno poročilo na škofa Martina Brenner ter popišite vse in mi prinesite nato poročilo v podpis. A kaj z ono žensko, kako ji priti do živega?«

»Glede tega je moja skrb,« se oglasi hitro Trenak, »ravno prej ste rabili besedo: čarovnica. To je vendar najlepši dokaz, kar je storila Agata mlademu gospodu graščaku, da je copernica. In za copernice obstoja posebno kazensko postopanje, ki se lahko uvede proti njej, zato pa je potrebno, da se polastimo njene osebe in jo spravimo na varno, potem se naj zagovarja pred sodnikom, da je nedolžna. To pa mora dognati z neizpodbitnimi dokazi.

»Iz srca ste mi govorili, izvrstno ste jo pogodili,« vzklikne naenkrat graščakinja z naglasom posebne zadovoljnosti, »naj se izvrši nad njo usoda, ki si jo je zaslužila; uničila je srečo mojega sina in tudi mojo — vam, gospod oskrbnik, dam kot imoviteljica sodne oblasti Hrastovec vso moč, da postopate proti oni ženski v smislu postave, kot obtožiteljica pa nastopim pri razpravi jaz sama.«

»Zvesto hočem vse izpolniti,« reče oskrbnik ter se globoko pokloni, poljubi graščakinji roko ter se odstrani iz dvorane. Zaničljiv smeh mu je zaigral na ustih, ko je šel po hodniku, saj sedaj mu je dano na razpolago, da pokaže svojo moč in uteši svoje srce, ki hrepeni po zadoščenju.

Takoj, ko je došel v svojo pisarno, je pričel s sestavljanjem obširnega poročila glede župnika Morenusa, ki ga je podpisala graščakinja povdarjajoč, da ustreza vsebina popolnoma temu, kakor je bila njena želja.

Z znakom posebne dobrohotnosti je odpustila graščakinja po tem podpisu oskrbnika Trenaka.

Brzi sel, ki je moral odpotovati tudi v drugih nujnih sodnijskih zadevah v Gradec, je nesel večkrat zapečateno pismo naravnost v škofijsko palačo ter ga izročil tajniku Juriju Ciersch, ki ga je takoj predložil škofu Martinu Brenner, ki je zbiral gradivo za versko komisijo, koja bi morala v kratkem nastopiti pot po Spodnjem Štajerskem.

VII.

SODNA OBRAVNAVA.

Moči, moči mi daj, moj Bog!
Da, ko napade me obup,
Ne vklonim silam se nadlog,
Jim stanovitnost stavim vkljub.

Jenko.

Oskrbnik Trenak ni odlaševal dolgo. Šlo mu je za to, da se ne vrne prej mladi graščak, potem je vse prepozno. Ravno ta negotovost, da ni bilo nobenega glasu, kje se nahaja in kako se mu godi, ga je silila k hitremu postopanju.

Pa kako se polastiti Agate?

Pri tem mu je pomagal nehote grajski lovec Lovro. Bil je to mlad in zal fant, doma iz Zavrha. Ker je bil prijaznega vedenja ter dober lovec, ga je sprejela graščakinja za grajskega lovca, katero službo je opravljal v vsestransko zadovoljnost. Imel pa je Lovro v gradiču Štralek svojo sestrično Anko, katero je obiskal večkrat.

Tako je bil tudi dva dni pred godom sv. Katarine tam, ker je zvedel, da je Anka bolna. Pri tej priliki mu je povedala, da ji je zelo težko, da ne more spremljati gospodične Agate, ki gre na dan sv. Katarine v trg, da nese darila svoji teti, ki ima ta dan svoj god. Zato gre gospodična že

zgodaj dopoldne, da se čimprej vrne, ker nima spremljevalke.

Lovro se je vračal proti večeru proti gradu ter srečal oskrbnika Trenaka, ki se je sprehajal pod temnim smrekovim gozdom južno od grada.

Trenak je ustavil lovca Lovrota, ker je slutil, da je bil v Štraleku in mogoče kaj zve, kam zahaja Agata.

»Odkod pa ti prihajaš, pa brez lovskega plena,« ogovori oskrbnik lovca, ki spoštljivo pozdravi ter zarudi vsled nenavadnega prijaznega pozdrava, ne da bi mogel dati na vprašanje takoj odgovor.

»No, no, ti fant, si pa bil bržkone pri kakem dekletu, le čakaj, če to zve gospa graščakinja,« pravi oskrbnik, ko vidi lovčevo zadrego.

»O milostljivi gospod oskrbnik, nisem zanemarjal svoje službe, vse hočem povedati.«

In začel je praviti, da je obiskal svojo bolno sestrično in kaj mu je ta glede Agate povedala.

Oskrbniku Trenaku so pri tem zažarele oči od pritajenega veselja, ker je zvedel po naključju, kako bi se mogel polastiti Agate. Odslovil je grajskega lovca prav prijazno; ta pa se je vrnil v grad zadovoljen, da ga tako visok gospod ljubeznivo nagovori. Dobrosrčni fant ni vedel, da je s svojim pripovedovanjem nekaj izdal, kar je bilo za Agato usodepolno.

Trenak se je v kratkem vrnil v grad, videlo se je, da se mu mudi. In bilo je tudi tako, to, kar je zvedel, je bilo zelo važno in treba je bilo nujno delati, da ne zamudi tako lepe prilike za izvršitev svojih naklepov.

V gradu Štraleku se ni dosti spremenilo. Gospodar ni bil posebno razpoložen, čutil je že težo let in mučile so ga skrbi, kajti videl je, da Agata žaluje po Herbersteinu, od katerega ni bilo nobenega glasu, da, tu in tam se je že celo sli-

šalo, da je bil težko ranjen in ujet. Da, celo o njegovi smrti so že krožile govorice.

Da vse to ni dobrodejno vplivalo na Agato, je bilo razumljivo, to tem manj, ko je nosila pod srcem sad z mladim Herbersteinom sklenjenega zakona.

Štefan Nürnberger od tega časa, kar se je udeležil tiste mlade sobote zvečer skakaškega shoda, ni bilo nikjer. Prav nič mu niso ugajale te spakedrije, uvidel je, da ljudje vse pretiravajo in je krenilo nazadnje že vse na smešno stran. Zdelo se mu je, da so ti zamaknjenci ali štiftarji, kakor so se sami imenovali, le neka verska zabloda, kateri pojav je vpoštevati kot odpor preprostega ljudstva proti razdirajočemu protestantstvu.

Posebno ga je bolelo, da mu je njegov brat Caharija to udeležbo težko zameril. Ko ga je na dan njegovega goda obiskal, sta se ločila v najlepšem sporazumu, po tem shodu pa je zvedel, da je brat kaj nevoljen, še bolj pa je rentačila njegova žena Katarina.

Bližal se je njen god. Vsako leto je šla Agata v trg, da je nesla svoji teti kako posebno darilo in jo s tem razveselila. In tudi letos bi se naj to zgodilo. Agata je pripravila različne stvari, ki bi ugajale izbirčni in občutljivi teti najbolj.

Nič posebno ni bila letos Agata vesela tega pota v trg, saj so jo trle skrbi zaradi bolehnega očeta, še bolj pa zaradi negotove usode njenega soproga, po katerem je toliko hrepenela.

Nek notranji glas ji je rekel, naj ostane doma, a zopet jo je vznemirila misel, kaj reče teta, če je na ta dan nikdo ne obišče iz Štraleka; če jih ima že sedaj za prikrite luterance, bo pozneje še slabše.

Tako je napočil dan sv. Katarine. Agata je že prejšnji večer pripravila vsa darila. Pred od-

hodom je stopila še k svojemu očetu, ki se ravno ta dan ni počutil dobro.

»Nekako me skrbi,« meni oče, »bojim se za te, ko se podaš na pot, pa še sama moraš iti, ko je Anka bolna.«

»Nič se ne skrbite, oče, kmalu se vrnem,« tolaži Agata, »spremljal me bo pa pastir Franček, ki gre prav rad z menoj, drugi posli pa naj opravljajo naročena jim dela, ker marsikaj je še zgotoviti.«

»To mi je všeč,« odvrne oče z vidnim zadovoljstvom, »sem vsaj manj v skrbeh za te, le hitro opravi vse in se srečno vrni.«

»Da, da, dragi oče, to je tudi moj namen,« pritrdi Agata nekako veselo, se skloni k očetu in ga spoštljivo poljubi na čelo.

Z rosnim očesom ji seže oče v roko, za trenutek se pogledata oba, kakor bi jima obema rekel neki notranji glas: Vtisnita si ta pogled v spomin, ločita se za vedno!

Še enkrat se je obrnila Agata s pogledom na očeta, predno da je zapustila sobo, vzela pripravljene stvari in šla s pastirjem po najbližnji poti proti Šent Lenartu. Urno sta stopala, že sta bila na zadnjem hribčeku Spodnje Voličine ter se bližala po obče rabljeni poti vasi Lormanje. Dospela sta do malega gozdiča, mimo katerega vodi pot. Mladi spremljevalec je šel z določenimi darili nekoliko naprej od samega veselja, da pride zopet v trg, kjer vidi zopet kaj novega; vedel je, da odpade od bogato obložene mize tudi zanj kak košček, saj kot mlad fant je kaj rad jedel in je bil vedno lačen, če mu tudi v gradiču Štralek nič ni manjkalo.

Agati se je zdelo, kakor bi slišala v neposredni bližini nek šum, zato obstoji ter hoče poslušati.

A v tem trenutku se razgrne grmovje tik ob

gozdu, iz njega planejo štirje krepki možje z zamazanimi obrazi ter zagrabijo Agato, ki se od samega strahu ni mogla ganiti.

Slišal se je obupen klic: »Hrastovški roparji« — nato pa je Agata utihnila, kajti eden od teh mož ji je zamašil usta z ruto. Urno so vzdignili polnezavestno žrtev in zginili ž njo v temnem gozdu.

Mladi Franček, ki je videl celi prizor, od strahu ni mogel kričati, a se nazadnje tudi ni upal, kajti eden od teh črnih mož se je obrnil proti njemu z namenom, da ga ulovi, a Franček je bil urnih nog in je letel, kar je mogel, pustivši vsa darila na licu mesta. Srečno je odnesel pete. Letel je naravnost nazaj v Štralek, da pove, kaj je slišal in videl. —

Oskrbniku Trenaku se je njegov načrt popolnoma posrečil. Še tisti večer, ko mu je lovec Lovro nevede izdal Agato, je poklical k sebi štiri najmočnejše može, med temi grajskega biriča, ter jim naročil, da čakajo na dan sv. Katarine na glavnem potu iz Šent Ruperta v Šent Lenart na prihod Agate iz Štraleka, jo zagrabijo ter privedejo v grad.

Grajski birič je bil tedaj Ivan Strotz, ki je bil prej za kuharja, pozneje pa je to službo pustil, ker mu je bolj ugajal posel biriča. V tej službi je mogel priti prej iz grada ter hoditi po okolici, vabiti stranke k sodniji v grad, iztirjavati davke ter loviti hudodelce s pomočjo drugih grajskih hlapcev. Pri tem ni živel slabo, kajti vsak je gledal, da je z biričem kolikor mogoče dobro opravil in tako je sprejel marsikateri dar, ki mu je prišel prav dobro.

Že po svojem poklicu je bil manj rahločuten, usmiljenega srca ni poznal. Oskrbniku Trenaku je bil zvesto udan, ker mu je ta preskrbel to službo in mu tudi spregledal marsikatero nerednost.

Birič Strotz se je odpravil tedaj določeni dan na mesto, kjer so navadno hodili ljudje iz Šent Ruperta v trg. In ni se varal. Ko se je bližala Agata mestu, kjer so stali vsi štirje skriti, je dal svojim pomočnikom navodila, kako se imajo vesti. In izpolnili so, kakor smo slišali, točno njegovo povelje.

Ugrabljeni plen ni bil ravno težak, a kljub temu so bili hlapci vsi potni v obrazu, ker hiteti so morali na biričev ukaz s svojo žrtvijo kolikor mogoče hitro, da pridejo prej na varno. Če je enkrat gospodična Agata med temnimi zidovi hrastovških zaporov, potem se ni bati nobene nevarnosti več.

Došli so do grajskih vrat. Birič je šel naprej, da je vratar takoj odprl dveri, hitro so nesli trije hlapci nesrečno Agato proti zaporom, tako, da vratar niti ni prav videl, kaj in koga so nesli.

Birič je odprl takoj celico, določeno za ženske. Bila je ozka, precej temna, ker je segala precej v zemljo, z vlažnimi stenami; skoz malo okno je prihajalo od zgoraj le malo svetlobe. V sredi celice je stala na pol trhla miza, na njej skrhan vrč, ob mizi polomljen stol, v kotu pa nekaj slame kot ležišče. Mrzla, ob enem vlažna sapa je navdajala celi prostor. —

V času, ko se vrši ta povest, so bile pravde zoper čarovnice na dnevnem redu.

V prejšnjih stoletjih se beseda čarovnica sploh omenila ni, ali pa le redko kdaj. Zločinstvo čarovništva, če se je kdaj ugotovilo, se je kaznovalo milo. Tako se je določilo v konciliju v Ancyri leta 314 p. Kr., da se morajo izobčiti take ženske iz krščanske družbe.

Zapadni Gotje so poznali edino to kazen, da so take ženske pretepli, Karol Veliki je dal čarovnice vsled nasveta svojih škofov tako dolgo zapreti, da so se očitno spokorile. Še le kratko pred

začetkom reformacije toži papež Inocenc VIII., da prihaja iz katoliških krogov toliko pritožb zaradi tega, kar počenjajo ženske da se mora na vsak način nekaj ukreniti; vsled tega je dal sestaviti glasoviti Malleus maleficarum; na podlagi tega navodila postopanja zoper čarovnice niso samo katoličani, ampak tudi protestantje, ki so prve v tem oziru še prekosili, zasledovali ta zločinstva s tako vnemo, ki ne najde nobene primere.

Vsaka, mogoče še tako nedolžna, brezpomembna beseda ali kako čisto navadno ravnanje, noša ali kretanje, nepričakovana vremenska nezgoda so že zadostovali, da se je osumilo ženske in tudi moške čarodejstva.

Nekatere osebe so bile že samo ob sebi označene kot čarovnice, tako tiste, ki so imele rdeče lase. Tudi berači in drugi reveži, ki so imeli kako posebno hibo, so bili vedno v nevarnosti, da jih osumijo čarodejstva.

Obče je bilo mnenje, da morejo čarovniki škodovati ljudem, živini, premoženju.

Kipi, napravljeni iz ilovice, lasi od dotičnega človeka, katerega so hoteli začarati, ter kos njegove obleke in starih jermenov njegovih čevljev so bili predmeti, nad katerimi je izrekel čarovnik čarodejstvo z učinkom, da je namenjena oseba zbolela ali celo umrla.

Neurje in točo so delale čarovnice na ta način, da so se kopale ter se trikrat polile z vodo in zakopale človeške kosti, ali pa so kuhale lase od človeka ali živine ter ovčjo volno, ščetine od prašiča in dlake od koze.

Poletno vročino so napravili čarodejci s tem, da so vrteli novopečeni kruh na kolu in ga vrgli nato v potok, ali pa sežgali mrtvaško glavo.

Da so mogle čarovnice začarati domačo živino, da ni dala mleka, so smatrali ljudje že kot nekaj navadnega.

Čarovnice so se tudi mogle spremeniti v različne živali, tako v jastreba, vrano, krokarja, celo volka, ki je potem raztrgal živino.

Čarodejstva osumljeni so priznali vsled trpinčenja neverjetne stvari in imenovali tudi druge osebe, ki so se zapisale zlodeju, da jim da čarovniško moč.

Zgodilo se je celo, da je čarodejstva osumljeni Nesselbacher v Würzburgu med trpinčenjem pred sodniki izpovedal, da se je celo tamošnji škof Filip Adolf kot deželni knez udeležil čarodejskih shodov, nakar so Nesselbacherja takoj usmrtili, češ, da je ta ovadba posebno zlodejevo delo.

Zoper osebe, osumljene čarovništva, se je uvedlo takoj posebno postopanje. Navadno se je končalo z obsodbo na smrt, to vsled prostovoljnega priznanja, ali pa izsiljenega vsled trpinčenja.

Smrtnih obsodb se je na Štajerskem izreklo veliko, tako v letih 1674 in 1675 pri sodniji v Feldbachu 13, pri sodniji Rein so obsodili od sušca do avgusta 1686 skupaj 18 oseb, in 9 leta 1688, pri sodniji v Gleichenbergu od sušca 1689 do julija 1690 celo 37 oseb. Hrastovška sodnija je obsodila kot zadnjo čarovnico na smrt na grmadi neko Marijo Rieklin, in sicer leta 1685; obsodba se je tudi izvršila na morišču v Šent Lenartu.

Še le jezuita Thanner Adam v Inomostu, umrl leta 1632, ter Friderik pl. Spee, umrl 1635, in 70 let pozneje protestant Thomasius, umrl leta 1718, so nastopili zoper to postopanje, ki je najžalostnejša prikazen tedanjega časa, neka blodnja, ki je sedanjemu času naravnost nerazumljiva.

Vsled občnega gibanja, ki je nastalo zoper to postopanje, je bila prisiljena tudi vlada, izdati odredbe, ki bi naj omejile te pravde. A popolnoma se to še ni dalo tako hitro odpraviti. Še le cesarski patent z dne 7. novembra 1766 je določil, da je izreči le v tem slučaju smrtno obsodbo, če je dejanje popolnoma nepojmljivo in se tudi ne najde nobeden naravni vzrok, vsled česar se more smatrati, da se je to zgodilo z zlodejevo pomočjo. A tudi take obsodbe so se morale predložiti tedanji cesarici Mariji Tereziji v pretres in potrditev.

Ni tedaj čudo, da so bili tedaj tudi v našem kraju taki slučaji. —

In to je morala občutiti tudi Agata iz Štraleka.

Ko je javil birič Strotz oskrbniku Trenaku, da so privedli Agato v zapor, ga je obšla posebna zadovoljnost. Vedel je, da bi sicer ne mogel nastopiti proti njej in tudi ne opravičiti, da se je njene osebe nasilno polastil, toda beseda — čarovnica — to pomaga črez vse ovire kazenskega postopanja in svest si je moral biti, da bo imel uspeh.

»Dobro si izvršil moje povelje,« pohvali Trenak biriča, »sedaj le pazi, da kdo od Štralekovih ne bo lazil tu okoli ter se hotel z Agato pogovarjati.«

»To bo že moja skrb, gospod oskrbnik, vsakega nakurim, da ne bo imel časa dvigati podplatov,« se pobaha birič.

»Dobro, Strotz, uredi vse, da zaslišim čarovnico, obvesti tudi prisednike, ki naj se pripravijo, ter priče, da so navzoči, če bi bila Agata le preveč zakrknjena in jo je treba s trpinčenjem prisiliti do priznanja. Tedaj veš, da bo tudi vse orodje na mestu, če se ga moram poslužiti.«

In nasmejal se je tako škodoželjno, da je ostrmel celo trdosrčni birič.

»Pa koga naj obvestim, milostljivi gospod,« vpraša birič.

»Idi v Šent Lenart ter pokliči Janeza Vollerja in Avguština Fleischhakerja, pa še Jurija Pihlerja, ti trije so najbolj zanesljivi. Prva dva bi bila rada trška sodnika in bosta gotovo poslušna, da se nam ne zamerita, drugi pa bi rad postal nadzornik naših posestev, ki jih imamo v ondotnem kraju. Tudi Janeza Trupaherja obvesti, ki je upravitelj naših vinogradov v Zavrhu. Naj prideta tudi upravitelja Matija Ruef ter Jakob Hess iz Zgornjega Hrastovca, tudi na Janeza Windaherja ne pozabi, ki je nadzornik naših posestev v Partinju. Ravnotako ne opusti poklicati Jurija Kernbeisa iz Šent Lenarta, ki je kovač; bil je še vedno dober katoličan, a ta prismuknjeni Šef s svojimi skakači mu je docela zmešal glavo in misli bolj na protestante. Le reči mu, če se tem norčijam ne odpove, ne sme delati za nas in druge ljudi. Boš videl, kako bo ponižen in za to pravdo dober prisednik. Kot devetega povabi oskrbnika graščina Vurberg, Jakoba Sušica, ki je zelo vznevoljen, da je mladi graščak odklonil zaroko z Zofijo Stubenbergovo. — Tako, sedaj imamo devet prisednikov, ki morajo biti pri zaslišavanju in razpravi navzoči, da oddajo potem svojo sodbo. Sedem prič pa pokliči iz okolice, saj veš, katere navadno kličemo.«

Oskrbnik je odslovil biriča Strotza ter mu naročil, naj mu prinese kletar polič dobrega vina, ker je svojo nalogo tako dobro rešil, tudi hlapcem naj da piti.

Zadovoljno je hodil po sobi gor in dol, saj sedaj jo ima v kletki ono visokoletečo golobico, ki je pred leti zavrgla njegovo snubitev. Sedaj je v njegovi oblasti, graščakinja nastopi zoper njo

kot obtožiteljica in usmiljenja ne bo poznala, saj prehudo rano ji je prizadjala Agata, ko ji je odtujila sina, katerega je ljubila nad vse. Uvedel se bo proti Agati proces čarovnice in ta je nevaren. Stvar krvnega sodnika je, kako vodi preiskavo in to je zdaj on sam. V njegove roke je položena Agatina usoda, edino on jo more rešiti, če ona sama hoče. In to hoče poskusiti prej, da se začne postopanje. —

Agata se dalje časa ni zavedla. Ležala je kakor mrtva na kupu slame, kamor so jo hlapci položili. Ko je odprla oči, ni mogla spoznati v prvem trenutku, kje se nahaja. Tipala je okoli sebe, zadela je ob vlažno steno, nato ob trhlo slamo. Po glavi ji je šumelo in zdelo se ji je, kakor bi se vse okoli nje vrtelo. Polagoma se ji je vračal spomin. Groza jo je spreletela; ugrabili so jo grajski hlapci in zanesli sem v ječo, a zakaj?

Ugibala je sem in tja, da bi uganila vzrok njene krivde. A ni si mogla dati pravega odgovora in to je bilo za njo še bolj mučno. Pa vendar ne more biti dolgo tukaj, saj je očividna krivica, gotovo je njen spremljevalec videl celi prizor in naznanil očetu, ki se bo za njo zavzel. Če pa tudi ve, da so jo nesli hlapci v Hrastovec? Mogoče to zatajijo in potem gorje njej!

In zopet se je polasti obup, da ji mogoče oče ne more pomagati, kako se bo žalostil in tugoval za njo, svojo edino hčerko, katero je toliko ljubil. Ubogi oče, zakaj mora občutiti vse to trpljenje!

Prijela se je za glavo z obema rokama ter zrla pred se v temoto.

»O ko bi bil moj Friderik tukaj,« vzdihne na pol glasno, »on bi me takoj rešil ter kaznoval tistega, ki se je osmelil prizadjati njegovi soprogi tako krivico. A ni ga, nobenega glasu ni od nikoder, četudi sem dala popraševati na vse strani.«

Bridka bolest se je polasti, ko uvidi, da ni

upanja na pomoč. Zdaj je tukaj sama, v temoti, mrazu, v tako strašni temnici.

Zdajci se je dvignila in tavala okrog, le malo je bila temnica še razsvetljena od svetlobe, ki je prihajala skozi okno. Prišla je do dveri, skušala jih je odpreti, a zaman. Močni zapahi so kazali, da tukaj ni rešitve. Vsa omamljena je stopila nazaj ter se bridko zajokala. —

Storil se je že mrak, hladna sapa je zavela sem od severa in podila črne oblake po nebu, ki so obetali sneg.

Sem od sodnijskih prostorov po temnem hodniku je stopala polagoma, previdno črna postava — bil je moški. Zdajci se ogleda okrog, previdno, če ga kdo ne opazuje; ko se prepriča, da je sam, gre dalje po stopnicah proti zaporom. Tu obstoji pred nizkimi, hrastovimi, z železom obbitimi dvermi, vžge s kresilom in gobo drobno tresko, vzame velik ključ iz žepa, ga vtakne v ključavnico, zasuče in počasno odklene, da ni slišati nobenega škripanja. Previdno in polagoma odpre vrata, jih ravno tako zapre ter stopi s tresko v roki naprej v temnico.

Prišel je v ječo, v kateri je bila zaprta Agata. —

Po vseh teh mukah, ki jih je prestala današnji dan, se je je polastil čut težke utrujenosti. Zleknila se je po slami ter gledala pred se v temoto. Zdajci sliši pred vratmi rahle stopinje, zdaj se zasuče ključ, zdaj, oh zdaj pride nekdo, od katerega bo zvedela, zakaj se nahaja tukaj.

Dvigne se z ležišča ter napravi nekaj korakov naprej, ko v tem trenutku stopi Trenak z gorečo tresko v temnico.

»Ah, oskrbnik Trenak,« vzklikne Agata ter se bolestno prime za glavo, nato pa opre ob steno, ker ji je bilo, kakor bi morala pasti.

»O ne ustrašite se me, gospodična Agata,«

reče na pol glasno oskrbnik Trenak, »danes je vam moj prihod ljubši kakor tedaj na Štraleku.«

Porogljiv nasmehljaj mu zaigra okoli usten in v svetlobi goreče treske se mu je videla na obrazu vsa škodoželjnost.

»Ne mučite me, gospod oskrbnik, trpim itak dovolj; povejte mi, zakaj sem tukaj, kaj sem zakrivila?«

»O tem, mislim, mi ni treba govoriti, vi sami dobro veste, kaj imate na vesti.«

»Ne čutim se krivo.«

»To pravi vsak, po nedolžnem še nikdo ni prišel sem.«

»Vi me trpinčite, gospod oskrbnik, tako se vi maščujete nad menoj, sedaj vem za vzrok vašega postopanja.«

»Motite se, gospodična, hočem pozabiti, kako ste me žalili, nisem prišel se maščevat, ampak da vas rešim.«

»Rešit, ali res, vi, gospod oskrbnik?«

»Da, rešit, zato se me ne bojte.«

Agati se razjasni lice in srce ji bije od radosti hitreje, ko sliši to besedo.

Oskrbnik stopi z lučjo sredi temnice, tako da gleda Agati v razsvetljeni obraz.

»Pa kako,« vzklikne Agata ter položi roko na srce, kakor da bi ga hotela umiriti, ki je bilo vedno bolj razburjeno.

»To je popolnoma lahko,« reče mirno Trenak.

Agata gleda nepremično oskrbnika in čaka nestrpno, da začne govoriti.

»Bodite mirni, gospodična, vse vam razložim in v vaših rokah je, če hočete biti rešeni.«

»O govorite vendar!«

»Gospa graščakinja je zaznala, da se je Ivan Friderik Herberstein zaljubil v vas, protivila se je temu, a bilo je zastonj, ni poslušal njenega pametnega nasveta, omamljen je bil od ljubezni do

vas in se je odločil, skleniti z vami zakon, kar se je tudi zgodilo, to sami veste.«

»Tedaj to ve graščakinja, o, zdaj vem, da sem zgubljena.«

»O ne obupajte,« pravi oskrbnik, »hočem vam pomagati. Graščakinja ne more verjeti, da se je zaljubil mladi graščak v vas iz naravnega čuta, pri tem so morale sodelovati tajne, čarovniške moči.«

»Kaj govorite, jaz bi bila čarovnica?«

»Da, uganili ste, graščakinja je prepričana, da ste se zvezali s hudim duhom ter se njemu zapisali, da vam je dal sredstvo, s katerim ste omamili mladega graščaka, da je postal slep za vse, kar je graščakinja hotela.«

»O grozno, to je satanska iznajdba, jaz — čarovnica, to ni mogoče!«

»O, je mogoče, in graščakinja je tako uverjena o tem, da je z nobenimi dokazi ne prepričate o nasprotnem.«

»Potem naj govori Friderik Herberstein, on more priseči, da sem nedolžna.«

»To ni več mogoče!«

»Kako mislite to,« vpraša Agata in se začne tresti po celem telesu, kakor bi bila od odgovora na to vprašanje odvisna cela njena usoda.

»Ivan Friderik Herberstein, vaš z vami tajno poročeni soprog, gotovo ni več med živimi.«

»O, moj Bog, tedaj je res, kar mi pravi moja slutnja, povejte mi resnico, ali imate dokaze?«

»Dokazi so pač neizpodbitni, ako vas je mladi graščak res tako ljubil, kakor je bilo videti, tako bi gotovo dal glas od sebe, dobili smo poročila, da je bil težko ranjen in obležal na bojišču. Med njimi, ki so se vrnili nazaj v domovino, ga ni in tudi ga nikdo ni potem več videl.«

»O, to ni mogoče, moj Friderik mrtev, to bi bil najhujši udarec. Zdaj sem sama, brez pomoči

v rokah graščakinje, ki se hoče maščevati nad menoj.«

»Njena osveta vas ne zadene, ako . . .«

»Govorite, gospod oskrbnik.«

Oskrbnik molči nekaj časa, kakor bi se hotel naslajati nad negotovostjo, v kateri se je nahajala Agata in še bolj razvneti njeno razburjenost. Naenkrat se zravna in reče s povzdignjenim glasom:

»Spomnite se na oni trenutek, ko sem prosil za vašo roko, odklonili ste me, danes zopet prosim za njo — če ste moja žena — ste rešeni, to edino milost dovolijo sicer stroga določila postopanja zoper čarodejke, jaz sam ponudim roko k rešitvi, oklenite se je.«

»Moj Bog,« vzklikne Agata, »to moram slišati — naj bi prelomila Frideriku zvestobo, katero držati sem za vedno obljubila?«

»Graščak Friderik ni več med živimi, ta vez vas ne veže, in če bi tudi živel, dala bi se veljavnost poroke izpodbijati, tedaj ni treba imeti še daljnih pomislekov, — prosti ste od te zveze.«

»Nikdar ne bom in nočem biti — zvesta ostanem svojemu ljubljenemu soprogu, ki je žrtvoval toliko zame.«

»Ali mislite zopet odkloniti mojo ponudbo,« vpraša oskrbnik Trenak z rezkim glasom, »odločite svojo usodo — zadnji čas je.«

»Ne morem, moj Bog, pomagaj mi v tej stiski, naj me zadene, kar hoče, tebi ostanem zvesta, moj Friderik, tvoja sem do smrti.«

»Tedaj nimam tukaj ničesar več iskati, od sedaj naprej nisem več vaš prijatelj, ampak sodnik, ki se mora ravnati po postavi,« reče oskrbnik s povzdignjenim glasom, pogleda še enkrat na Agato, kakor bi pričakoval, da se v zadnjem trenutku premisli. A ta si zakrije obraz, glasno zaihti ter pade nazaj na svoje vlažno ležišče.

Trenak je stopil k dverim, jih odprl, oprezno zaprl, zasukal ključ, ugasnil tresko ter se podal proti svojemu stanovanju. Po stopnicah se slišijo počasni koraki, potem pa je nastala grobna tišina, iz katere se je slišalo samo ihtenje izmučene Agate. —

Mali pastir Franček je priletel ves zasopljen v Štralek ter šel takoj h gospodu, da pove, kaj se je ravnokar zgodilo.

Štefan Nürnberger, ki je prišel iz sobe ter hotel pogledati, kaj delajo posli, je prvotno nemo gledal fanta, ki je od strahu še ves trepetal, potem pa se je vsedel od trenutne slabosti na stol. Šele po daljšem času je mogel spregovoriti ter vprašati fanta, če more povedati, ali je spoznal roparje.

»Zdi se mi,« pravi pastir, »da je bil med temi možmi birič iz Hrastovca, imel je sabljo ob strani, kakor sem ga videl že večkrat, ko sem pasel živino in je šel po poti v Šent Rupert.«

»Tedaj iz Hrastovca so bili poslani hlapci,« vzdihne oče bolestno, »misliti si morem, zakaj je to storila graščakinja, kajti le ona ima pri tem svoje prste vmes, in mogoče tudi Trenak, katerega je moja Agata odklonila, kakor mi je pravila takoj tisti dan. Tako se tedaj hoče znebiti graščakinja svoje sinahe — a tako gladko ne gre, takoj grem v Hrastovec in zahtevam svojo hčer, ki ni ničesar zakrivila.«

A že priletnega moža je obšla vsled te pretresljive novice slabost, namesto da bi se dvignil, se je opotekel ter padel po tleh, kjer je obležal nezavesten.

Prišli so posli, ki so spravili težko bolnega gospoda v postelj. V gradu je nastala velika žalost, kajti kmalu so zvedeli vsi, kaj se je pripetilo Agati, katero so imeli vsi tako radi. —

Tisto noč po obisku Agate v njeni celici oskrbnik Trenak ni našel miru. Že dosti je imel opravka z zločinci in marsikatero kruto sodbo je že izrekel. A to je bil njegov poklic in stvar mu ni šla dalje k srcu.

A sedaj je bilo drugače. Agato je ljubil z vso vnemo, jo tudi zasnubil, a bil zavrnjen. Vnela se mu je v srcu strast po osveti, to tem bolj, ker si je osvojil mladi graščak njeno srce in se je ž njim tudi poročila, ne da bi mogel to zabraniti.

Omamljen od hipne strasti je ravnal in dosegel, da je bila Agata privedena v zapor kot čarodejka.

Videl jo je v vsej njeni bolesti, obupanosti. Vzplamtelo je prejšnje nagnjenje do nje, stopil je pred njo ter ji ponudil rešitev, če se mu zaupa. A ljubezen do mladega graščaka je prevladala tudi sedaj v njenem srcu, zavrgla je njegovo pomoč.

A ravno ta vztrajnost je napravila nanj močen vtis. Vzbudilo se mu je sočustvo v srcu, ki prej ni poznalo tega čuta.

Zakrivil je sam Agatino usodo, sedaj je zadeva v toku, pomagati ji ne more, kajti graščakinja sama nastopi zoper njo kot obtoževalka in obtožba je težka, ki se konča le s smrtno obsodbo.

Te in enake misli so ga navdajale, nemirno se je premetaval na svojem ležišču, še le proti jutru je zadremal, a še tedaj se mu je prikazal bledi Agatin obraz.

Izmučen je vstal tisto jutro. Poklical je biriča Strotza ter mu naročil, da odvede Agato v drugo celico, ki je njenemu stanu primerna in se ž njo tudi tako ravna. —

Oskrbnik Trenak je moral nastopiti težko pot k graščakinji ter ji poročati, kako je izvedel njen ukaz.

Stopil je v dvorano, kjer ga je navadno sprejemala graščakinja. Bled je bil v obrazu in njegov pogled je bil nestalen.

Graščakinja je sedela v naslonjaču, v obrazu se ji je brala neizprosljivost.

»Kako ste izvedli moj ukaz,« vpraša graščakinja s hladnim glasom.

»Premilostljiva gospa, kakor ste veleli, Agata je od včeraj v Hrastovcu, čakam toliko časa, da jo morem zaslišati, ker je zelo razburjena.«

Graščakinji se zasvetijo oči od divjega veselja, a ob enem karajoče pravi:

»Vi kažete še usmiljenje za to čarovnico — gospod oskrbnik, to ni na mestu, zahtevam vso strogost, ne zasluži, da bi se z njo drugače ravnalo, kakor z drugimi zločinci.«

»Se popolnoma pokorim ukazu,« reče oskrbnik ter postane še bolj bled.

Graščakinja ga ostro pogleda, pritiska nemirno s prstmi ob mizo ter nadaljuje:

»Vi ste mi dali migljaj, kakšno zločinstvo je doprinesla, vaša dolžnost je, da uvedete proti njej postopanje, ker jaz to zahtevam in gorje vam, če bi se dali mogoče vplivati od njenih besed, vašega obstanka potem ni več v gradu, zato bi poskrbela.«

Z ostrim naglasom je izgovorila graščakinja zadnje besede in motrila pri tem oskrbnika s svojim prodirajočim pogledom.

»Prehudo me sodite, hočem se izkazati vrednega vašega zaupanja.«

»To hočem verjeti; sedaj pa ukrenite vse, da se to žensko prej ko mogoče zasliši, in če ne prizna, naj se jo trpinči ter sodi po postavi, tako jaz ukažem!«

Graščakinja se je dvignila, ponudila milostno oskrbniku roko v poljub in nato odšla v drugo sobo, ne da bi še dalje pogledala oskrbnika, ki

je obstal kakor nem na mestu, še le čez nekaj časa se je zganil in tiho odšel.

Ko bi ga kdo natančneje opazoval, bi videl, da se je tresel na celem telesu.

»Zgubljena je moja igra, sam sem izrekel sodbo nad ono, ki jo tako ljubim,« je rekel na pol glasno Trenak, ko je stopal proti svojim prostorom. V sobi se je zleknil na stol, pokril z obema rokama obraz ter ostal nepremičen dolgo časa.

Zavedel se je še le, ko je potrkal birič Strotz na vrata in vstopivši javil, da je glede Agate izvršil dan mu ukaz.

»Dobro, dobro,« meni oskrbnik nekako razmišljeno, »da, prav tako, pa kako se vede, ali je mirna?«

»Da, gospod oskrbnik in sodnik, mirna je, a videti ji je na obrazu, da veliko trpi, jedi se skoro ne dotakne, in vendar moja žena ni najslabša kuharica.«

Trenak se nehote zgane, po kratkem molku pa naroči biriču, da naj privede drugi dan ob določenem času Agato v sodno dvorano, da se jo prvokrat zasliši, zapisnikar Hans Hänkh naj je pripravljen v svrho sestavitve zapisnika.

»Kakor ukažete, tako se zgodi, milostljivi gospod,« reče birič, se okorno prikloni ter odide. Med potoma pa premišljuje, kako pride to, da je dal oskrbnik nakazati za Agato drugo celico, in tako dolgo odlaša z zasliševanjem, menda vendar ni ta čarovnica zmešala tudi sodniku glave!

Bilo je neprijetno jutro, po dolih in bregovih so se vlačile goste megle, iz katerih je rosilo, da so visele na vseh vejah velike kaplje.

Birič Strotz je pripravil v sodni dvorani vse, kar je treba za izvršitev zaslišanja.

Ko je odbila v stolpu grajske kapelice deveta ura, je vzel birič kup ključev ter glasno rožljaje šel po hodniku do zaporov.

Odprl je celico, v kateri je bila Agata. Sedela je na skromno postlani postelji ter gledala topo pred se, še le potem, ko je stopil birič v celico, se je vzdramila in pogledala proti vratom. Na biričev migljaj se je dvignila ter šla proti izhodu. Strotz ji je hotel zvezati roke, toda Agata ga je pogledala tako milo, da je to nameno opustil.

Menda mi vendar ne bo smuknila v zrak, če je res čarovnica, kakor se baje govori, prijel jo bom še pravočasno, misli si birič, prime Agato rahlo za levo roko ter jo odvede v sodno dvorano.

Krvni sodnik Trenak je sedel že pri dolgi, s črnim prtom pokriti mizi, na kateri je stalo razpelo in po ena sveča na vsaki strani. Na enem koncu mize je sedel grajski tajnik Hans Hänkh kot zapisnikar. Bil je že v letih, kajti že so se pojavili sivi lasje na njegovi glavi.

Agata je stopila z negotovimi koraki naprej na mesto, ki ga ji je odkazal birič. Bila je bleda v obrazu, iz oči ji je odsevala otožnost ter čut negotovosti, kaj se ima ž njo zgoditi.

Trenak je prebledel pri pogledu na Agato. Stopila mu je pred oči njena krasna postava iz onega dne, ko je bil zadnjikrat na Štraleku. A sedaj je bleda v obrazu, in tiste lepe oči, kako so ga gledale otožno, kakor bi hotele očitati: Zakaj si mi to storil?

S tresočo roko je prijel za debelo knjigo — bila je zbirka tedanjih kazenskih zakonov, navadno imenovana Carolina — jo odprl, se dvignil ogrnjen v črno haljo, gledal nekaj časa skozi okno, kakor bi hotel zbrati vse svoje misli, se nato naglo obrnil proti Agati ter jo prašal, kako ji je ime, koliko let ima in če ve, zakaj se nahaja tukaj. Stavil je ta vprašanja, ker tako je velela postava, skrbno pa se varoval, ji pri tem pogledati v obraz.

Agata je odgovorila na prvi dve vprašanji z napol tihim glasom, kar je zapisal grajski tajnik v veliko črno knjigo, ki je nosila zunaj napis: Pravde zoper čarovnice.

Na zadnje vprašanje pa ni dala prvotno nobenega odgovora, po nekaj časa pa je s tresočim glasom povedala, da je osumljena čarodejstva.

Mihael Trenak pogleda Agato s pogledom, kakor bi hotel reči: nisem jaz tisti, ki te tega krivi, ampak graščakinja, ki te hoče ugonobiti.

»Ali znate čarati?«

»Ne, kaj takega mi ni znano.«

»Če znate koga oprostiti iz čarovništva?«

»Nimam te moči.«

»Ali ste bili na Preski gori nad črnim jarkom, kjer se navadno sestajajo čarovnice z zlodejem?«

»Nisem bila nikdar tam.«

»Ali niste s pomočjo hudega duha pripravljali tekočino, ki ima čarovniško moč?«

»Ne, o kaj takem sploh nikdar nisem kaj slišala.«

»Vi ste omamili s tem začaranim sredstvom graščaka Ivana Friderika Herberstein, da je odklonil zaroko z bogato graščakinjo Zofijo iz Vurberga in ste ga napravili neposlušnega napram svoji materi, graščakinji Margareti Herberstein z namenom, da vas poroči?«

»To sredstvo je bila čista, nedolžna ljubezen, ki je vzplamtela v najinih srcih in ki je od nebeškega Stvarnika položena v človeško dušo.«

Agatine oči zadobijo pri teh besedah nenavaden blesk od nekega tajinstvenega navdušenja, v obraz ji stopi rdečica in njena postava se dvigne pred sodnikom, da je moral nehote povesiti oči. Spomnil se je v tem trenutku, da je tudi on prosil, da mu vrne ljubezen, ki jo je čutil v svojem srcu in ki je prišla sama od sebe, a

ostal je neuslišan, ker Agati ni dal nebeški Stvarnik čustva, da bi ga tudi ljubila.

Nastal je molk v dvorani, zapisnikar je gledal črez knjigo tja na obdolženko in ni mogel umakniti oči od nje. Birič Strotz je stal nepremično, a v obrazu se mu je videlo, da čuti z Agato ter omiluje njeno usodo.

»Agata plemenita Nürnberger,« reče sedaj Trenak s povzdignjenim glasom, kateremu se je poznalo, da se malo trese, »opozarjam vas, da priznate vse, ker drugače moram, kakor nam predpisuje naše navodilo, poseči po hujšem sredstvu, po železnem orodju, ki je izsililo še iz vsakega priznanje.«

Agata je prebledela, a ostala je drugače mirna. Dvigne desnico v višino, kakor bi klicala Boga za pričo, a jo potem polagoma položi na srce in pravi s svečanim glasom:

»Kar sem govorila, je resnica, to mi je priča Bog, ki mi je dal ta čut — kar je nasilnega, je krivično — sodba pade na vas nazaj.«

Trenak je povesil glavo, kajti čutil je, kaj se vse odigrava v Agatinem srcu, a stroga določila postopanja zoper čarovnice in neizprosljivost graščakinje so mu velevali, da uporabi zadnje sredstvo.

Zato veli odpeljati Agato, ob enem pa naroči, da se pokličejo priče, ki naj so navzoče, kedar pride do uporabe trlice, da slišijo, kaj prizna Agata za slučaj, da pozneje to priznanje prekliče.

Posebnega sela je odposlal oskrbnik v Gradec, da pride tam nastanjeni krvnik Adam Haller, ki je moral izvesti mučenje in izvršiti smrtno obsodbo, kajti taka je bila določba tedanjega časa, da je smel izvrševati ta posel le krvnik, določen od deželnega kneza.

Določil se je dan vnovičnega zaslišanja na osem dni pozneje, ko prispe krvnik iz Gradca. —

Za Agato so bili to dnevi neskončne muke. Čutila se je nedolžno in vendar je vedela, da je izgubljena, kajti graščakinja jo sovraži iz dna srca in v njenih očeh ne najde nobene milosti.

In ta negotovost! Ali ve oče, kako se ji godi, zakaj ga ni v grad? Ali še živi njen soprog?

Z vsemi temi mislimi je bila sama v tem ozkem prostoru. Četudi je bila sedaj v drugi celici, ki je bila vsaj kolikor toliko za človeško bivanje, tako je vendar veliko trpela vsled duševne potrtosti. In zdaj ji grozi sodnik še s trpinčenjem — zakaj — saj je nedolžna, a priznati bi morala nekaj, kar nikdar ni storila, in če ne prizna, potem je mučenje neizogibno — o grozno!

Spreletel jo je mraz, sedaj je čutila v glavi vročino, nato zopet kakor bi jo polil z vodo.

Pod svojim srcem je čutila sad zakonske zveze.

Ubogo dete, tako je zdihovala Agata — tu v ozki celici pričakuješ prihod na svet, kako žalostno se pač začne tvoje življenje. In vendar je kri od one, ki me preganja, ki zahteva mojo smrt!

Mrzel veter je bril okoli grada in temne smreke so bolestno ječale pod silnim pritiskom ledenega severa.

Agato je že celi dan tresel mraz, čutila je bolečine, vsi dogodki zadnjih dni so vplivali na njeno sicer zdravo telo v tej meri, da njena narava ni več prenašala nadaljnih naporov. Od velikih bolečin je postala nezavestna. Še le po daljšem času se je zavedla.

Ko je odprla oči, je videla pred seboj biričevo ženo, ki se je trudila, da pomaga bolnici, tam na slami pa je ležalo novorojeno detece, ni se ganilo, imelo je zatisnjene oči, bilo je mrtvo.

»Mrtvo tedaj,« vzklikne Agata, »mrtvo edino, kar sem še imela pri sebi živega, moje edino upanje, moje veselje, sedaj sem sama brez pomoči.«

Dvignila se je ter privlekla do otroka. S silno strastjo ga je stisnila k sebi ter ga pokrivala s poljubi, kakor bi ga hotela vzbuditi k življenju.

»Moj Ivan Friderik, moj ljubljenec, tako bi te imenovala, kako bi te bil oče vesel, a ugasnila ti je luč življenja, ne da bi te videl on, po katerem toliko hrepenim.«

Krčevito je stisnila mrtvo dete na srce, kakor bi se bala, da ga ji odvzamejo.

Stemnilo se ji je pred očmi, čutila je še, da ji je zdrknil otrok iz rok — bolesten vzklik in Agata se je zgrudila pod težo vseh dogodkov nezavestna na postelj.

Birič Strotz je sporočil takoj oskrbniku Trenaku, kaj se je zgodilo, ki je o dogodku obvestil graščakinjo.

»Kaj mi pravite,« reče graščakinja, ko je Trenak ob koncu svojega poročila še pripomnil, da je moral otrok bržkone umreti naravne smrti vsled slabosti matere, »vi še zagovarjate to čarodejko, sama ga je zadavila, umorila ga je.«

Trenak je stopil za korak nazaj ter ves prebledel — kajti grozna je bila graščakinja v tem trenutku.

»Zaradi detomora jo obtožim, ne samo zaradi čarodejstva, saj vam mora biti znano iz knjige o čarovnicah, da umorijo take ženske otroka v svrho priprave sredstva, ki jim omogoči beg, ki bi se sicer ne dal izvesti. In jasno je, da je ta zločinka to nameravala, zato se nadejam, gospod oskrbnik, da uvedete tozadevno preiskavo in sicer hitro, da čarovnica čimprej prejme zasluženo kazen!«

»Kakor velite, premilostljiva gospa graščakinja,« potrdi Trenak z nekaj negotovim glasom ter odide. —

Birič Strotz je izvršil oskrbnikovo povelje, kakor mu je bilo naloženo. Točno so bili poklicani prisedniki in priče na določeno uro v Hrastovec. Čudili so se pač, kako je mogoče, da se obdolžuje Agato Nürnberger čarovništva, ker je bila tako verna in dajala v vsakem oziru lep vzgled. Obžalovanje med podložniki je bilo splošno, v srce jim je segala njena usoda, in to tem bolj, ko so zvedeli, da se je mladi graščak z njo na tihem poročil. A nikdo ni mogel pomagati, plemič Štefan Nürnberger je nevarno zbolel, v nezavesti govori o Agati ter prosi graščakinjo in tudi sodnika milosti.

Edini, ki bi mogel pomagati, bi bil mladi graščak, a od njega ni nobenega glasu.

V tem je došel iz Gradca tudi krvnik Adam Haller z dvema pomočnikoma.

Tako se je morala dopolniti usoda Agate iz Štraleka. —

Bilo je na dan sv. Lucije, ko bi se imela vršiti v veliki sodni dvorani razprava zoper Agato plemenito Nürnberger.

Oskrbnik Trenak je stopil ravnokar v dvorano ter se vsedel k mizi, pregrnjeno s črnim prtom. Bil je nad vse resen, nemirno je gledal proti dverim, skoz katera bi morala vstopiti vsak trenutek Agata.

Njemu ob strani je sedel grajski pisar Hans Hänkh; kot zagovornik — ker tako je bilo določeno v navodilu za take pravde — je bil poklican trški sodnik iz Šent Lenarta Maks Pernhard.

Poseben sedež je bil določen ob levi strani za graščakinjo Herberstein.

Za priče so bili pripravljeni sedeži ob steni na levi strani.

Kot takšni so prišli ti-le možje: Martin Majhen, Peter Kupis, Kašpar Repič, podložniki hrastovške graščine, plemič Simon Mandech, vsi iz Zamarkove, dalje Lenart Stajen, Jakob Vajdič in Štefan Lipa, vsi tržani iz Šent Lenarta. Bili so klicani že večkrat v tej lastnosti, ko so se vršile razprave zoper različne zločince. Toda danes so se podali s težkim srcem v grad, ker pričati bi morali zoper Agato iz Štraleka, ki so jo vsi dobro poznali ter bili prepričani, da ni kriva. Posebno plemiču Simonu Mandechu je bilo to mučno, saj je bil s Štefanom Nürnberger dober prijatelj, ker sta bila oba plemiča in tudi njune soproge Valburga Mandech ter Magdalena Nürnberger sta si bili posebno dobri, Mandechovi otroci Jurij, Viljem, Evfrosina in Ana so tudi zahajali dostikrat v Štralek ter se igrali skupno z veselo Agato.

Prišlo je tudi vseh devet prisednikov, ki so zavzeli sedeže na desni strani ob steni.

Zadaj pri dverih, skoz katere se pride v prostor za mučilnico, je stal krvnik Haller z dvema pomočnikoma. —

Za razumevanje tedanjih časov je vsekako potrebno, da si ogledamo orodje, katera so sodišča uporabljala, ako obdolženec ni hotel prostovoljno priznati zločina, zaradi katerega se je uvedla proti njemu preiskava.

Orodje, ki se je uporabljalo v tedanjih časih, da prisili zločinca do priznanja, je bilo strašno in grozno ter je najjasnejši dokaz, da je znašla človeška domišljija vse, kar je moglo povečati trpinčenje ljudi, ki so bili zasledovani zaradi zločinov, katerim je manjkala vsaka podlaga dejanskega stana, ki bi v resnici ogrožal obstoj človeške družbe, ampak se je narodil v domišljiji ljudstva, ker še ni bilo v svoji razsodnosti

tako daleč, da bi moglo presoditi, da je vse le prazna vera.

Najnavadnejše je bilo, da so položili zločinca na natezalnico, roke so mu privezali za vrv, ravno tako noge, vrvi pa položili črez okrogli les, ki se je sukal. Če osumljenec ni hotel priznati, so ga nategovali tako dolgo, da so pokali udje.

Uporabljali so tudi prevezavanje posameznih udov in telesa in sicer v milejši, hujši in najmučnejši obliki.

S posebno pripravo so jih mučili na palcih in s hojo v takozvanih španskih škornjih.

Čarovnice so posajali tudi na čarovniški stol. Iz nekega popisa iz leta 1697 je bila to osem stopov dolga klop, njene noge so bile na eni strani pet stopov, na drugi pa dva stopa visoke. Na mesto ravnega sedeža so bile položene šest colov debele deske, ki so imele robove navpično postavljene. Dotično osebo, katero so hoteli trpinčiti, so privezali na nogah, obrnjenimi navzgor, na nižjem delu klopi, zgornji del telesa pa so pritrdili z vrvmi, ki so bile privezane na stropu, tako da je viselo truplo prosto in se ni moglo ganiti, s hrbtom pa se je dotikalo ostrih robov čarovniške klopi, kar je povzročalo posebno hude muke. Ker so bile take osebe dalje čas in sicer po noči ter po dnevu privezane na tak stol, so navadno znorele ali pa že tam umrle.

Nekaj strašnega je bilo tudi povzdigovanje obdolženega. Zvezali so mu roke na hrbtu in sicer navskriž. Ob tako zvezane roke so pritrdili vrv, ki so jo potegnili skoz kolobar, pritrjenega na stropu nad obdolžencem. Če zaslišani ni hotel priznati, so potegnili rabeljnovi pomočniki vrv ter dvigali trpinčenega tako dolgo, da so visele roke narobe in zavite nad glavo.

Veliko trpinčenih je umrlo že vsled mučenja, navadno so tudi v silnih mukah priznali vse, kar

so hoteli imeti in pripovedovali še posebej neverjetne stvari. Le malo je bilo takih, ki kljub vsem mukam niso priznali ničesar. —

Toda vrnimo se nazaj v sodno dvorano.

Zdajci je vstopila graščakinja ter zavzela določeni ji prostor. Bila je v črni obleki, iz obraza ji je odsevalo čustvo osvete. Bil je to poseben slučaj, da je bila graščakinja kot imoviteljica sodne oblasti ob enem tudi obtožiteljica.

Nastala je tišina — zdajci se slišijo pred dvorano težki koraki, vrata se odprejo, v sobo stopi Agata, zadaj za njo birič Strotz.

Možje, ki so bili poklicani kot priče, so se zganili, kajti presunilo jih je, kakšna je bila Agata sedaj. Prej cvetoča, rdečega lica in vesele naravi, je bila sedaj bleda, dolgi in črni lasje so ji viseli ob strani dol črez rame, telo je bilo slabotno, da se je komaj držala po koncu.

Sodnik Trenak je gledal nemirno po dvorani, ni mogel zrefi Agati v oči, listal je v knjigi, da bi zakril razburjenost.

Le graščakinja je pogledala Agato s pogledom, ki je hotel reči: Danes te imam pred seboj, da se maščujem, ki si mi odtujila sina, smrt si zaslužila, ne poznam usmiljenja.

Le za trenutek so se srečale Agatine oči z onimi graščakinje, a povesila jih je zopet, ko je brala v njih vso trdosrčnost.

Graščakinja se nasloni v naslonjač ter gleda oblastno po navzočih, ki se ji niso upali gledati v obraz. Sam sodnik se je vedel obrniti tako, da ni bilo treba gledati strogi obtožiteljici v obraz.

Oskrbnik Trenak se dvigne in naznani s povzdignjenim glasom, da se začne razprava zoper Agato plemenito Nürnberger iz Štraleka ter se nato prikloni proti graščakinji kot imoviteljici sodne oblasti ter ob enem današnji obtožiteljici.

Graščakinja se polagoma dvigne, pogleda še

enkrat po dvorani, nato pa vpre svoje oči ostro v Agato ter začne obtožbo.

V kratkih stavkih opisuje, kako je omamila Agata mladega graščaka, da je nedostopen za vsako prošnjo matere, a to le zaradi tega, ker se je zvezala s hudim duhom, ki ji je dal potrebna sredstva, da je dosegla svoj namen. Agata Nürnberger je tedaj čarovnica in zasluži — smrt na grmadi.

Smrtna tišina je nastala po teh z ostrim glasom spregovorjenih besedah.

In zopet povzame besedo graščakinja.

»Ne samo ta zločin je zakrivila ta čarovnica, dodala mu je še hujšega. Ker ni mogla zakriti sadu svoje prepovedane ljubezni, je celo dete, ki ga je porodila, zavratno umorila z namenom, da si pripravi iz njega sredstvo, ki ji pomaga pobegniti; zasluži tedaj tudi zaradi tega smrt z obglavljenjem.«

»Nedolžna sem,« vzklikne v tem trenutku Agata s pretresujočim glasom, v katerem je bila izražena vsa bolest.

»Morilka si, nikdo ti ne verjame, hotela si odstraniti sledove tvojega ravnanja, a slučaj je hotel, da nisi mogla skriti mrtvega deteta.«

»Bog mi je priča, da sem pri tem nepriza-deta.«

»Ne onečaščaj božjega imena,« sikne graščakinja, »če ne priznaš, imamo pripravljeno še drugo orožje, da se doženejo tvoje hudobije.«

Rekši se obrne do sodnika Trenaka ter ga pozove, da postopa po postavi.

Mihael Trenak se dvigne, odpre debelo knjigo, gleda nekaj časa, kakor bi premišljeval, nato dvigne oči ter pogleda Agato s pogledom, kakor bi hotel reči: Dolžnost mi narekuje, da moram postopati zoper tebe.

»Agata plemenita Nürnberger,« dvigne sod-

nik svoj glas, »slišali ste obtožbo, vprašam vas, ali priznate, česar se vas dolži, priznajte odkrito, ker drugače moram uporabiti hujša sredstva!«

Pogledal ji je za trenutek v oči, kakor bi ji hotel reči: Priznaj, da si prihraniš nadaljne muke.

Agata je dvignila oči, prej upognjena, se je sedaj vzravnala po koncu, dvignila je desnico kvišku ter spregovorila z razločnim glasom:

»Moja duša je mirna in nimam ničesar slabega na vesti.«

»Vidite, kako se dela krotko, ta golobica,« se zaničljivo zasmeje graščakinja, »zavlačevati hoče celo postopanje, ne odlašajte vendar, gospod krvni sodnik, da se čimprej dožene resnica.«

»Tedaj vi tajite,« vpraša Trenak Agato s povzdignjenim glasom.

»Kar sem rekla, pri tem ostanem,« reče Agata odločno.

Nastala je trenutna tišina, katero prekine sodnik Trenak, ko ukaže krvniku, da odpre vrata do mučilnice ter odvede Agato, da se uporabi orodje.

Priče se zganejo, zdajci pristopi krvnik z dvema hlapcema ter prime Agato za ramo, da izvrši svoj posel.

V tem trenutku pa se obrne Agata, z močnim sunkom potisne krvnika od sebe ter spregovori z odločnim glasom:

»Ne pripustim, da bi se me dotaknili, vem, da me hočete prisiliti do priznanja; graščakinja Herberstein, tega užitka vam ne privoščim, vi hočete mojo smrt, vem, da ni rešitve za me, zato poslušajte sedaj — priznam vse!«

»Krvnik Haller,« zakliče sedaj Trenak ves razburjen, »odnehajte, Agata Nürnberger hoče sama vse povedati, poslušajte priče, zapisnikar naj zabeleži vse natančno.«

»Agata Nürnberger,« povzdigne glas sodnik Trenak, »ali priznate, da ste se zvezali z zlodejem, da je vam dal čarovniško moč?«

»Da, on je postal moj zaveznik, odrekla sem se Bogu in s svojo lastno krvjo zapisala dušo hudemu duhu, zato mi je izročil tekočino, ki jo sem dala piti Ivanu Frideriku Herberstein, da mu je zamrl čut do matere ter je ljubil samo mene.«

Priče in prisedniki so se zganili, prvi so delali začudene obraze, tu in tam se je slišalo šepetanje in majanje z glavo je kazalo, da to pripovedovanje ni verjetno; prisedniki so se pomenljivo pogledali ter obrnili svoje poglede na graščakinjo, kateri je igral zloben nasmeh okoli usten.

Zagovornik Pernhard se prime ves razburjen za glavo, a nato nagloma dvigne ter reče obrnjen proti Agati:

»Agata Nürnberger, pomislite, kaj govorite, to je vendar nemogoče, vi ste zmedeni.«

»Tako daleč ne seže pravica zagovornika,« zglasi se graščakinja z rezkim glasom, »ne dopustim, da bi se na ta način vplivalo na obdolženko.«

Nastal je med navzočimi mal nemir, a ko se je dvignila graščakinja s svojega sedeža ter srepo pogledala na vse, je postalo vse tiho.

»Nadaljujte s vprašanjem, gospod sodnik,« reče glasno Margareta Herberstein, se vsede in gleda ostro na obdolženko, kateri se vidi kljub navidezni mirnosti, kako težko se bori.

Oskrbnik Trenak vpre svoj pogled na Agato in vpraša:

»Pa kje ste se sestali z zlodejem,« vpraša sodnik.

»Na Preski gori nad Črno jamo sešle smo se vse copernice na vsako mlado soboto zvečer; zlo-

dej je prišel v podobi zalega mladeniča z dolgimi lasmi, na glavi je imel zelen klobuk z velikim rdečim peresom, na nogah je nosil škornje z ostrogami, zavijal se je v črn plašč, ki je bil znotraj krvavordeč.«

»Pa kako ste prišli na to mesto, kjer se vendar križajo pota ter hodijo ljudje tam mimo,« vpraša sodnik resno.

»Vzela sem burkle, s katerimi je dekla postavljala piskre v peč, jih namazala z mazilom, napravljenim iz mesa umrlih nekrščenih otrok in pomešanim z beljakom jajca črne kure, ki ga ni mogla zvaliti. Burkle so dobile perje in dvignila sem se skoz okno ter zletela črez gozdove in bila v trenutku na vrhu hriba.«

»Vidite,« vzklikne graščakinja glasno, da se obrnejo oči vseh nanjo, »to je najlepši dokaz, da je svoje dete zaradi tega umorila, da bi iz tega napravila mazilo, da bi mogla pobegniti. To me še bolj potrjuje v mojem sklepu, da vzdržujem obtožbo zaradi nameravanega detomora.«

Agata jo pogleda prezirljivo, a nič ne reče na to obdolžitev.

»Pa kaj ste počenjali na Preski gori,« izprašuje dalje Trenak, ki je postajal vedno bolj nemiren.

»Zlodej je imel več mladih spremljevalcev, ki so piskali na piščalke ter udarjali na boben, on sam pa je plesal z nami, da nismo čutile tal. Ko smo pa že bile vse utrujene, smo se vsedle po trati ter pile vino, ki smo ga pričarale iz hrastovških kleti; pripeljali so ga črni kozli na žarečem vozu po zraku na hrib.«

»Neverjetno, to ni mogoče, Agati Nürnberger se je omračila pamet,« zakliče Maks Pernhard, »ne mučite nje, njej se je zmešalo, saj ne ve, kaj govori.«

»Ni res,« ugovarja graščakinja, »popolnoma se zaveda tega, kar govori.«

Zopet povzame besedo Trenak ter vpraša Agato:

»Če ste v zvezi z zlodejem, dal je vam tudi znamenje?«

»Tega ne vem,« reče Agata mirno.

Tedaj se dvigne graščakinja ter jezno veli:

»Krvnik, preiščite jo natančno, razgalite ji prsa, gotovo ima takšno znamenje.«

Krvnik Haller pristopi, da bi izvršil povelje, že hoče odpreti Agati obleko na prsih. Ko se ona temu brani, on naenkrat vzklikne:

»Ni treba, tukaj je že znamenje, poglejte no,« ter pokaže črno piko zadaj za levim ušesom na tilniku.

Sodnik, graščakinja in vsi drugi prisotni pristopijo ter se prepričajo o istinitosti krvnikove ugotovitve.

»Nič ji ne pomaga tajenje,« pravi graščakinja zaničljivo, »tukaj je jasen dokaz, da ji je dal zlodej znamenje, ko se je njemu zapisala.«

Agata je hotela še ugovarjati, češ, da ima to že od rojstva, a ko jo je graščakinja strupeno pogledala, je molčala.

Sodnik Trenak se je vrnil na svoj sedež, se pogladil po čelu ter nekaj časa premišljeval.

Graščakinjo je to razkačilo, zato vstane in razburjena reče:

»Naj se pospeši zasliševanje, kaj je z detomorom, ali mogoče to tudi taji, vprašajte vendar, gospod sodnik!«

»Agata Nürnberger,« reče Trenak z zategnjenim glasom, »slišali ste vprašanje, odgovorite!«

»Težkega zločina me dolžite, povedala sem že, da kaj takega nisem zmožna.«

»Agata Nürnberger, govorite jasno, ker graščakinja kot obtožiteljica tako zahteva.«

Zdajci vstane zagovornik Pernhard, dvigne roke proti graščakinji ter pravi:

»Mogočna gospa, vidite tukaj obdolženko, ali morete reči, da je to nežno bitje zmožno storiti takšen zločin?«

»Maks Pernhard, vi ste moj podložnik in trški sodnik, ne osmelite se, mi delati očitke. Vzdržujem svojo obtožbo, ta ženska ni samo čarovnica, ampak tudi detomorilka, smrt si je zaslužila.«

»Agata Nürnberger, slišali ste obtožbo,« reče sodnik Trenak z nemirnim glasom, »odgovorite na to.«

»Agata,« vzklikne Pernhard, »bodite stanovitna, če ste nedolžni, ne priznajte!«

»Maks Pernhard, te pravice nimate,« sikne jezno graščakinja, »kriva je, saj je dokazov dovolj. Je drugo priznala, je storila tudi to; če pa ne prizna, je pripravljena še trlica.«

Agata prebledi, prime se za glavo, bridko zaihti in tresoč se na celem telesu vzdihne:

»Da, morilka sem, ker tako hoče imeti graščakinja, mora biti tako, saj vem, da sem že sojena.«

Nemir nastane v dvorani, sodnik zamahne z roko, ki težko pade na mizo, in prsa se mu dvigajo od notranje razburjenosti, katero komaj prikriva.

»Ste slišali,« reče graščakinja, ter zmagoslavno pogleda po navzočih, »vse je priznala, evo, gospod sodnik, stvar je zrela za sodbo.«

Sodnik Trenak se dvigne, odpre debelo knjigo Carolina ter prečita iz nje določbe, kolikor se nanašajo na zločine, ki so pod obtožbo, da so prisedniki poučeni, kako imajo soditi. Nato odloži knjigo ter veli Agati, da stopi bližje.

Počasnim korakom se približa Agata mizi, za katero je stal Trenak, za trenutek dvigne oči, a jih zopet povesi.

»Agata pl. Nürnberger, vprašam vas še enkrat, ali se priznate krivim vsega tega, česar vas je gospa graščakinja obtožila?«

Agata je kakor nema ter gleda, kakor bi bil njen duh daleč proč. Naenkrat se začne tresti po celem telesu, med glasnim ihtenjem prikloni glavo, kakor bi hotela vse potrditi, nato pa se zgrudi na tla nezavestna.

»Dobro igra svojo vlogo,« reče graščakinja porogljivo, »da bi zmotila sodnika ter priče in prisednike, a nič ne pomaga, priznala je vse, gospod sodnik, zahtevam obsodbo!«

Agata, kateri je priskočil Maks Pernhard na pomoč, se je zopet vzravnala ter stala mirno pred sodnikom.

Zapisnikar je nato prebral na sodnikov ukaz celi zapisnik na glas.

Sodnik Trenak je potegnil počasi roko črez čelo ter gledal v knjigo, le tu in tam mu je ušel pogled na Agato, ki je stala vzravnana in imela oči odprte ven skoz okno na jasno nebo.

Ni slišala, kar je govoril njen zagovornik, ki je jasno dokazal, da je nesmisel verovati v čarovništvo, ter da je vse, kar je govorila Agata, pripisovati njeni zmedenosti, kajti pravila je le to, kar je od drugih slišala. O detomoru pa niti ni treba govoriti, ker je jasno dovolj, da je obdolženko vsled silnih duševnih muk porod prehitel in je dete umrlo, ker je prišla pomoč prepozno.

Grobna tišina je nastala po dvorani, ko je končal Pernhard svoj zagovor.

Agata je stala mirno pred sodnikom, bila je s svojimi mislimi daleč od tukaj, v duhu je gledala Friderika Herbersteina. Bil je tako lep in ljubko se ji je nasmehljal ter spregovoril: Agata,

ostani trdna, hudobija sicer zdaj zmaga, a ločiti naju nikdo ne more. Stoprav se je šele zavedla, ko jo prime birič na sodnikovo povelje, da jo odvede v zato določeno sobo za čas, ko se vrši posvetovanje prisednikov.

Sodnik Trenak se dvigne silno resen ter spregovori proti prisednikom:

»Slišali ste celo razpravo, prečital sem postavne določbe, kako je v teh slučajih soditi, sedaj vas prisednike, ki ste zbrani v postavnem številu, vprašam za vašo sodbo.«

Nastala je v dvorani velika napetost, prisedniki so dalje časa molčali ter so drug drugega pomembno pogledovali. Videti jim je bilo, da je sodba težka.

A graščakinja, ki je videla, da nastop obtoženke in zagovor Pernharda nista ostala brez ugodnega utisa, se hitro dvigne ter ozre na prisednike z ostrim pogledom, kakor bi hotela reči: Gorje vam, tudi glede vas imam oblast, če mi niste poslušni!

»Odločite se tedaj,« prekine molk graščakinja, »dosti dolgo že traja razprava, gospod sodnik, pozovite jih, da takoj izrečejo sodbo.«

Graščakinja se postavi tako, da je obdržala vsakega prisednika v svojih očeh in se ji nihče ni mogel umakniti s svojim pogledom.

Sodnik Trenak pokliče prisednike po imenu ter jih pozove, da naj vsak po svojem najboljšem prepričanju in svoji vesti pove, ali je Agata pl. Nürnberger kriva čarovništva in detomora ali ne.

Prvi prisednik je bil Jakob Sušic iz Vurberga, ki je izrekel z določnim glasom: Kriva.

V kratkem presledku podali so tudi ostali prisedniki svojo sodbo; bila je enaka s prvim izrekom.

Pisar Hans Hänckh je napisal potek in izid glasovanja ter izročil listino sodniku, ki je pristavil pod vsebino obtožbe tudi svoje mnenje.

Med pričami je nastalo nemirno gibanje, prisedniki so gledali na tla, ko je birič zopet privedel Agato v dvorano. Bila je bleda, toda samozavestno je stopila pred sodnika.

Ta trenutek so se srečale njune oči. Trenak je čutil njen pogled in bilo mu je, kakor bi mu prodrl kot oster meč do notranjosti srca. Bojeval je silni duševni boj; v svoji zaslepljenosti se je poslužil tega sredstva, da ji stre njen upor ter si jo pridobi za se kot ženo, sedaj vidi, da je šlo vse predaleč. Prisedniki so jo spoznali kot krivo — notranji čut mu pravi: uničiš jo, če jo obsodiš, in zgubiš za vedno, vendar ne more pomagati. Sodba se glasi zoper njo; priznano je vse in navodila tedanje postave ne dovolijo nobene druge razlage, kakor izrek smrti.

Strese se na celem telesu in srage mu stopijo na čelo. Zdajci vpre vanj graščakinja svoje oči, kakor bi mu hotela pogledati na dno duše in reči: Zakaj se obotavljaš, ti si mi dal povod za obtožbo, sedaj sodi!

Dvignil se je krvni sodnik, z obraza zginila mu je vsaka barva, vedel je, da so sedaj uprte v njega vseh oči in tudi nje — Agate, ki jo ljubi in jo je hotel osrečiti, a jo je sam upropastil.

S palico, katero je držal v levi roki v znamenje sodne oblasti, se je oprl ob mizo, z drugo pa je držal pergament, na katerem je bila po pisarju pisana obsodba. Nastala je v dvorani grobna tišina, saj zdaj se odloči usoda Agate iz Štraleka.

Z raskavim glasom, kateremu se je poznala notranja razburjenost, izreče sodnik Trenak:

»Deželska sodnija gospoščine Hrastovec, ki se je zbrala, da sodi o zločinih, za katere je določena smrt, naznani sledečo sodbo:

Ker je Agata plemenita Nürnberger, zakonska hči plemiča Štefana Nürnberger iz Štraleka in njegove žene Magdalene, po zaslišanju, ne da bi se je k temu prisililo s trpinčenjem, sama priznala, da se je odpovedala Bogu ter se zapisala hudemu duhu, s katerim se je shajala v nočnem času na Preski gori in kateri jo je tudi zaznamoval s posebnim znamenjem zato, da ji je dal čarovno sredstvo, s katerim je omamila graščaka Ivana Friderika Herbersteina, da je zadobila nad njim vso oblast, in da je v ječi umorila svoje dete z namenom, da si pridobi sredstvo za beg — spoznamo ter izrečemo kot končnoveljavno, da se ima obsojena sežgati pri živem telesu na grmadi. Z ozirom na njeno mladost ter priznanje pa se sodba milostnim potom spremeni, da se ima obsojeni odsekati najprej glava in tako končati njeno življenje, mrtvo telo pa se ima sežgati na grmadi v Črnem lesu ter njen prah razpršiti na vse štiri strani sveta.

Tako je sojeno v gradu Hrastovec na dan sv. Lucije v letu Gospodovem 1599.«

Sodnik Trenak se je vsedel, videti mu je bilo, da so se mu nemirno gibali prsti, s katerimi je zaprl debelo knjigo.

Mirno je poslušala Agata svojo sodbo, niti ni trenila z očmi, ko ji je sodnik naznanil smrt. Bila je na to pripravljena. Pomilovalno so pogledale priče za Agato, ko jo je odvedel birič, Trenak pa se je obrnil proti oknu, da bi ne videl one, katere smrt je on povzročil. Lahno se je priklonil graščakinji, ko je odhajala z zadovoljstvom iz dvorane. Njegove misli so šle za Agato, kateri so šteti dnevi.

Polagoma se je izpraznila dvorana, odhajali so vsi vsak s svojimi posebnimi čustvi. Zadnji je odšel krvnik s svojimi pomočniki.

Tiho je bilo v dvorani, le zunaj je pihal veter in smreke ob oknu so tajnostno šumele, kakor bi žalovale, da mora tako mlado življenje vsled zaslepljenosti ljudi najti tako rano smrt. —

Napočil je tretji dan, ki je bil določen za izvršitev smrtne kazni. Iz Šent Ruperta je došel vikar Štefan Putan, da pripravi Agato na smrt. Težko mu je bilo opraviti naloženo dolžnost, saj je dobro poznal gospodično iz Štraleka in vedel, da je nedolžna. Bilo mu je tem težje, ko na Agatino vprašanje, zakaj ni očeta, ni mogel povedati cele resnice. Plemič Nürnberger se od tega časa, ko je zvedel to grozno novico, ni več zavedel in je bila pričakovati vsak čas njegova smrt. Zato je mogel vikar Agato le tolažiti, kakor je vedel in znal.

Napočil je usodepolni dan. Pred glavnimi vrati grada Hrastovec se je zbrala že zgodaj velika množica ljudi iz bližnje in daljne okolice, saj novica, da je obsojena blaga Agata na smrt, se je raznesla bliskoma po vsej okolici.

Zdajci odpre grajski vratar Pankracij težka vrata, skoz katera stopi Agata oblečena v belo haljo. Njeni dolgi lasje so se vsipali po hrbtu, ko je korakala počasi na prosto. Imela je na pol zaprte oči ter gledala na mali križec, katerega ji je dal vikar Putan kot tolažilo na njenem zadnjem potu.

Slišali so se na pol glasni vzdihi in vzkliki ter pritajen jok med množico. S strahom so gledali na Agato, katero je spremljal krvnik z obema pomočnikoma.

V tem trenutku stopi iz grajskih vrat graščakinja; imela je isto obleko, kakor na dan obravnave. Gledala je samozavestno okoli sebe,

mrzel je bil njen pogled, ni kazal nobenega usmiljenja, pač pa neko pritajeno veselje, da se izpolni njena želja po osveti.

Neposredno za graščakinjo je prišel Trenak s pisarjem, ki je držal v rokah pergament s sodbo. Z njim vred so stopali prisedniki, kakor so bili navzoči na dan razprave. Niso se upali pogledati na Agato in tudi ne po množici, imeli so uprte oči v tla.

Zadaj za temi so prišle priče, sedem po številu, iste kakor prvi dan.

Graščakinja, sodnik, pisar ter prisedniki so se vsedli k mizi.

Krvni sodnik Trenak se dvigne ter prečita z zamolklim glasom, kar je Agata priznala.

Zbrana množica je molče poslušala, slišal se je tu in tam pritajen vzdih, kakor bi hotel reči dotični: To ni mogoče!

Trenak se je vsedel, bil je bled v obrazu in gledal je topo pred se.

Zdajci vstane pisar ter glasno prečita sodbo.

Krvni sodnik vzame palčico, ki je ležala pred njim na mizi, jo prelomi ter vrže oba kosa Agati pred noge.

V tem trenutku je priskočilo več oseb iz zbrane množice, ki so se začele pipati za kose, kajti les od take palčice ima čudodelno moč: z njim se preganja protin s tem, da se drgne z njim po bolnem delu telesa. Tudi se da ozdraviti živina, če jo muči mrčes. Nastalo je veliko prerivanje sem in tja, tako da je moral vmes birič. Nastal je zopet mir.

Oči vseh so uprte na Agato, bilo ji je videti, da silno trpi. Že je sklonila glavo, a zdajci se vzravna, bleda lica zadobijo živahnost, oči se ji zasvetijo, se vprejo na graščakinjo ter sodnika.

»Graščakinja, priča mi je Križani, katerega podobo držim v roki, da sem nedolžna, a umreti

moram — ker vi to velite — največji zločin storite vi, a jaz nisem vaš sodnik, sodil vas bo Bog, ki je za vse pravičen. — Vam, gospod sodnik, odpustim, ker ste morali tako ravnati, a spomin na današnji dan bo za vas najhujša obsodba.«

Glasen jok je nastal med množico, že se je čulo mrmranje, slišali so se tudi pritajeni vzkliki: Rešimo jo!

V tem trenutku vzklikne graščakinja vsa bleda od jeze:

»Nesramnica, še zdaj se upa me žaliti, krvnik, stori svojo dolžnost, na morišče z njo!«

Nastal je šunder, prerivanje, že so se bližali hrabrejši, da bi iztrgali Agato iz krvnikovih rok, a na graščakinjino povelje so priskočili grajski hlapci ter obkolili Agato ter krvnika, ki je med tem zasedel s svojima pomočnikoma voz, na katerem je bila tudi Agata z zvezanimi rokami.

Sodnik Trenak se je vrnil s pisarjem v grad, graščakinja se je takoj podala v svoje prostore ter gledala skoz okno na sprevod, ki se je pomikal po cesti proti Črnemu lesu, kjer je bilo morišče.

Črni les je obširen gozd, ki se razteza tik pred trgom Sv. Lenarta po robu od Lormanja dalje do Navarde, kjer se začnejo zopet ob solnčni strani vinske gorice.

Gozd je zaraščen večinoma z iglatim drevjem, zato tudi ime. Ta gozd preseka cesta, ki vodi iz Maribora mimo hrastovške graščine proti Sv. Lenartu. Ko dospeš na vrh roba, se ti odpre popogled na trg, ki sanja zadaj za gozdom na enako visokem hribu.

Po tedanjih določbah se na smrt obsojene ženske niso smele obešati, usmrtitev se je izvršila z obglavljenjem, le čarovnice so sežigali na grmadi ali žive ali pa po oglavljenju.

Morišče za ženske je bilo v Črnem lesu na vrhu roba, kjer se nagne pot proti Šent Lenartu. Vislice pa so stale v Šent Lenartu blizu potoka Velka, kjer so obešali na smrt obsojene moškega spola.

V Črnem lesu je bil tik ob potu prostor, kjer ni bilo dreves. Sredi tega kraja je bil hlod, zabit v zemljo, pripravljen za obglavljenje obsojencev.

Žalostni sprevod je dospel na kraj, določen za izvršitev sodbe. Mnogoštevilna množica radovednih ljudi je bila že zbrana na tem mestu.

Krvnik in oba pomočnika so skočili raz voz, surovo sta dvignila hlapca Agato ter jo odvedla na morišče. Krvnik si je zavihal rokave ter se pripravil, da izvrši sodbo. Pomočnika sta privedla Agato do hloda, pokritega s črnim prtom, ter ji velela, da poklekne ter položi glavo na določeno mesto.

Množica je napeto zrla na celi prizor, slišal se je od tu in tam pritajen glas, da je sodba krivična.

Že sta hotela rabeljska pomočnika prijeti Agato, da bi jo prisilila poklekniti, ko se ta naenkrat vzravna in si kakor na čudežen način oprosti zvezane roke. Pomočnika priskočita, da bi jo zopet zvezala, a ona jih pogleda z velikimi svetlimi očmi, da nehote odstopita. Agata dvigne roke proti s črnimi oblaki zastrtemu nebu ter zakliče z razločnim glasom:

»Ti pravični Sodnik nad nami, ti veš, da jaz trpim po nedolžnem in moram v smrt. Reši me, da ne konča moje telo na tako sramoten način na grmadi kot telo čarovnice, naj najde mir na tem mestu.«

In glej, črni oblaki so se za trenutek razgrnili in skoz odprtino je poslalo solnce svoje svetle žarke skoz vejevje temnih smrek ter jih razlilo nad belo postavo Agate, ki se je sklonila

na tla. Še enkrat dvigne glavo in z milim izrazom na ustnicah zašepeče: »Hvala ti dobrotljivi Oče, z Bogom moj Friderik, jaz grem v večni mir.«

Agata poklekne, nagne glavo na hlod, — krvnik zavihti ostro nabrušeno sekiro in zamahne — Agata je prestala svoje trpljenje.

Množica, ki je dosedaj gledala napeto, se je zganila, slišalo se je glasno ihtenje.

Nebo se je zopet zastrlo s črnimi oblaki, da bi solnce ne videlo te grozote in krivice, ki se je ravnokar zgodila nad ono, kateri je poslalo svoje zadnje ogrevajoče žarke življenja v slovo.

Zdajci se vidi, da se nekdo preriva med množico, ki hoče priti do Agate.

»Pustite me naprej,« zglasi se mož v črni obleki, ljudje se umaknejo, — pred mrtvo Agato je stal župnik Morenus.

Prišel je iz Šent Lenarta, ko so že privedli Agato na morišče, hotel ji je še spregovoriti zadnje tolažilne besede, a prišel je prepozno.

Že so hoteli rabeljski pomočniki zagrabiti mrtvo truplo, da bi ga sežgali na že pripravljeni grmadi, ko zakliče župnik Morenus z močnim glasom:

»Stojte, krvniki, nimate pravice do trupla.«

Krvnik Heller se razkorači, prezirljivo pogleda župnika in reče:

»Določen sem za izvršitev sodbe, tu mi nima nobeden ugovarjati in braniti.«

»Tvoj posel je odveč,« reče župnik ter se vzravna pred krvnikom, »zadosti je preganjanja, telo pripada zemlji. Sodba je bila krivična, gorje tistemu, ki jo je povzročil. Graščakinja je zakrivila njeno smrt, na njo pada zločin nazaj.«

»Tako je,« slišijo se vzkliki iz množice, »po krivem so obdolžili Agato in po nedolžnem uničili.«

»Izsiljena je bila ta sodba,« razburi se Filip Zirngast, »ali pa so bili podkupljeni vsi prisedniki. Za Jurija Kernbeis gotovo vem, ker drugače bi ne dobil pravice biti v trgu kovač.«

»Bo že tako,« pritrdita Jurij Pinterič ter Matija Eberl iz Šent Lenarta, »saj so imeli samo svoje uslužbence za prisednike.«

»Meni se tudi tako zdi,« poseže vmes Nikolaj Kromzoes, ki je bil tedaj nekak zdravnik v trgu, »kaj takega obdolžiti nedolžno bitje, to je največji zločin, kazen naj zadene graščakinjo.«

»Tako je,« razhudi se Jakob Rogoz, kovač iz Šent Lenarta, mož orjaške postave z dolgo rujavo brado in temnega pogleda, »mene so tudi po nedolžnem vtaknili v Mariboru v luknjo, ker sem zabavljal čez gospodo, pa še pride dan obračuna.«

Vznemirjenje je postajalo vedno hujše, slišali so se glasni klici: »Graščakinjo na grmado, ona je čarovnica in morilka.«

Zopet sta hotela prijeti pomočnika Agato, tudi trije grajski hlapci so hoteli poseči vmes, a v tem nastane krik:

»Ne pustimo nje, nedolžna je!«

Kovač Rogoz se je preril v ospredje, prijel enega pomočnika ter ga vrgel doli po robu, da se je postavil na glavo, drugega je potisnil v grmovje, krvniku pa je urno izmaknil sekiro ter jo dvignil proti grajskim hlapcem, ki so ga hoteli obkoliti. Niso prišli do tega, že so pogumni možje pograbili hlapce, jih vrgli na tla, jim odvzeli orožje, ter jih zapodili v beg.

Drugi so se spravili nad grmado in razmetali naložena polena daleč okoli po lesu, da od celega kupa ni bilo v kratkem nobenega sledu.

Krvnik videč, da je napram razburjeni množici brez vsake moči, je velel svojima pomočnikoma, da opustita vsak nadaljni odpor in odideta, kar so storili tudi grajski hlapci.

Župnik Morenus se je vzravnal med množico, ki se je že pomirila ter reče z močnim glasom: »Naša dolžnost je, da izročimo Agatino truplo materi zemlji, pripravite vse potrebno, da nas graščakinja ne prehiti.«

Urno so izkopali globoko jamo ter jo okrasili s smrekovimi vejami. Župnik Morenus je opravil pogrebni obred; kmalu je zakrila hladna zemlja Agato iz Štraleka.

Utihnil je veliki zvon iz Šent Lenarta. Tudi iz Šent Ruperta so se oglasili zvonovi — zvonili so plemiču Štefanu Nürnberger, ki je zatisnil isti dan oči, ne da bi se zavedel.

Množica v Črnem lesu je deloma še ostala, ker so hoteli varovati grob.

Nebo se je še bolj stemnilo, kmalu so začele padati snežinke vedno gostejše in gostejše. V kratkem je zakrila bela odeja sveži grob, narava je položila bel plašč na gomilo one, ki je morala žrtvovati svoje življenje po nedolžnem.

VIII.

KRIVICA KAZNOVANA.

Rekli so, da sem brezverec,
Komaj, komaj sem ušel.

Aškerc.

Šel bi čez planjave,
Šel bi čez višine
I srcá težave!
Da me žalost mine.

Jenko.

Graščakinja je kmalu zvedela, da se je izvršil le del sodbe; sporočil ji je to grajski pisar. Bila je vsa prevzeta razburjenja, posebno, ker je preprečil sežiganje župnik Morenus. Takoj je dala poklicati oskrbnika in sodnika Trenaka.

Po izrečeni sodbi pred gradom se je podal Trenak v svoje prostore. Ni mogel gledati groznega sprevoda. Pred očmi mu je vedno stala ona v tisti beli obleki in s tistim pogledom, ki mu je molče očital, da je sokriv njene smrti. Hodil je nemirno gor in dol.

Mrak se je že vlegel na zemljo, ko pride naenkrat grajski pisar, ki sporoči Trenaku povelje graščakinje. V naglici mu je sporočil še tudi pisar, kaj se je zgodilo v Črnem lesu.

Trenaku se je hipno razjasnilo lice, kakor da bi čutil zadoščenje, da se ni izvršil sramotni del sodbe. Urno se je odzval pozivu.

Graščakinja je proti svoji navadi stopala po sobi gor in dol, znamenje, da je zelo razburjena.

»Ali je vam znano, kaj so napravili ti predrzni ljudje,« vpraša graščakinja Trenaka, kakor hitro je vstopil.

»Da, pisar mi je povedal,« odvrne Trenak.

»In župnik Morenus je to povzročil,« nadaljuje graščakinja, »tisti, ki je mojemu sinu pomagal, da je poročil to čarovnico.«

»Poročalo se mi je o tem.«

»Kaj govorite, — poročalo — dejanja hočem sedaj od vas, zadoščenje — moj ugled trpi, če se sodba ne izvrši.«

Jezno je spregovorila graščakinja te besede, hitro in hlastno.

Trenak stoji mirno na svojem mestu, ne da bi kaj odgovoril.

To še bolj razburi graščakinjo.

»Vi molčite, vi, ki ste kot bistroumen sodnik vedeli dati vedno pravi nasvet, ali je tudi vas omamila ona čarodejka?«

Trenak se zgane, povzdigne glavo, ki se mu je nekoliko sklonila na prsi, kakor bi je od težkih misli več ne mogel držati pokoncu.

»Premilostljiva gospa,« začne počasno Trenak, »sodbo je smatrati izvršeno.«

»Kaj vi to pravite, vi, ki ste sami izrekli, da mora biti sežgana kot čarovnica.«

»Izrekel sem sodbo, ker so potrdili prisedniki krivdo in stroga določila ne pripustijo drugega izreka. Vzel sem to sodbo na svojo vest, omislil sem jo že prvotno, milost pa priporočam tudi vam, premilostljiva gospa graščakinja.«

»Sodba se mora izpolniti,« reče trdo graščakinja ter udari z nogami ob tla, da je odmevalo po visoki dvorani.

»Tako daleč bi tega ne tiral,« ugovarja Trenak in povzdigne svoj glas, »ljudstvo jo smatra za nedolžno in nevarno je še dalje dražiti njegovih čustev, odločno odsvetujem delati silo.«

»Vi mi tedaj hočete kljubovati,« zakriči divje graščakinja, »naj ostanem osramočena, jaz graščakinja Herberstein.«

»Pravici je zadoščeno, izrečena je bila smrt nad ono, ki je bila po vašem mnenju ovira sreče mladega gospoda graščaka; ne razburjajmo ljudi dalje, struna preveč napeta poči. Agata je po katoliškem obredu pokopana, ranili bi čustva ljudstva, ako bi se moralo še izvršiti sežiganje.«

»Kaj brigajo mene ljudje in njih čustvovanje, moja volja se mora izpolniti.«

»Ne pripustim, ker jaz sem sodnik, določen od višje oblasti, sodbo sem izrekel jaz in imam pravico, jo še sedaj omiliti. S tem le pomirimo ljudstvo.«

»Tako govorite,« sikne graščakinja, »potem tudi ni več prostora za vas pri tej deželski sodniji.«

»Je popolnoma prav,« odvrne Trenak mirno, »mojega obstanka tukaj itak ni več.«

Graščakinja pogleda nevoljno oskrbnika, se obrne in odide v bližnjo sobo. Trenak se hladno prikloni in odide. Med njim in graščakinjo je bila vez pretrgana.

Še tisti večer je moral grajski pisar pisati škofu Brennerju daljše pismo, ki ga je narekovala graščakinja, ter v njem navedla vse, kaj je storil župnik Morenus. —

Le-ta se je vrnil zadovoljen domov, kajti srčno čustvo mu je reklo, da je Agata nedolžna

in bilo mu je v zadoščenje, da je rešil njeno truplo sramotnega sežiganja.

A ravno to je dalo povod, da se je tudi glede njega izpolnila usoda.

Caharija Nürnberger je izvedel, da je bil župnik Morenus tisti, ki je poročil na tihem njegovo nečakinjo z mladim graščakom. Vsled tega je prišlo vse zlo nad Agato.

»In kdo je vsega tega kriv,« se je razburila Caharijeva žena, »kakor naš župnik, saj sem ti že vedno govorila, luteranec je bil že od nekdaj. Poroka je bila itak po protestantovskem obredu in je bila neveljavna, zato je morala Agata v smrt.«

Caharija je moral pritrditi, saj mu je bilo žal za Agato in brata Štefana, ki je tudi postal žrtev teh dogodkov. Da je župnik Morenus pokopal Agato na svojo pest po krščanski navadi, ga je sicer potolažilo, a kaj je to proti temu, kar je prej povzročil?

Toda ni imel pravega pomočnika, da bi mogel župniku do živega. Trški sodnik Pernhart je bil njegov prijatelj, tudi zdravnik je bil na njegovi strani, le nekateri kočarji so se zgražali nad tem, da je župnik dal pokopati čarovnico kot kakega drugega kristjana in hodil celo k skakačem poslušat in gledat, kaj počenjajo.

Dobil je nepričakovano pomočnika. Moral je kot cerkveni ključar v grad Hrastovec, da izposluje nekaj denarja za olepšavo cerkve.

»Da, tako,« pravi graščakinja nekoliko nevoljna, »za cerkev bi naj naša graščina prispevala, a župnik nam v vsakem oziru nasprotuje.«

»Je tudi moje mnenje in dosti nesreče je prišlo vsled njega —«

Hotel je še govoriti dalje, a je v pravem času utihnil, ker bi se dotaknil nečesa, kar bi moglo graščakinjo razburiti.

»Dovolj vzrokov imam,« se razvname graščakinja, »tega mora biti konec.«

»Meni bi tudi bilo prav, zdi se mi le, da se župnik preveč nagiba k luteranstvu. Sedaj je že celo uvedel, da kar površno spoveduje ljudi ter jim daje skupaj odvezo, zato pa letijo iz vseh župnij k njemu, seveda najbolj tisti grešniki, ki se ne upajo pred domačega župnika.«

»To je vendar čisto po luteransko,« vzklikne graščakinja, »o tem še nisem slišala, župnik se mora odstraniti.«

»Pa vam ne gre, to je izključeno, ker je le predobra župnija, dohodki so lepi in biti v trgu župnik, tudi nekaj velja!«

»Zato ne gre,« se razjezi graščakinja, »naša gospoščina je zaščitnica te cerkve in mi imamo o tem odločevati.«

»Da, gotovo, moč vam je dana, mi ne moremo napraviti ničesar, kajti župnik ima vendar le večino tržanov zase.«

»Bodite pripravljeni,« nadaljuje graščakinja, »v treh dneh pošljem svoje ljudi, da izprašajo župniku temeljito vest, ali je pravi katoliški duhovnik ali luteranski predikant.«

»Srčno sem vam hvaležen,« jeclja Nürnberger, ki je bil ves vesel, ko je slišal, da se stvar reši na ta način, kajti naveličal se je doma večnega besedičenja svoje žene, ki mu je vsak dan trobila na ušesa, da tega župnika ne mara.

Graščakinja je dala takoj povelje oskrbnikom svojih posestev, da naj pridejo drugi dan popoldne v grad. Tudi Ivana Voller je dala poklicati v Hrastovec.

Le-ta se je priselil pred dvema letoma iz mariborskega okraja v Šent Lenart, kjer si je kupil malo hišico. Bil je nekaj časa pri mariborski graščini kot pisar in si je pridobil precejšnjega znanja v pravnih stvareh. Bil je visoke

postave, z dolgo črno brado. Ker je videl v mestu to in ono, kar se je preuredilo, začel je tudi tukaj nagovarjati tržane, da se otresejo starih navad. S svojim nastopom si je kmalu pridobil dosti pristašev in marsikateri, ki bi se sicer ne udal, se je uklonil, da je imel mir. Vollerjevo stremljenje je šlo za tem, da zasede mesto trškega sodnika, ki bi mu pripomoglo do splošne moči v trgu. Da je postal tudi nasprotnik Maksa Pernharda, ki se je kot stari domačin držal starih navad, je bila naravna posledica. Vsled tega pa je prišel navskriž tudi z župnikom, ki Vollerju ni bil posebno naklonjen, ker se je hotel ta vmešavati tudi v cerkvene zadeve.

In tak mož ji je prišel sedaj ravno prav.

Točno so se zbrali vsi v veliki dvorani. V kratkih besedah je razložila graščakinja, kako nasprotuje župnik Morenus gospoščini, kar ta kot zaščitnica šentlenartske cerkve ne more trpeti.

Bilo ji je lahko vzbuditi nevoljo v srcu poklicanih zoper župnika Morenusa; večina se ga je bala, ker bo gotovo v milosti mladega graščaka, če se vrne; drugi so zopet iskali svoje koristi, če so poslušni graščakinji.

»Župnika moramo odstraniti,« osmeli se Voller kot prvi spregovoriti, »tudi tržani ga ne marajo.«

Pritrdili so mu vsi. Graščakinja je bila vidno razveseljena, posebno ko ji je oskrbnik Trupaher sporočil, da prevzame vodstvo podložnikov hrastovške graščine, s katerimi se poda v Šent Lenart, da prežene župnika.

In tako bi se moralo tudi zgoditi. Pripravljeno je bilo vse, da gredo hrastovški hlapci in drugi podložniki okoli dvajset po številu neki četrtek popoldne proti večeru pred župnišče.

Pa je že tako: že Eva v raju je bila radovedna

in to lastnost je podedoval po njej ves ženski spol.

Tudi Katarina Nürnberger je zvedela vse od svojega moža, kaj namerava graščakinja ukreniti proti župniku. Težko je bilo jezični Katarini držati jezik za zobmi in tako se je zgodilo, da je dan pred določenim napadom na župnika razodela to tajnost svoji sosedinji Uršuli Zirngastovi s posebnim zatrdilom, da o tem nobenemu nič ne pove. Seveda je ta zatrjevala pod prisego in s sklicevanjem na vseh pet Kristusovih ran, da ne omeni nikomur ničesar. A opoldne vedele so to že vse njene sosedinje in tudi do Elizabete Pernhardove se je prerinila ta novica.

Trški sodnik je opazoval v zadnjem času, da se nekaj namerava zoper župnika, ki je res v cerkvi spovedoval ljudi na način, ki je vzbudil mnenje, da se ravna po protestantovski veri. Pernhard je župnika tudi posvaril, a ta se ni zmenil za to, češ, njegova vest mu nima ničesar očitati, ker bilo mu je načelo, da ni gledati toliko na zunanjo obliko, ampak na to, da tisti, ki se spove, tudi res dela pokoro. Da so tako ravnanje priprosti ljudje drugače razlagali, je razumevno, in posebno Katarini Nürnberger to ni bilo všeč.

Pernhard je slutil, da se bi mogla župniku storiti sila, vsled česar se je takoj podal neopaženo v župnišče ter Morenusa obvestil o graščakinjinem naklepu.

Župnik spočetka ni hotel verjeti, a Prenhard ga je prepričal, da se ne šali. —

V tedanjem času še ni bila v Šent Jurju samostojna župnija, dušno pastirstvo se je oskrbovalo iz župnije Šent Lenart, kar so opravljali vikarji, ki so bili v trgu. V Šent Jurju je bilo tudi poslopje za stanovanje vikarja, kedar je bival tam. To priliko je hotel sedaj porabiti župnik Morenus. Pernhard se je razveselil župnikovega

sklepa, krepko mu je stisnil roko in zopet previdno odšel. —

Oskrbnik graščinskih vinogradov v Zavrhu Ivan Trupaher je prevzel vodstvo nahujskanih ljudi. V smislu dogovora naj bi čakala Ivan Voller ter Caharija Nürnberger pri potoku Bobovnica. To sta tudi storila, vzela sta seboj še Kašperja Merc, ki je bil pek v Šent Lenartu in je bil drugače pristaš luterancev.

Imel je jezo na župnika, ker ni trpel, da bi on imel pri sebi nečimurno žensko, ki je v resnici morala oditi v drug kraj, kar je dosegel župnik s pomočjo trškega sodnika.

Točno, kakor je bilo dogovorjeno, so prišli iz grada za napad določeni ljudje. Da bi tem lažje uresničili grožnje, imeli so seboj sekire, vile, cepce, Trupaher je nosil puško.

Pri bobovniškem mostu so se jim pridružili že prej imenovani Šentlenarčani.

»Zdaj ti pokažem, ti črna kavka,« zakriči Merc, vihti močno gorjačo, »boš ti preganjal mojo Nežo, le čakaj, ti že pokažem s to palico, kako širok je tvoj hrbet, da se boš spominjal še dolgo časa.«

Voller ga je moral miriti, ker je bil preveč glasen, da se nameravan napad ne izjalovi.

Bilo je že mračno, ko so dospeli prav tiho in neopaženo v neposredno bližino. Trupaher je postavil nekaj mož spodaj pri hlevu in na dvorišču, odkoder se pride po stopnjicah v notranje prostore župnišča, z drugimi pa je šel skoz odprtino zida, ki se nahaja nasproti glavnemu vhodu cerkve ter dalje, dokler se niso pritihotapili do vhoda v poslopje.

Zdajci obstojijo, Trupaher stopi naprej ter hoče odpreti vrata, a glej — zaklenjena so. Poskuša še enkrat, dvakrat, vrata se ne odprejo. Hitro veli Vollerju, da pogleda spodaj, če niso tam

dveri odklenjene. Voller se kmalu vrne ter sporoči, da tudi tam ne morejo v župnišče. Ravnotako so vsa okna zaprta.

»Župnik mora biti v župnišču,« zadere se Kašpar Merc, »pobijmo mu vrata, kaj bomo čakali, da nam odpre.«

Rekši izmakne Mihaelu Pavalec, ki je prišel iz Partinja, sekiro in udari po vratih, ki niso bile posebno trdne, da je bila kmalu napravljena odprtina. Dvignili so dveri iz tečajev, vdrli v vežo, preiskali vse sobe, vsaki prostor — župnišče je bilo prazno, župnik Morenus je pravočasno zbežal.

Divja jeza je zgrabila napadalce, posebno Kašperja Merca. Razsajal je po župnišču ter strl, kar mu je prišlo pod roke, nazadnje jo je udaril v klet, kjer je bil še sod vina. Tam so se zbrali ter si hladili jezo pri dobri kapljici iz Strme gore, dokler niso bili vsi vinjeni. Kar je ostalo vina v sodu, so ga razlili po tleh, župnišče pa pustili odprto ter odšli proti Hrastovcu.

Seve se je kmalu razneslo po trgu, da je župnik pobegnil in so hrastovški hlapci ropali. Drugo jutro so našli v cestnem jarku peka Merca, še vinjenega; trški sodnik Pernhard ga je dal odvesti v rotovške zapore, kjer je premišljeval tri dni o dobroti župnikovega vina in si docela ohladil razgreto glavo. —

Pa tudi usoda Kolomana Šef in njegovih pristašev se je morala izpolniti. Odkar je bila kapelica v Radehovi postavljena in se je zvedelo tudi dalje okrog za čudeže, naraščala je vedno bolj sekta skakačev tako v Šent Lenartu, kjer je bil glavni sedež, kakor tudi pri Sv. Benediktu in v Ruperčah.

Dogodili so se zopet daljni čudeži, kakor so vedeli povedati Šef in njegovi najbolj vneti pristaši.

Iz Šent Ilja je prišel Gregor Kovač, ki je bil popolnoma slep. Zaobljubil se je k božjemu grobu in glej, naenkrat je spregledal.

Urban Rotman, podložnik mariborske gospoščine, je tudi prišel nekaterikrat ob mladih sobotah gledat, kaj počenjajo skakači, ni pa hotel vsega verjeti, kar je pravil Koloman Šef, ampak je celo zabavljal; toda glej, naenkrat mu opeša vid. Vsi skakači so rekli, da je to očividna kazen božja; Rotman se izpočetka nič ni zmenil, a ker le ni bilo boljše, je začel premišljevati. Šel je k Šefu, ki mu je svetoval, naj dela pokoro ter se zaobljubi k božjemu grobu, in res, ko je prišel po osmih dneh, da bi daroval celega junca, je mahoma zopet videl.

Tako je bila skakaška sekta že zelo razširjena in nabralo se je mnogo darov, da bi se mogla zidati večja cerkev.

A prišlo je drugače.

V tistem času so nastopile reformacijske ali verske komisije. Bila je to vladna naprava, ki je imela dosledno izvesti načelo, da ima tisti, ki je v deželi vladar, uravnati tudi verske zadeve. Te komisije so bile sestavljene iz nekaterih zastopnikov cerkve, ki so imeli poučevati ljudstvo o prepornih točkah med katoliško in protestantovsko vero, in pooblaščencev nadvojvoda, ki so v njegovem imenu okrenili vse potrebno glede na sestavljanje občinskih zborov s katoličani, zapriseganje meščanov, izgon neposlušnih podložnikov. Reformacijske komisije so prehodile vse tri notranje avstrijske dežele, izganjale predikante, nastavljale mesto njih katoliške duhovnike, voditelje luteranov zaprle ali izgnale, protestantovske tempelje podrle ali razstrelile, krivoverske knjige zaplenile ali sežgale.

Po Štajerskem in Koroškem je hodil Martin Brenner, ki so ga imenovali — bič luteranov.

Pismo admontskega opata Ivana kakor tudi graščakinje Herberstein imenovanemu škofu ni ostalo brez posledice.

Kakor hitro je končal Martin Brenner svoje delo po Zgornjem Štajerskem, se je podal na Spodnje Štajersko. Spremljali so ga trije vladni svetniki in tajnik Volbenk Kaltenhauser. Obrnil se je najprej proti Radgoni, glavni luteranski trdnjavi, kjer je bil od 17. decembra 1599 do 5. januarja 1600.

Bil je neprijazen zimski dan, ko so odrinili okoli opoldne peš iz Radgone, kakor poroča prošt Jakob Rosolene iz Ptuja. Medpotoma je začelo hudo snežiti, tako da so komaj došli že pozno zvečer v Šent Lenart. Vsi utrujeni so se podali takoj k počitku.

Novica, da je dospel škof Brenner v trg, se je seve takoj raznesla od hiše do hiše. Nekateri so se je razveselili, drugi so bili zopet preplašeni.

Katarina Nürnberger je bila tisti večer vsa izven sebe.

»Sedaj imaš priliko,« pravi svojemu možu, »da poveš vse škofu, da zabrani našemu luteranskemu župniku vrnitev v naš trg; prav je, da jo je popihal tja v Šent Jurij, še od tam ga naj preženejo, in tudi tistim skakačem naj škof pokaže svojo moč, da ne bodo uganjali več svojih neumnosti in imeli ljudi za norce.«

Na vse zgodaj je vstal Nürnberger, da se javi komisiji.

Škof Martin Brenner, mož velike odločnosti in resnosti, je ljubeznivo sprejel Caharija Nürnbergerja, ki je podal poročilo o župniku Morenusu ter o skakaškem gibanju.

Škof Brenner je dal poklicati vse tržane v cerkev; tudi trški sodnik Pernhard s svojo ženo, pisar Mihael Gale, zdravnik Nikolaj Gromsoes

ter tržana Jurij Kornbeis in pek Kašper Merc so prišli.

Verno so poslušali tržani jedrnate škofove besede, ki je znal tako prepričevalno govoriti, da so bili omahljivci takoj zopet spreobrnjeni.

Škof Brenner je velel na to zbrani množici priseči, da se vzdrži nekatoliške božje službe ter se ogiba predikantov in skaže deželnemu knezu dolžno pokorščino. Posebno jim je razložil, kako nespametno je gibanje skakačev ter dokazoval, da je vse le sleparija, naperjena na to, da bi izvabili ljudem darove.

Po končanem opravilu v cerkvi, ki se je končalo s slavnostno mašo in splošnim obhajilom, je bil poklican h škofu Maks Pernhard, katerega je ta odstavil od mesta trškega sodnika. Gale, Gromsoes, Kernbeis in Merc so dobili ukaz, da morajo zapustiti trg, ako se ne spreobrnejo, Maksu Pernhard in njegovi ženi je bil določen rok enega leta, ker sta imela več posestev v tem okraju.

Na mesto dosedanjega trškega sodnika je bil postavljen Ivan Voller, kateremu se je s tem izpolnila njegova najiskrenejša želja.

Bil je tedaj trški sodnik, dobil je veliko moč v roke, katero je hotel tudi izkoristiti. Tržani so tiščali glave skupaj brez razlike, h kateri veri so pripadali, češ, če je tudi bil prej luteranec, naš trški sodnik, pa smo ga vendar imeli radi, kajti imel je srce za nas vse ter je bil pravičen, ta pa bo delal po svoji volji.

Škof Martin Brenner je bil očividno zadovoljen, da je v trgu samem tako hitro in mirno vse opravil.

Urediti je bila samo še zadeva s skakači. Iz poročila admontskega opata, graščakinje Herberstein ter prošnje skakaške sekte se je poučila

komisija že prej o stremljenju te novoverske družbe.

Poklican je bil Caharija Nürnberger, ki je moral povedati, kje stanuje Koloman Šef.

Takoj je pozval tajnik Kaltenhauser poveljnika straže, ki je med tem narasla že na 1000 mož, Nürnberger je moral poslati svojega hlapca Jurija, da je kazal pot krdelu 30 mož, ki so šli po Kolomana Šef, in imeli tudi ukaz, razdreti skakaško kapelo.

Mežnar Janez Koren pa je moral iti s krdelom v Benedikt, da izsledijo Marušo, voditeljico skakačev v ondotni župniji, tretji oddelek se je podal pod vodstvom Mihaela Pavalec iz Partinja v Ruperče po Pečnikovo Tono, katero je ta dobro poznal. —

Koloman Šef je takoj prejšnji večer zvedel, da je došla verska komisija.

Imel je najboljše upanje, da se hoče komisija proučiti o vsem tem, kar je bilo napisano v prošnji.

Ni imel tedaj nobenega straha pred komisijo in šel zato zgodaj zjutraj od doma h kapelici ter čakal, da pridejo morebitni člani komisije, da jim vse, kar želijo, pokaže ter pojasni.

In res, okoli desete ure je prišlo krdelo oboroženih mož. Šef videč, da prihajajo možje h kapelici, stopi ven ter pričakuje prihajajoče.

»To je Koloman Šef,« pravi hlapec Jurij ter pokaže na imenovanega.

»A ti si tisti hujskač in vodja teh prismodarjev,« zakliče načelnik krdela.

Koloman Šef prebledi, ker ni pričakoval takega pozdrava. Vendar se ojunači ter pravi:

»Nisem šuntal nobenega in tudi ne zapeljal, čudeži kažejo, da hoče imeti Bog tukaj svoje svetišče.«

»Kaj še ugovarja nam ta antikrist, navihani,

samo okoristiti se hoče,« zadere se poveljnik, obrne proti možem in jim veli:

»Takoj uklenite tega puntarja ter ga peljite v trg, kjer ga naj spravi trški sodnik na varno v rotovški zapor, kapelico pa takoj podrite in sežgite.«

»Milost prosim, milost, ne za me, ampak za svetišče,« vzklikne bolestno Šef ter pade na kolena, sklene roke ter prosi, da prizanesejo svetišču.

»Kaj svetišče,« zakriči nad njim poveljnik, »to je kraj, kjer se uganjajo največje sleparije ter razuzdanosti, le hitro podrite to norišnico.«

»O to moram doživeti,« jadikuje Šef, »toliko sem se trudil ter prosil, tedaj je zavržena moja prošnja.«

»Molči, dedec prismuknjeni, konec je tvojih sleparij, sedaj se ne boš mastil s prinešenimi darovi, hajdi, hitro ga zvežite, da bo v ječi premišljeval svoje goljufije.«

Povelje je bilo hitro izvršeno. Trije krepki možje so ga prijeli ter ga trdno zvezali. Drugi so se spravili na kapelico, v kratkem je bila porušena, deske in hlodi zloženi na kup. Kakor bi trenil, se je dvignil iz kupa visok plamen, ki je razširjal blagodejno toploto, kar je stražnikom prišlo prav dobro, ker je od severa pihala ledena sapa. Oditi niso smeli prej, dokler ni pogorelo vse do tal, kajti bali so se, da bi prišli prebivalci iz Radehove ter pogasili ogenj. Radehovčani so sicer stali od daleč ter kričali, a pomagalo ni nič. Gledati so morali, kako so odvedli Šefa v Šent Lenart. Še enkrat se je ozrl nazaj na mesto, kjer se je dvigal dim proti nebu, zaškripal je z zobmi, potem pa se dal odvesti v zapor.

Še isti dan so privedli Marušo iz Sv. Benedikta in Tono iz Ruperč.

Vse tri so odgnali drugi dan v Radgono v

zapore, kajti bilo se je bati, da bi tukajšnji pristaši osvobodili zaprte voditelje. V Radgoni pa je ostalo za posadko 150 strelcev, ki so imeli vzdrževati mir in red. Tam so bili ti trije skakači varno spravljeni.

Bilo je že popoldne Delo v Šent Lenartu je bilo opravljeno. Škof Martin Brenner in ostali člani komisije so se odpravljali na pot. Od vseh strani so se bližali tržani in tudi prebivalci iz okolice, da sprejmejo blagoslov od svojega nadpastirja.

Pred cerkvijo je imel škof Brenner še kratek nagovor na zbrano množico ter jih vzpodbujal, da ostanejo stanovitni.

Podal se je nato peš proti Mariboru. Trški sodnik Voller, Caharija Nürnberger, plemič Simon Mandech iz Zamarkove so spremljali komisijo do meje župnije.

Koloman Šef je bil dalje časa v zaporu, Tona in Maruša sta bili že prej izpuščeni, ko ste svečano prisegli, da opustite skakaške norčije.

Koloman Šef se je vrnil leta 1605 v Radehovo.

Med tem časom je prišel za župnika v Šent Lenart Feliks Janez Caesar, kateri je imel boje z župnikom Morenusom, ki je odšel iz Sv. Jurija v Majšperg za župnika, a je skušal priti od tod zopet nazaj. Našuntal je farane, pri čemur sta ga podpirala Maks Pernhard in Nikolaj Gromsoes, ki sta se oba vrnila.

Našli so se ljudje, ki so imeli rajši župnika Morenusa in tedaj ni bilo težko, jih pregovoriti, da so vedno nadlegovali župnika Caesarja. Nekoč, ko se je vračal iz vinograda v Strmi gori, se je celo pripetilo, da so ga napadli na potu in godilo bi se mu brškone slabo, če bi ne prišli zraven trije možje iz Lormanja, ki so napadalce pregnali.

To je tako razburilo župnika Caesarja, da je pustil župnijo ter šel leta 1606 kot vikar k Sv. Urbanu. Naslednik mu je bil Caharija Rozman, ki pa je tudi šel leta 1609 v Negovo, ker mu župnik Morenus ni dal miru.

Koloman Šef je napravil zopet prošnjo, katero mu je spisal Mihael Gale, ki se je smel zopet vrniti v trg, na deželnega kneza, vsled česar se je cela zadeva preiskala po mestnem župniku v Ptuju Ivanu Ripser; na podlagi tega poročila se je prošnja odbila.

Tudi enaka prošnja leta 1609 na solnograškega nadškofa je bila zavrnjena.

Leta 1610 je prišel za župnika Mihael Miložič, ki je bil prej kaplan v Jarenini. Slišal je že dosti o skakačih, zato se je hotel poučiti o njih načelih in početju. Dal je poklicati Kolomana Šef, ki mu je moral na dolgo in široko razložiti vse. Ti razgovori so se vršili večkrat. Župnik Miložič ni nastopil zoper skakače očitno, ker je smatral, da je vse le bedarija, ki se prej ali slej neha sama od sebe.

A ravno to je bilo povod, da je zadobil Koloman Šef zopet pogum. Vnovič je sestavil prošnjo z dne 30. januarja 1613, ter jo podprl z navedbo nadaljnih 15 čudežev. Da bi prošnja bolj zalegla, je šel h gospoščinam v tem okraju, da bi dobil podpise tamošnjih oskrbnikov. Tako so prošnjo podpisali Andrej Kodelič in Blaž Bidmaier iz Negove, Jakob Sušic, oskrbnik barona Stubenberg v Ebenfeldu, Jurij Polanec in Matevž Schaumitzer, oskrbnika grofa Stubenberg, Simon Stebih, ki je bil tedaj v službi vdove pl. Polhaimb, Mihael Fras uslužben pri mariborski gospoščini, Jernej Satler v Veliki Nedelji ter nazadnje Boštjan Gurnek iz Vurberga.

Vršile so se zopet preiskave o resnici čudežev. Caharija Nürnberger je bil klican v Ptuj k

mestnemu župniku Ripser, kateremu je tudi poročal, da se shajata večkrat župnik Miložič ter Koloman Šef, ki je dal prvemu celo denar, da bi ne oviral skakaškega gibanja.

Zopet je prišla komisija v Šent Lenart; Koloman Šef, ki je o tem zvedel, je pravočasno zbežal, dobil je zavetje v Vurbergu, ker mu je bil oskrbnik Boštjan Gurnek naklonjen.

Župnika Miložiča so odvedli dne 9. aprila 1614 v zapor. Še le potem, ko je svečano obljubil, da hoče takoj, ko se vrne iz zapora, dati med tem časom zopet postavljeno kapelico sežgati ter ne pripustiti, da se še kedaj pozida nova, dokler bo župnik v Šent Lenartu in kakšno uporno ravnanje takoj javiti, so ga izpustili iz ječe.

Župnik Miložič je tudi takoj izpolnil svojo obljubo. Dogovoril se je s trškim sodnikom Avguštinom Fleischhaker, ki je bil po nenadni smrti Ivana Voller izvoljen za to mesto, vse potrebno, da se kapelica podere.

Bilo je v tretjem tednu po Veliki noči l. 1614, ko je prispelo nekaj moških iz Šent Lenarta po noči v Radehovo, ki so v kratkem razdejali kapelivo.

Veliko je bilo začudenje Radehovčanov drugo jutro, ko niso našli več kapelice, kajti celi stavbni les so odnesli Šentlenarčani v trg.

Koloman Šef je bil ves iz sebe, a pomagati si ni mogel, vedel je, da se tudi ne more več zanašati na župnika Miložiča, ki se mu je le na videz delal naklonjenega. Udati se je moral v svojo usodo ter čakati, da se ponudi ugodnejša prilika za postavitev kapelice.

A prebivalci vasi Radehova so bili preveč zavzeti za to, da se na mestu, kamor bi prenesli angelci božji grob, pozida nova cerkev. Rekli so, naj nam stokrat poderejo cerkev, zopet jo pozidamo. To je dalo Kolomanu Šef nov pogum. Zo-

pet je pobiral okoli darove, in kmalu je stala nova kapelica.

In kakor nekdaj so se zbirali na vsako mlado soboto zvečer pristaši skakaške sekte, katerih je bilo vedno več.

Postajali so že zelo predrzni, uganjali so vedno bolj očitno svoje spakarije.

Ker vsi opomini duhovnih oblasti niso nič dosegli, se je obrnil sekovski knezoškof Jakob Eberlein pl. Rottenbach na cesarja Ferdinanda II., ki je dal kapelico dne 4. januarja 1622 sežgati ter postaviti na tistem mestu vislice kot strašilo za vsakogar, ki bi se upal še dalje uganjati skakaške neumnosti.

Za Kolomana Šef je bil to najhujši udarec. Spoznal je, da je bilo vse njegovo prizadevanje zastonj. Javno si ni upal več pridobivati pristašev, kajti vislic se je le vsak bal.

Tako je hodil okoli, kajti premoženje, kolikor ga je imel, se je zapravilo, le iz usmiljenja mu je dal ta ali oni tihi pristaš skrivoma kak milodar. Vsled starosti in trpljenja v ječi skozi štiri leta je začel tudi telesno hirati.

Videli so ga večkrat, ko je hodil okoli kraja, kjer je stala nekdaj kapelica. Ljudje se dalje niso zmenili zanj, nekateri so celo trdili, da se mu je omračil um.

Bila je neka mrzla zimska noč. Od severa je pihal oster veter, začelo je snežiti, da je v kratkem pokrila bela plast zmrzlo zemljo. Ko so šli drugi dan, bilo je neko nedeljo po mladi soboti, ljudje v cerkev, so videli na mestu, kjer je stala kapelica, človeško truplo. Ko so stopili bližje, so spoznali Kolomana Šef.

Tako je končal vodja šentlenartskih skakačev na mestu, kjer je upal, da se postavi svetišče. Ker se ga je spoznalo za krivoverca, je bil tudi tam pokopan.

Tako je našel tam svoj lastni grob in tudi svoj mir. —

O nadaljni usodi župnika Morenusa kronika ne poroča nič dalje.

Dognano je le to, da je bival še ob času v Šent Juriju, ko je prišel tja leta 1607 škof Martin Brenner pregledat cerkev in tamkajšnje razmere. Vsekako se ni pokoril škofovim odredbam in se mu tudi ni poklonil, ampak v neki hiši skril. Škof Martin Brenner piše o njem v vizitacijskem poročilu z dne 9. junija 1607, da je dajal župljanom trumoma odvezo, tako, da jih je odpravil po 900 v enem dnevu, vsled česar je škof naročil šentlenartskemu župniku, da odpravi Morenusa iz Št. Jurija.

A tudi Katarina Nürnberger se ni dolgo veselila odhoda župnika Morenusa. Smrt njene nečakinje ji je šla vendar k srcu, ker je bila prepričana, da je bila Agata nedolžna. Udala se je v teh mislih še bolj uživanju vinske kapljice.

Leta 1608 je bila izvanredno dobra trgatev. Vino je bilo tako sladko, da so se svetile kapljice na sodu, kamor so padle pri nalivanju, od sladkorja in roke sliskačev so bile mastne kakor od masla. Katarina Nürnberger se je podala nekega dne v vinograd v Zavrh, da pogleda, kako vino vre, mož Caharija je ni spremljal, ker je imel nujne opravke. Ker je izostala celi dan in je tudi še drugi dan ni bilo domu, so šli za njo. Našli so jo v kleti ležečo na tleh poleg največjega soda — mrtvo. Zadušili so jo plini močno kipečega vina.

Caharija Nürnberger je še doživel veselje, da je postal trški sodnik. Hud je bil sicer boj za to častno mesto, njegov nasprotnik je bil Valentin Juršič, ki je imel dosti pristašev, kajti bil je bogat tržan, zelo prijazen in zavzet tudi za izboljšanje in preureditev različnih stvari in sploh za

napredek. Bil je tudi na glasu, da ni naklonjen novi veri. A protireformacija je zatrla vsako kal nove vere. Tako je bil na dan sv. Tomaža — kakor je bilo to od nekdaj običajno, izvoljen Caharija Nürnberger z zahtevano dvetretjinsko večino za trškega sodnika. Svečano prisego je položil pred tedanjim grajskim oskrbnikom in sodnikom Jakobom Helfs iz Hrastovca.

Nato je bil sprejet kot tržan kovač Jakob Rogoz zaradi zaslug, da je nagnal krvnika Heller in njegova dva pomočnika, da ni prišlo do sežiganja Agate, nečakinje novoizvoljenega trškega sodnika, na grmadi.

Moral je storiti prisego, kakor je bila tedaj navadna:

Jaz Jakob Rogoz persegnem Bogu samemo Mogotznemo eno pravitzno persego. Da jas na neschni den sa eniga terschkega Purgata gor vset gratam. Da jas vse tisto, kaj je knuzi ino gor jemainjü tega gmein Terga Sv. Leonarda se dotizhe, no vse tisto svösto storiti zhem, kaj zälli gmein Purgerschofti knuzi bo. No te zhem tudi enemo takemo men-naprö postablenemo Richtarü nu enemo Zöllemo Rathü vsech postenim Reztech pokorni bitti, na tako Vischo kak se enemo postenemo ino svöstemo Purgarü Zhvi sdü. Tako gvischno kak meni Bog pomagai. —

Izvolitev so slavili vsi v gostilni poleg rotovža. Novoizvoljeni trški sodnik je dal napolniti veliki vrč iz kositra z najboljšim vinom, pridno je krožila posoda, da ga je moral napolniti gostilničar Jernej Zimer še večkrat. In prišli so tudi oni, ki so volili Juršiča ter so tudi pili iz tistega vrča. Nastalo je veselo razpoloženje, ugibali so in se posvetovali, kako bi se dalo napraviti, da bi bilo za vse najboljše. Tisti večer je bilo v Šent Lenartu najboljše sporazumljenje in nikdo ni imel sovraštva do soseda. Vse to je bilo

mogoče, ker je vsak uvidel, da ima tudi sosed dobre in zdrave nazore in se le s skupnimi močmi da doseči uspeh. —

Minule so skoraj dve leti od tega, kar je končala tako žalostno Agata iz Štraleka. V gradu Hrastovec je bilo kakor mrtvo. Oskrbnik Mihael Trenak je kmalu potem, ko je bila verska komisija, odšel v Negovo, kajti v Hrastovcu ni bilo zanj več obstanka, to tem manj, ker je graščakinja zvedela, da je bil med tistimi, ki so priporočali zidanje cerkve božjega groba v Radehovi, tudi Mihael Trenak.

V Negovi je bil kot oskrbnik in sodnik do leta 1618. Bil je vedno zamišljen, malo je govoril in le najpotrebnejše. Bil je najrajši sam. Kot sodnik je bil zelo natančen, a kmalu se je zvedelo, da preveva vse njegove sodbe neko posebno človekoljubje, ni se držal mrtvih določil postave, ampak jim je udahnil življenje ter prilagodil vsak slučaj, kakor je velela zdrava pamet. Iz obraza se mu je brala neka posebna resnost in je bilo spoznati, da duševno trpi, kajti v kratkem so se mu popolnoma pobelili lasje.

Tisti, ki je prišel k njemu ter omenil, da je ta ali ona oseba sumljiva čarodejstva, pri njem ni dobro naletel, gledal ga je nekaj časa srepo, ne da bi kaj rekel, nato pa se je tako zaničljivo nasmejal, da je prešlo vsakemu veselje, še dalje kaj povedati. Tako se je tudi zgodilo, da ves ta čas, kar je bil on tam sodnik, ni bila obsojena nobena oseba zaradi čarovništva.

Leta 1618 je razsajala po slovenskih goricah huda kuga, posebno okoli Negove in po benediški župniji. Še dandanes se vidi v Drvanji kameniti križ z letnico 1618 in označbo treh imen, ki so vdolbena, in sicer Christof Tsroschnei, Peter Gollob in Nielas Sideritsch. Ti trije so podlegli kugi in bili tu pokopani.

Smrt vsled kuge je bila strašna. Navidezno popolnoma zdrav človek je padel nezavesten na tla, postal je ves črn in v kratkem je preminul.

Oskrbnik Trenak se je skrbno ogibal priti z ljudmi v dotiko, ki so bili v bližini okuženih; počivali so vsi posli pri sodniji, Trenak je bil najrajši v gozdu ali doma v svoji sobi.

A kljub vsej previdnosti ni ušel usodi. Zvečer se je podal še zdrav domu; kega drugi dan niso videli, so si mislili vsi, da je odšel v gozd kakor navadno. Ko ga pa tudi proti večeru ni bilo od nikoder, se je prebivalcem v gradu le zdelo sumljivo; šli so v njegovo stanovanje. Nudil se jim je grozen prizor: sredi sobe je ležal na tleh Trenak navznak ves črn v obrazu. Postal je žrtev črne kuge. —

Mladi graščak Herberstein je bil še vedno v trdnjavi Kaniža. Turki so oblegali od vseh strani mesto.

Herbersteina je skrbela usoda njegove Agate, a ni bilo nobene možnosti, da bi mogel poslati kako poročilo.

V trdnjavi je bilo dosti živil in tako bi se mogli oblegani še dolgo zoperstavljati sovražniku. Toda vojaki so se že naveličali tega življenja, hoteli so se udati pod ugodnimi pogoji. Zastonj se je trudil poveljnik Jurij Paradeiser izbiti vojakom te misli iz glave, del Ogrov je prešel k sovražniku in mu izdal, kje je trdnjava najmanj zastražena. Tisti Ogri, ki so ostali v trdnjavi, so znali pregovoriti nemške čete, da so se začele tudi te puntati.

Jurij Paradeiser je bil v veliki stiski. Turki so, izrabljajoč izdajstvo, vedno hujše napadali trdnjavo. Ivan Herberstein je ostal s svojim krdelom zvest svojemu poveljniku. Hrabro se je bojeval zoper sovražnika, a ves boj je bil zastonj. Po štiriindvajsetdnevni trudapolni obrambi se je

moral poveljnik udati proti izročitvi vseh topov in prostem odhodu z vsem svojim premoženjem.

Tako je postal Herberstein zopet prost. A še ni bilo konca vsega trpljenja. Ko so došli na Dunaj, bila so dolgotrajna zasliševanja pred vojnim sodiščem.

Z veliko vnemo se je zavzemal Herberstein za nekrivdo svojega poveljnika, a vojno sodišče je obsodilo Jurija Paradeiserja, če tudi je vse kazalo, da ni kriv; dne 19. oktobra 1601 je bil skupno s stotnikom Jurijem Kugler obglavljen.

Potrt na telesu, a še bolj na duši je hitel grof Herberstein iz Dunaja v domovino. In vendar, kako je hrepenel videti zopet svoj dom, objeti svojo ljubljeno Agato ter biti z njo srečen, saj zdaj ga ne bo oviralo ničesar, da jo vzame k sebi v grad in če se tudi mati še tako protivi.

Bilo je začetkom meseca novembra leta 1601. Jesensko solnce je stalo še precej visoko na jasnem nebu. Od juga sem je pihljal rahel jug ter razširjal vonj po suhi travi. Zeleni vinogradi in listnata drevesa so odložila svojo zeleno obleko in se odeli s svetlo rumenim, v rdeče prehajajočim plaščem, da so stopile temne smreke in borovci s svojim zelenjem v ozadje. Tu in tam se je še oglasil kak črviček, ogrevajoč se ob gorkih žarkih zlatega solnca ter prepeval svoj čiri-čiri, kakor bi bil pozabil, da je trgatev že minula.

Po cesti od Sv. Marjete so jezdili trije jezdeci. Sprednji je bil v plemiški opravi, zadnja dva sta bila v navadni.

Ponosno je sedel na vrancu plemeniti jezdec, konj pa je tudi čutil, koga nosi, veselo je hrskal in tekel po poti. — Bil je to Ivan Friderik Herberstein, ki se je vračal s svojima hlapcema domu.

Bilo mu je videti, da je dosti trpel, kajti bil je bled in iz obraza brala se mu je tajna otožnost.

Že je dospel na vrh, odkoder se odpre pogled na Hrastovec. Nehote je obstal pri križu, pozidanem v spomin nesrečne deklice. Oči so se mu upirale na sivotemni grad, obdani od visokih smrek ter mecesnov. Nehote je razpel svoje roke ter vzkliknil: Zopet te gledam, domači kraj — a kaj mi pove?

Že je hotel pognati vranca v dir, ko prijezdi naproti Simon Mandech iz Zamarkove, ki je bil namenjen v vinograd v Gruševo.

»Pozdravljeni, gospod graščak Friderik,« vzklikne plemič, skoči s konja, pristopi k Herbersteinu ter mu krepko stisne roko.

Prijazen pozdrav je razveselil Herbersteina, svetlo so se mu zaiskrile oči. Urno zapusti konja, ga izroči hlapcu, da se more nemoteno nekoliko pogovoriti s starim plemičem, ki ga je imel posebno rad že zaradi tega, ker je bil iskren prijatelj Agatinega očeta.

»V veliko veselje mi je, da ste se zopet vrnili,« nadaljuje Mandech, »že smo vsi mislili, da vas krije zemlja, kajti nobenega glasu nismo dobili od vas.«

»Dosti smo trpeli, a minulo je vse, žal, da ni bilo uspeha.«

Herberstein si potegne roko črez čelo, kakor bi hotel pregnati neprijetne misli na pretekle čase.

»Pa sedaj mi rajši povejte, gospod plemič, kako je v Hrastovcu, kaj je z Agato, ali je zdrava, koliko hrepenim po njej, saj vam sedaj lahko povem, da je moja žena.«

Herberstein vpre svoje lepe oči v plemiča, a ta je prebledel, ustnice so se mu tresle, s trepetajočo roko je prijel Herbersteinovo desnico in rekel s težkim srcem:

»Gospod graščak, kakor sem se razveselil, da vas vidim, tako sem se ustrašil, ko pride trenu-

tek, da slišim vprašanje, kakor ste ga ravnokar stavili.«

Herberstein prebledi, hlastno prime plemiča za rame ter vpraša s tresočim glasom:

»Vi govorite tako zagonetno, vaš pogled mi ne pove nič dobrega, moj Bog, kaj se je zgodilo, povejte vendar!«

»Rad bi molčal, a vi zahtevate, da govorim, tedaj moram, če tudi mi je težko, a zvedeti morate vse, boljše prej kakor slej.«

»O slutim nekaj strašnega, odkrijte mi vse!«

Plemič Mandech je povedal v presledkih vse, kot bi hotel čakati, da se Herberstein ne zgrudi pod težo vsega tega, kar je moral slišati.

Herberstein je stal kakor okamenel, ni mogel spregovoriti besede. Nemo je stisnil plemiču Mandechu roko, segel po konju, ga urno zasedel, ter zdirjal po poti proti Hrastovcu, da sta ga hlapca komaj dohajala.

Mandech je gledal za graščakom, si potegnil roko črez sive lase ter vzdihnil:

»Ubogi Herberstein, kako si se veselil, a kako žalostno je vse, kar sem ti povedal.«

Stari vratar Pankracij je zatrobil v rog, kajti gradu so se bližali trije jezdeci. Čakal je, da povejo, kaj želijo, ker drugače jih ne sme pustiti v notranje prostore. A ni bilo treba.

»Naš graščak Ivan Friderik je tukaj,« vzklikne ves vzradoščen ter odpre takoj široka vrata, da morejo jezdeci v grad.

Prebivalci grada so postali vsled trobentinega glasu pozorni, hitro so prišli vsi skupaj na dvorišče.

»O naš gospod so prišli,« vzklikne eden za drugim ter se bližajo zaprašenemu jezdecu in mu poljubljajo roko.

A Friderik Herberstein se bridko nasmehne, pogleda z otožnim pogledom po podložnikih, na-

to pa urno skoči s konja, katerega hitro prime najbližje stoječi hlapec.

Friderik se obrne proti uslužbencem, zamahne z roko kakor bi se hotel zahvaliti za prijazen sprejem, a se hitro obrne ter stopa po stopnicah, takoj za njim vratar Pankracij, da odpre sobe, v katerih je stanoval navadno mladi graščak.

»Pa kako žalostni so naš gospod,« pravi prva dekla Klara proti velikemu hlapcu Blažu, »drugače so se vedno nasmejali, a danes so silno resni.«

»Si pač že pozabila, kaj je bilo pred poldrugim letom, ali ne veš, da so jim usmrtili Agato iz Štraleka, ki je bila njih žena.«

»Pa kdo bi jim to povedal, saj z nobenim niso govorili?«

»Pojdi no, misliš, da vemo to tukaj samo mi, Bog ve, kako daleč se je zvedelo, kakšna krivica se je zgodila nedolžni Agati.«

»Pač res, ubogi gospod, kako se mi smilijo, Agato sem tako rada imela, ko sem služila v Štraleku, boljše osebe ni bilo, kakor je bila ona.« —

Graščak Herberstein je zdrsnil v naslonjač, podprl glavo z desno roko ter gledal skoz okno v smeri proti Štraleku.

Stopili so mu pred oči vsi dogodki preteklih časov, zdelo se mu je, kakor bi bilo to pred nekaj dnevi — on srečen z Agato, ki mu je bila udana v ljubezni, sanjal je o veselju, ki ga je čakalo ob strani tako blagega bitja, a potem ločitev, boji s sovražnikom, a vendar upanje, da vse mine in se vrne k njej, kjer najde tolažbo za vse, kar je prestal. A kaj je moral slišati! Mrtva je Agata — obsojena je bila kot čarovnica, detomorilka, kaj je vse trpela, prej da jo je rešila bleda smrt. In vse to zaradi ljubezni do njega, in kdo je kriv — kdo?

Njegova lastna mati s svojimi trdimi nazori in pomočnik ji je bil Trenak — grozno!

Zakril si je obraz z rokami, burno so se mu dvigale prsi, se naslonil na mizo in bridko zaihtel.

Graščakinja Herberstein je takoj zvedela, da se je vrnil njen sin. Spoznala ga je skozi okno, ko je prijezdil na dvorišče. Kakor bi jo sunil nekdo z nožem v srce, tako jo je pretresel pogled na sina. Sedaj se je vrnil, po trpljenju je upal najti srečo v svojem domu in vendar to, kar je on tako strastno ljubil, mu je sedaj uničeno, zavrgla je svojega sina, svojega edinega ljubljenca, ali je ravnala prav, ali ni bila zaslepljena, kaj reče sinu, če stopi pred njo?

Iin tega trenutka se je najbolj bala.

In bil je že tukaj.

Po hodniku so se slišali težki koraki, nekdo potrka, odpre duri, v dvorani graščakinje Herberstein je stal njen sin Ivan Friderik Herberstein.

Graščakinja prebledi, se dvigne iz naslonjača, razprostre roke ter vzklikne: »Moj sin!«

Že napravi korak naprej, da objame svojega sina, a mladi graščak se zravna, stopi nazaj, dvigne roke kakor bi se branil objema, gleda srepo svojo mater ter reče z zamolklim glasom:

»Graščakinja Margareta Herberstein nima sina Friderika.«

»O ne govori tako,« vzklikne graščakinja, — »žalila sem te, ko si odšel, a —«

»To bi ne bilo najhujše,« prekine jo Friderik, »a maščevali ste se strašno nad Agato in zato stojim tukaj ter zahtevam opravičilo!«

»Agata je bila čarodejka, kar je sama priznala, dala ti je tajnostno pijačo, da te je omamila in pridobila zase.«

»Nečuveno, v smrtni sili ste jo k temu prisilili, ničesar ni storila, hoteli ste njeno smrt, ker je bila vam napoti.«

»Pa vendar je izvršila detomor.«

»Vi ste zblazneli, hudobija je bila v vas, ženska, toliko trpinčena, mučena, je morala v mrzli ječi poroditi mrtvo dete.«

»Sodniki so jo spoznali krivim, ker je vse priznala.«

»Vaše maščevanje je obsodilo, kdo bi se vam še mogel ustavljati!«

»O ne sodi me tako ostro!«

»Jaz vas ne sodim, sodil vas bo Bog, nedolžno kri ste prelili, umorili dete, po katerega žilah je tekla tudi vaša kri, in vse to iz srdu proti njej, ki je bila angelj, moje edino, kar sem še imel na svetu.«

»O nehaj, nehaj, Friderik,« kliče bolestno graščakinja, »ti me uničiš.«

»Uničim, haha, vaša vest vas bo sama uničila, ona nedolžna Agata naj vam gleda vsak dan v obraz, po noči in po dnevu, in kri nedolžnega otroka, ki ste ga vi umorili, naj pride nad vas, med menoj in vami je pretrgana vsaka vez, nimam več matere, umorili ste tudi v meni vsak čut ljubezni, umorili ste tudi svojega sina — dajali boste pred Bogom zato odgovor!«

Z visokim, pretresljivim glasom je izgovoril Friderik te besede, da je odmevalo po dvorani. Graščakinja je stala kakor izklesana iz kamna, povesila je svoje oči, ki so sicer gledale tako ponosno in zapovedujoče, roke so ji padle ob telo.

»Friderik,« vzklikne ter hoče pasti na kolena, a mladi Herberstein odpre dveri ter odide z naglimi koraki proti svojemu stanovanju.

Nastala je smrtna tišina v sobani; graščakinja je ostala kakor pribita na tla, še so ji do-

nele grozne besede po ušesih, čutila je vso težo teh besed.

Začela se je tresti na celem životu, stemnilo se ji je pred očmi in zdrsnila je nezavestna na tla.

Tako jo je našla služkinja, ko je stopila v sobo. —

Bila je svetla mesečna noč. Tajnostno so šumele visoke smreke okoli hrastovšega grada in v gostem lesu nad gradom je skovikala sova, da je človeka nehote preletela groza.

Iz visokih hrastov pod gradom je padalo listje na tla ter skrivnostno šušljalo, ko je stopal po polju temno oblečen mož visoke postave. Urno je korakal, kakor bi ga gnala neka tajna sila. Že je dospel do Črnega lesa, sliši se glasno sopljenje, kakor bi nosil ponočni popotnik silno težo na sebi. Zdajci dospe na vrh, pogleda okoli sebe, zagleda prostor prost od dreves, oči iščejo nemirno nečesar, naenkrat obstoji, črna moška postava se zgrudi pred malim hribčekom na tla ter bolestno vzklikne:

»Agata, tako je najino svidenje!«

Bil je graščak Ivan Friderik Herberstein.

Dolgo je klečal ob grobu svoje Agate. Svetla luna je pošiljala čarobno svetlobo skoz temne smrekove veje na graščaka in drevje je šumelo tajnostno, kakor bi hotelo pripovedovati vso bol, ki jo je čutila Agata v trenutku, ko je morala pustiti svoje mlado življenje, a izročilo je tudi zadnje pozdrave, katere je sporočila svojemu soprogu.

Od Sv. Lenarta so udarjali otožni glasovi enajste ure, Friderik Herberstein se je vzdramil, polagoma dvignil, napravil križ in se podal nazaj proti Hrastovcu.

Začudeno je gledal vratar Pankracij, ko je prihajal mlad graščak tako pozno po noči domu.

Bil je v obrazu ves spremenjen, videlo se mu je, da je trpel v teh urah mnogo.

Ne da bi spregovoril kako besedo, je odšel po dvorišču ter po stopnicah s težkimi, utrujenimi koraki. Kmalu nato je nastala v gradu grobna tišina.

Mladi graščak se je pokazal le malo kedaj. Bil je vedno sam, brigal se ni za nobeno zadevo. Taval je po gozdovih in poljih, zamišljen, upadel. Pogosto so ga videli, kako je klečal ob grobu svoje Agate.

Frideriku Herbersteinu ni dalo miru, da bi bila še dalje pokopana nesrečna žrtev na morišču sredi gozda. Dal je napraviti pri cerkvi Sv. Ruperta zraven groba Štefana Nürnbergerja drugi grob, v katerem je našla Agata svoj večni počitek.

Herberstein pa je tudi hotel, da se označi kraj, kjer je morala vzeti Agata slovo od sveta; dal je napraviti na tem mestu kameniti križ. Bil je postavljen iz štirioglatih plošč temnega peščenega kamenja, z ravnotakimi ploščami je bil tudi pokrit, na vrhu je stal križ iz istega kamna. Ob vznožju so bile tri stopnice, v križu samem pa štiri vdolbine.

Graščakinja je postala od dneva, ko se je sešla s svojim sinom, popolnoma spremenjena. Svojih prostorov ni zapustila, pač pa je nemirno hodila po sobanah, dostikrat pozno v noč.

Postajala je vedno bolj bleda in lasje so ji popolnoma osiveli. Govorila ni z nobenim, prepustila je vso skrb oskrbniku Jakobu Hess. Ni trpela nobenega zraven sebe, sama je sedela v kakem kotu ter gledala topo pred se.

S svojim sinom se ni sešla več, če tudi ji je bilo videti, da bi rada ž njim govorila. Minulo je od zadnjega sestanka že leto dni. —

Bila je neka viharna noč. Že dva dni je pihal močen jug sem od Sv. Barbare, da so stokala dre-

vesa pod silo viharja in marsikatero močno deblo je bilo izruvano iz tal. Črni oblaki so se pripodili od Pohorja ter zakrili celo nebo. Če tudi je bilo že pozno v jeseni, je nastala naenkrat neka posebna vročina, začelo je bliskati in grmeti, da se je tresla zemlja.

Vedno hujše je razsajal vihar ter se upiral v zidovje gradu, da so pokali trami.

Graščakinja je bila ta večer posebno nemirna. Že nekaj dni sem je kazala neko posebno razburjenost. Prestrašil jo je vsak najmanjši šum, skočila je nagloma iz naslonjača, se prijela za glavo ter plaho gledala proti dverim, dvignila roke kakor bi se hotela ubraniti nekoga, ki se ji je hotel bližati. Urnih korakov je zbežala v bližnjo sobo ter po nekaj časa plaho gledala, če ni kdo v prvi sobani. Spanja skoraj nič ni imela, vedno je morala biti služkinja pri njej, ki je pazila, da ni ugasnila luč. In če se je že usmililo graščakinje zaželjeno spanje, je bilo nemirno. Večkrat je zaječala, mahoma planila kvišku ter vsa prestrašena vzkliknila: »Bežite, pustite me, grde pošasti, kaj se silite k meni?« Služkinja je imela velike težave, da je graščakinjo pomirila, ki se je po teh dogodljajih tresla po celem telesu.

Omenjeni večer pa je bila čisto spremenjena. Celi dan že ni zavžila nobene jedi, bežala je iz ene sobe v drugo. Razdivjanost v naravi je njene živce razburila še bolj. Silen piš je odpiral okna ter lomil šipe, da je ugasnila luč. V trenutku se odprejo vrata. Graščakinja gleda vsa zbegana — zdajci zakriči.

»Duhovi so, ki hodijo tu po gradu — bežite od mene, ha, zdaj te spoznam, ti si, ki hočeš k meni — Agata — ah, zgini, ne morem gledati tvojega obraza, kako si bleda, upadla, in kažeš mi tvoj beli vrat in široka rana zeva, iz nje teče kri, mrtvo dete nosiš na rokah ter ga prožiš proti

meni in kličeš: Glej, tvoja kri, ti si ga umorila, a mene dolžiš — prokleta bodi, iz maščevanja si to storila, ha, beži, prikazen — kri teče — kri, ne morem je videti one glave, ki leži na tleh, — strašno me gledajo umirajoče oči, proč, proč od tod —!«

Graščakinja zbeži v kot za visoki naslonjač, si zakrije oči, da bi ne gledala več tako groznega prizora.

A zopet nastane strašen šum, piskanje po sobani in tresk vrat. Graščakinja se vsa zmedena dvigne ter se opotekaje bliža oknu, da se pri svežem zraku opomore. Pogleda skoz okno, temno je vse okoli, zdajci se zabliska, graščakinja skoči od okna, zdelo se ji je, kakor bi videla črno postavo, ki se plazi po zidu, zdaj je dosegla okno, polagoma se je privlekla skoz odprtino v sobo, tam v kotu se je upostavila.

Graščakinja zbeži v nasprotni kot, zagrabi stol, ga drži pred seboj in zakriči:

»Kaj se dviga tam iz onega kota — črna pošast me gleda, vedno večja in večja postaja, rdeče oči me strašno gledajo — proč, pošast, zgini, kaj iščeš tukaj, ah, sedaj stegueš roke proti meni, nimaš pravice do mene, a ti se zaničljivo režiš: Moja si, morilka, dan obračuna je prišel — glej jo, krvavo glavo, ti si jo dala odsekati, sedaj si v mojih rokah — ha, zdaj te poznam, vrag si — ha, držiš me, vlečeš naprej — izpusti!«

Graščakinja se krčevito oprime naslonjača, za katerim se je skrivala, da bi se ubranila pošasti, ki jo je hotela ugrabiti. Oči so se ji svetile v največjem strahu in blaznosti.

V tem trenutku svetel blisk, strašen grom, da se je tresel cel grad, veter zaloputne vrata — grozen, pretresljiv krik — zamolkel padec po tleh, nato je postalo vse tiho.

Služkinja Magdalena, ki je bila zaposlena v bližnji sobi, je slišala krik in stopila z lučjo urno v dvorano, v kateri je stanovala graščakinja. Nudil se ji je pretresljiv prizor.

Sredi sobane je ležala graščakinja navznak — mrtva. Njen obraz je bil popačen, oči na široko odprte, vse je kazalo na prestani veliki strah.

Vest o nenadni smrti graščakinje se je raznesla kmalu po celi okolici. Ljudje niso pozabili, kako je nastopala proti Agati, glede katere so bili prepričani vsi, da je bila nedolžna. Zato so nastale kmalu različne govorice, ki so se pa ujemale vse v tem, da je prišla Agata iz onega sveta, da kliče graščakinjo na odgovor.

Pravica se je izkazala, rekli so podložniki, krivica le kratko traja in se kaznuje sama na sebi.

Ivan Friderik Herberstein je postal po smrti svoje matere neomejen lastnik hrastovške graščine in po tedanjih določilih tudi gradiča Štralek. Vsled žalostne usode njegove Agate in nenadne, zagonetne smrti njegove matere mu ni bilo več obstanka v Hrastovcu. Bival je itak od tega časa, ko je govoril zadnjikrat z materjo, v Zgornjem Hrastovcu, ker v Hrastovcu samem ga je spominjalo vse na trpljenje, ki ga je prestala Agata.

Tudi župnika Morenusa ni bilo več v Šent Lenartu. In krivi so bili njegovi podložniki, ki so ravnali na povelje graščakinje. Pisal je pismo admontskemu opatu Janezu, da naj vpostavi zopet župnika Morenusa za župnika v Šent Lenartu, a prošnji se ni ugodilo. In vendar je Morenus ravno zaradi njega trpel preganjanje.

Dogovoril se je z bratrancem Gunterjem baronom Herberstein zaradi prevzetja graščine ter vseh posestev v tem okraju.

Bil je lep pomladanski dan. Nebo je bilo jasno in solnce je prijetno ogrevalo naravo, ki se je odela z zelenim plaščem, okrašenim s pestrimi cvetkami. V zelenem bukovju nad Hrastovcem je udarjala kukavica svoj veseli »kuku!«, da je odmevalo daleč po temnem smrekovem gozdu, ki se razprostira po senčnati vdolbini. In drobni ptički, kako so žvrgoleli po temnem logu, eden je hotel prekositi drugega, da se ti je moralo srce širiti od te miline, ki ti jo je nudil ta pomladanski dan.

Po dvorišču so letali uslužbenci sem ter tja, vsi so bili resni, ni bilo slišati nobenega govoričenja in smeha. Neka žalost je navdajala vse.

A v gradu Hrastovec ta dan niso nič čutili od lepote, ki jo je kazala narava.

Zdajci se pokaže na stopnicah Ivan Friderik Herberstein. Bil je v krasni obleki in vsa njegova lepota se je s tem še bolj pokazala. V obrazu pa je bil bled, neka otožnost je odsevala iz oči, bilo je videti, da mu je težko pri srcu.

In zakaj tudi ne?

Saj danes se poslavlja od Hrastovca, kjer mu je tekla zibeljka in kjer je preživel svoja mlada leta; bila so lepa in sanjal je, da ostane tako, a priti je moralo drugače. Življenje zanj v tem kraju nima več pomena, najdražje, kar je imel, je zgubil, in vse kar vidi, vzbuja mu le bridke spomine. Zato se je odločil iti v druge kraje, da si izbere tam poklic, v katerem najde svoj duševni mir.

Hlapec Boštjan je držal pripravljenega iskrega vranca, lepo osedlanega. Graščak Friderik se je že poslovil od Gunterja Herbersteina, ki je bil sedaj lastnik cele hrastovške graščine; zato se urno dvigne v sedlo.

Od vseh strani so prišli uslužbenci ter poljubljali svojemu gospodu roko. Ni bilo slišati dosti besed, saj vsakemu je bilo težko, ko je odhajal blagi Herberstein, ki so ga ljudje imeli tako radi.

Graščaku Herbersteinu samemu je bilo težko, zato je napravil kratko slovo. Spodbodel je svojega vranca in v hitrem diru je zapustil grad ter zdirjal dol po bregu v ravnino. Še so stali podložniki ter gledali za njim ter mu pošiljali zadnje pozdrave, dokler ni zginil za prvim hribom — Ivan Friderik se je poslovil za vedno od Hrastovca. —

Tiho in nekako otožno je postalo sedaj v tem gradu. Uslužbenci niso mogli pozabiti prejšnjega graščaka. Nič prijetnega ni bilo več med tem zidovjem. Že ta in oni je videl hoditi po hodniku žensko velike postave, v obrazu je bila videti bleda, čisto črno oblečena. Stopala je počasno, a če si mislil, da jo dojdeš, je naenkrat zginila.

V prostorih, kjer je nekdaj prebivala graščakinja Margareta, se je slišalo naglo odpiranje in zapiranje vrat, težki počasni koraki so odmevali, nato ropot — krik in zopet je bilo vse tiho.

In nič dobrega ni pomenila črna gospa. Kedarkoli se je pokazala, se je zgodila v kratkem nesreča v gradu.

Zraven velike dvorane, v kateri je navadno stanovala Margareta Herberstein, je bil velik dimnik. V posebnih časih, in to je bilo vedno slabo znamenje, se je pojavil po enajsti uri silen piš in šum, začelo je tuliti ter delati ropot, slišali so se bolestni vzdihi, jok — trajalo je to do ene po noči.

Prebivalci v graščini so bili uverjeni, da ne najde duša umrlega miru, ker ima poravnati krivdo, ki jo je storila tukaj na svetu. Namiga-

vali so, da je to duh graščakinje Margarete, ki mora trpeti, ker je prizadjala Agati tako hudo krivico.

Nekateri niso verjeli, ampak se celo šalili, hoteli so pokazati, da izvira vse le iz prenapete domišljije.

Zbrali so se nekega večera v tistem prostoru. Bili so prav pogumni in zatrjevali, da se ničesar ne bojijo. Do tega časa je bilo vse mirno; ko pa odbije v grajski kapelici enajsta ura, je nastal pok, kakor bi se hotela podreti stena, začelo je žvižgati ter piskati, vmes so se slišali tako bolestni glasovi, da je moralo pretresti vsakega.

Fantje so se gledali, postajali vedno bolj bledi, temu in onemu so se začeli ježiti lasje, pa nobeden si ni upal pred drugim oditi. Ko pa se sliši v veliki dvorani, kako se odpirajo dveri ter zopet zapirajo in naenkrat odprejo vrata k prostoru, kjer so bili zbrani fantje in švigne mimo njih nekaj, kakor bi bila črna pošast, nato nastane takšen piš, da sta ugasnili obe baklji in se je slišalo milo stokanje, tedaj so se dvignili vsi v istem trenutku ter zbežali po stopnicah na dvorišče, ne da bi se zavedli, kako so prišli na prosto. Še dolgo jim je ostal strah v kosteh in tiste noči niso pozabili nikdar.

Tajnostna prikazen črne žene in čudni glasovi v nekdanjem stanovanju graščakinje Margarete niso ostali neprikriti lastnikom graščine. Od tega časa se nikdo ni upal tja blizu, če je nastopil mrak; dotični prostori so ostali zapuščeni.

Naslednikom je bilo znano, kako so prišla posestva okoli Štraleka v last Herbersteinov. Grof Janez Ernest Herberstein in njegova soproga Marija Jožefa sta bila kot lastnika graščine Hrastovec tudi zaščitnika šentrupertske cerkve.

Bila sta zelo verna in kot taka tudi stremila za tem, da se poravna vsaka storjena krivica.

Darovala sta pod gradom Štralek razprostirajoča zemljišča z gospodarskim poslopjem kot nadarbinsko premoženje župnije Šent Rupert z nalogom, da se mora opraviti v vsakem kvaternem tednu ena maša in zmoliti ob tozadevnih nedeljah in morebitnem prazniku po en Oče naš in Češčena Marija v blagor in mir duš pokojnih Herbersteinov.

Pravili so, da v hrastovškem gradu od tega časa nikdo ni več opazil črne ženske, tudi ni bilo slišati nobenega tajinstvenega šuma in stokanja v prostorih, v katerih je stanovala nekdaj graščakinja Margareta Herberstein.

Tam pod sivim Golovcem v krasni Labudski dolini na Koroškem, obdarjeni od Stvarnika z vsem bogastvom, stoji samostan očetov benediktincev v Šent Pavlu.

Veličastno in mogočno gleda obširno poslopje dol v tiho dolino, kjer se vije bistra Labuda sredi zelenih travnikov in sadonosnikov kakor srebrn trak. Silno stara je ta naselbina in marsikaj je doživela.

Gor v visokem samostanu sedi ob oknu menih benediktinec.

Tam nad gorami proti jugu se podijo črni oblaki in lahek veter trga že orumenelo listje raz drevesa ter se igra z njim pri padcu na tla. Solnce se nagiba proti zatonu ter pošilja svoje še malo ogrevajoče žarke črez hribe in planjave. —

Bilo je pred mnogimi leti, ko je prijezdil nekega spomladanskega dne plemenit jezdec v samostan. A kakor je bil mlad, tako je bil tudi resen. Šel je k opatu Benediktu.

Kaj sta govorila, je ostalo tajno; dotični ple-

menitaš, saj tako se mu je poznalo po celem kretanju, je oblekel meniško črno haljo, po dovršeni predpisani dobi je postal duhovnik in bil sprejet kot redovnik v samostan benediktincev v Šent Pavlu.

Dobil je ime Thiemo. Malo je govoril in nikdo razen opata ni vedel, kdo je in odkod je prišel. Nikdar niso videli sobratje, da bi se nasmejal, neka otožnost se mu je brala z obraza. Posvetil se je študijam in knjige so bile njegovi največji prijatelji. Postal je učenjak, občudovan in spoštovan od vseh. Kedar je nastopil on kot govornik v cerkvi, ga je poslušalo vse, da se nikdo ni upal ganiti v svetišču.

A pri vsem tem je ostal pater Thiemo skromen in ponižen.

Minula so leta. Prej krepki mladenič-mož — se je sključil pod težo-let, lasje so se pobelili in tudi v obrazu so nastale gube in roke so se tresle. Težko je že sopel, videti je bilo, da se bliža konec.

Danes mu posebno ni bilo dobro. Sedel je ob oknu v naslonjaču ter gledal, kako se podijo oblaki sem od juga in zakrivajo tu in tam solnce. Lahek veter se je igral z njegovimi sivimi, vedno še gostimi lasmi. Iz obraza se mu je brala neka posebna milina in oči so željno gledale daleč čez gore.

In napol glasno je govoril sam s seboj:

»Bliža se ura, ko me reši smrt, minula so leta mladosti, minulo, kar mi je obetalo srečo in veselje, bridko je bilo spoznanje, da na svetu ni stalne sreče, izpil sem kupico bridkosti do dna, odpustil sem davno že vsem, tudi tebi — mati, če si ravnala po krivici — za tvoj mir sem prosil in tudi vseh onih, ki so bili v zmoti, sem se spomnil. Umirilo se mi je moje srce, a ugasnil mi ni spomin na te, ki si zame toliko trpela, moj čisti

angelj, bližaš se mi, iz sinje višave prihajaš in vodiš moje dete ob roki, kako lahno plavata sem proti meni, smehljata se, me vabita, da bi vama prišel naproti, vedno bližje, kažeta mi, tam gor v svetle višave gre naša skupna pot k nebeškemu Očetu, tam je mir, večna sreča, da, le kličita me, saj rad pridem, pridem vama naproti v vajin mil objem, — o Agata, o moje dete, z vama sem združen za vedno!«

In sivolasi menih se dvigne, tresoč se na celem telesu, počasno dvigne roke kvišku, kakor bi hotel koga objeti, oči mu zažarijo rajskega veselja, mil nasmehljaj se mu razlije po obrazu, hoče še odpreti usta, a mahoma pade nazaj v naslonjač, roke mu odrevenijo, nagne glavo — zadnji žarki večernega solnca so razlili svoje zlate valove črez belo glavo meniha Thiemo, ki je zatisnil za vedno oči.

Tako so našli sobratje tajinstvenega meniha; ko so mu odprli obleko na prsih, so zapazili na tanki zlati verižici malo podobico krasne ženske, ki je gledala v svet milo kakor angelj.

In ko so bili vsi očetje benediktinci zbrani okoli mrtvega sobrata, povedal jim je opat, da je bil ta tihi menih — graščak Ivan Friderik Herberstein, in podoba na prsih kaže njegovo nesrečno soprogo Agato.

Po pogrebu je izročil opat to sliko Erazmu Frideriku grofu Herberstein, ki je bil tedanji lastnik graščine Hrastovec. Zvesto je hranil ta spomin, ki ga je Friderik Herberstein tako skrbno čuval do zadnjega dne.

V hrastovškem gradu si še videl do zadnjega časa sliko mlade ženske nepopisne lepote; dvoje temnorujavih oči te je gledalo tako ginljivo in ob enem zagonetno, črni lasje so obdajali svetlo čelo in okoli ustnic je igral lahek nasmehljaj.

Pravili so, da je to podoba Agate, katero je dal napraviti graščak Erazem grof Herberstein.

Kameniti križ v Črnem lesu, ki so ga ljudje obče imenovali le Črni križ, je začel razpadati, vsled česar ga je dal imenovani graščak popraviti leta 1650, kar je kazal tudi napis z začetnimi črkami E. F. G. H. — Erazem Friderik grof Herberstein.

Vremenske sile so zrahljale stavbo sredi temnega gozda in zopet je bil graščak Ivan Erazem Herberstein, ki je v spomin nesrečne plemkinje iz Štraleka ob istočasni ustanovi grofov Herbersteinov v Šent Rupertu dal popraviti ta križ leta 1789. Na posebni pločevinasti deski, pribiti na križ, je bilo v več vrstah popisano, zakaj se je postavil ta križ. Natančna vsebina tega napisa se ni dala ugotoviti, ker je ta napis neznano kam zginil.

Graščina Hrastovec je prešla leta 1802 v roke Pauerjev. Pozabljen je ostal Črni križ. Ko so leta 1852 delali cesto iz Maribora proti Radgoni, so ga prestavili dalje na desno. Ker se nikdo ni brigal za ta spomenik, je začel razpadati, kmalu je bil le kup kamenja, ki so ga raznesli ljudje na vse strani.

In tam, kjer je stal nekdaj kameniti spomenik, rase sedaj mah in trava. Dve vitki smreki ter košat hrast označujejo tisto mesto. Drobne ptičice žvrgolijo v letnem času po teh drevesih in se veselijo življenja, ki ga je moralo na tem mestu tako rano zapustiti marsikatero mlado žensko bitje.

In če v bajno lepih mesečnih nočeh potegne rahel jug in slišiš otožne udarce šentrupertskega velikega zvona, naznanjajoče pozno uro in veje temnih smrek tajnostno šumijo, moraš nehote obstati.

Nehote se zamisliš nazaj v davne, davne čase in stopijo ti pred oči prizori, povzročeni po predsodkih ljudi v tisti dobi.

Ni sicer več nobenega znamenja na tem mestu, ki bi kazal na dogodke tedanjih dni, a v srcu ljudstva ostane vedno v živem spominu vse, kar so morali pretrpeti njih predniki, in pozabljeno tudi ne bo, kje je stal in kaj je pomenil kameniti Črni križ sredi Črnega lesa.

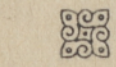

VIRI.

1. Kronika župnije Šent Lenart.
2. Kronika župnije Šent Rupert.
3. Bürger- und Ratsprotokoll bey dem Markt St. Leonhard (v arhivu trške občine Šent Lenart).
4. Dr. Josip Gruden: Zgodovina slovenskega naroda.
5. Eugen Planer: Recht und Richter in den inneröstrr. Landen Steiermark, Kärnten und Krain.
6. Orožen: Das Bisthum und die Diöcese Lavant.
7. Janisch: Topografisch-statistisches Lexikon von Steiermark.
8. Edmund Älschker: Geschichte Kärntens.
9. Carinthia, letnik 117.
10. Dr. Gustav R. Puff: Marburger Taschenbuch für Geschichte, Landes- und Sagenkunde der Steiermark, III. Jahrgang, 1859.